

Zeitschrift:	Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber:	Societad Retorumantscha
Band:	101 (1988)
Rubrik:	Rapport annual 1987 da la Lia Rumantscha e sias uniuns affiliadas : Romania, Uniun dals Grischs, Uniung Rumantscha da Surmeir, Renania, Societad Retorumantscha, Uniun da Scripturs Rumantschs, Cuminanza Rumantscha Radio e Televisiun
Autor:	[s.n.]

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 23.08.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Rapport annual 1987

DA LA

LIA RUMANTSCHA

E SIAS

uniuns affiliadas:

Romania · Uniun dals Grischs · Uniung Rumantscha da Surmeir · Renania
Societad Retorumantscha · Uniun da Scripturs Rumantschs
Cuminanza Rumantscha Radio e Televisiun

50 onns lingua naziunala

**scuntrada rumantscha
8-14 d'avust 1988
a Scuol**

In per reflexiuns davart il rapport annual 1987

da Toni Cantieni, parsura LR

La suprastanza da la Lia rumantscha ha en connex cun ina discussiun generala davart il rapport annual 1987 era fatg la dumonda, schebain la furma e la dimensiun da noss rapport da l'onn da gestiun saja actuala e confurma al basegn d'infurmaziun. Ins po era sa dumandar, sch'i na fiss betg inditgà da preschentar in rapport pli curt, plitost mo summaric. Nus essan dentant dal maini ch'in rapport annual da furma e cuntegn sco preschentà possia satisfar il meglier ils bassegns d'infurmaziun. Qua tras èsi er pussaivel da cumpareglier mintgamai il program da lavur cun ils rapports da gestiun. In rapport annual ha era la funcziun da documentar per pli tard. Mo era visavi il chantun e la confederaziun èsi d'avantatg, sch'i resorta dal rapport annual ina survista detagliada da tuttas activitads da la Lia rumantscha e da las societads affiliadas. Uschia po ins era adina dar pled e fatg, nua che las subvenziuns dal maun public vegnan duvradas. Quai ans para d'esser in bun motiv da mantegnair il concept actual da noss rapport.

Las minoritads linguisticas – in tema da discussiun da l'entir mund

En il ravugl dal Cussegli da l'Europa ed era en differentas outras instituziuns internaziunalas vegnan adina discutadas dapli las dumondas en connex cun ils linguatgs periclitads. L'impurtanza da talas discussiuns vegn oz renconuschida generalmain, e quai nutrescha speranza per l'avegnir. En il ravugl da l'Unesco, dal Cussegli da l'Europa e dal Parlament Europeic han ins discutà l'onn 1987 intensivamain la situaziun e la problematica da las minoritads linguisticas e culturalas. Per l'intschess europeic è vegni elavurà in sboz per ina «Charta europeica da las minoritads culturalas/linguisticas». Quella cumpeglia 13 artitgels e duess vegnir discutada tant sco pussaivel en ils differents gremis naziunals ed internaziunals che s'occupeschan cun quests problems. Minoritads etnicas èn adina er d'impurtanza per la convivenza en ina naziun. Ellas èn savens fermas pitgas da la democrazia, uschelunsch ch'ins demussa toleranza e bainvulentscha envers las gruppas minoritaras.

Nus Rumantschs pudain contribuir effizientamain a quellas discussiuns. La finamira principala dad ina «Charta europeica da las minoritads culturalas/linguisticas» cuntegna tranter auter en l'artitel 5 ils sustants princips:

- la renconuschientscha dals linguatgs da minoritads en ina cuminanze da plirs linguatgs;
- respectar in intschess geografic, cun stgaffir las premissas necessarias per la tgira e la promozion dals linguatgs da minoritads;
- masiras efficazias per promover linguatg e cultura da minoritads;
- evitarutta discriminaziun d'ina minoritad; ina tala discriminaziun fiss er ina violaziun dals dretgs fundamentals umans;
- promover il diever dal linguatg a bucca ed en scrit, e quai en tuttas domenas da la vita publica;
- scolaziun e studi dals linguatgs da minoritads sin tut ils stgalims da scola;
- dar la pussaivladad a domiciliads d'emprender il linguatg da la minoritad;
- animare sustegnair ils meds da massa, per ch'els possian contribuir al mantegniment da la cultura e dals linguatgs da las regiuns. Quai pretenda toleranza vicendaivla tranter las cuminanzas linguisticas;
- promover las discussiuns davart il tema «Minoritads linguisticas e culturalas» tranter las regiuns pertutgadas e tranter las differentes naziuns. Igl è er giavischà da brattar experientschas tranter ils stadis ch'en sezs confruntads cun la problematica da minoritads.

Nus pudain perquai constatar ch'ils Rumantschs n'en betg sulets cun lur problems. Bunamain mintga terra e mintga naziun conuscha il problem general da minoritads etnicas, culturalas u linguisticas.

La forza d'in pievel è l'unitad

Questa devisa è uschè veglia sco l'istorgia dals pievls. In bun clima da lavur ed il respect vicendaivel èn enten tuttas domenas da la vita publica il garant per success ed effizienza. Quai vala naturalmente per ina minoritad linguistica – culturala. Sin basa naziunala svizra vign oz enconuschentamain discutà in nov artitel 116 da la

constituziun. Ina gruppera da laver chantunala s'occupescha cun ils differents aspects d'ina lescha per la promozion dals linguatgs. In tal scenari pretenda la collavuraziun da blers gremis e da l'entir pievel. Sche nus vulain cuntanscher resultats concrets e schliaziuns valaivlas enten tut questa tematica, pretenda quai in engaschament fitg intensiv er davart la Lia rumantscha e da tuttas societads affiliadas. Senza ch'ins stoppia metter en dumonda valurs tradiziunalas e mesiras cumprovadas èsi tuttina necessari da discutar er novas furmas e novs concepts per la tgira e la promozion da linguatg e cultura. Quai pertutga tranter auter er las dumondas dals meds da massa en general e quellas da la pressa en spezial. L'onn da gestiun 1987 han ins discutà la situaziun da la pressa rumantscha en differents gremis. Tar la proxima radunanza generala vegn la suprastanza ad orientar davart questa laver. Il tema «pressa rumantscha» vign er discutà cun occasiun da la proxima scuntrada dals 8 – 14 d'avust a Scuol.

En vista a las structuras existentes sin il sectur da la pressa rumantscha dovre temp e medira ponderaziun per chattar la punt dal passà tar l'avegnir.

Qestas discussiuns ed insumma las activitads da l'entira Rumantschia chattan adina dapli resun er tar noss confederads d'auters linguatgs. Ins spetga dentant era da nus Rumantschs ina streng disciplina pertutgant l'applicaziun dals meds finanzials mess a disposiziun dal maun public. Qua dastga la Rumantschia avair buna conscienza, quai ch'ils quints da gestiun ed ils rapports annuals dattan er perditga, faschond er menziun da detagls ord noss programs da laver.

Oz stain nus davant la sava da l'onn giubilar: «50 onns Rumantsch, linguatg naziunal». Possia quai esser per nus in punct da partenza per novas activitads e nov engaschament. En num da la suprastanza lessan nus engraziar cordialmain a tuts quels che han luvrà l'onn da gestiun per ils interess da la Rumantschia. Qua lessan nus menziunar spezialmain las societads affiliadas, noss'administraziun centrala, ils redacturs e collavuraturs da la pressa rumantscha, dal radio e da la televisiun, ils collavuraturs regiunals, las mussadras da scoletta, ils scolasts sin ils differents stgalims da scola ed er tut quels che sustegnan las publicaziuns rumantschas. Engraziamenti meritan era ils simpatisants dal moviment rumantsch e tut quels che sustegnan nossa laver cun contribuziuns finanzialas.

ORGANS DA LA LR

1. Suprastanza

Parsura	Toni Cantieni, Lai
Viceparsura	Sep Item, Cuira/Flem
Accessurs	Giusep Capaul, Mustér Jon Nuotclà, Cuira Faust Signorell, Valbella
Suppleants	Giovannina Brunold, Samedan Cristian Joos, Cuira Remi Capeder, Casti Arnold Spescha, Cuira

2. Presidents da las societads affiliadas

Romania	Gion T. Deplazes, Domat/Sagogn
UdG	Gion Tscharner, Zernez
Renania	Martin Cantieni, Donat
URS	Gion Pol Simeon, Domat/Lantsch
SRR	Gion Deplazes, Cuira
USR	Clo Duri Bezzola, Oetwil am See
CRR	Fidel Caviezel, Cuira

Ils presidents da las societads affiliadas furman ensemencun la suprastanza il cussegli da la *Lia rumantscha*.

3. Radunanza da delegad(a)s

sa cumpona da delegadas e delegads da las uniuns affiliadas a la LIA RUMANTSCHA (60 del.), dals 7 presidents da las uniuns affiliadas e dals 5 commembers da la suprastanza (total: 72 vuschs)

Societad Retorumantscha (5 del.)

Jachen Curdin Arquint, Cuira
Alexi Decurtins, Cuira
Cristian Joos, Cuira
Chasper Pult, Cuira
Genoveva Seger-Arquisch, Vaduz

suppleants:
Gion Gaudenz, Puntraschigna
Gion Arthur Manetsch, Domat

Romania (18 del.)

Giusep G. Decurtins, Cuira/Trun
Claudia Gienal, Glion
Sur Gion Martin Pelican, Sagogn
Marietta Tuor, Rabius
Norbert Berther, Cuira/Rueras
Martin Cabalzar, Cumbel
Nicolaus Caduff, Vella
Richard Cavigelli, Cuira/Glion
Giusep Decurtins, Cuira/Trun
Norbert Deplazes, Surrein
Marcus Flury, Danis
Ervin Gienal, Sumvitg
Toni Muoth, Razén
Duri Pelican, Lumbrein
Pieder Simeon, Trun
Arnold Spescha, Cuira
Gion Battesta Spescha, Danis
Isidor Winzap, Cuira

suppleants:
Pieder Caduff, Valgronda
Adolf Hosang, Curaglia
Duri Sulser, Domat
Mariano Tschuor, Laax
Gion Antoni Derungs, Cuira
Aluis Caduff, Falera
Rest Luis Deplazes, Rabius
Aurelio Casanova, Glion

Uniun dals Grischs (14 del.)

Stecher Jos.Thomas, Tarasp
Gordon Anita, Silvaplana
Pitsch Valentin, Müstair
Vital Ulrica, Scuol
Bott Renata, Tschierv
Klainguti Göri, S-chanf
Stupan Clara, Samedan
Depeder Jon, Sa. Maria
Walther Philipp, Champfèr
Arquint Romedi, Chapella
Pult Clot, Guarda
Klainguti Irma, Zuoz
Mayer Ernesta, Ardez
Manatschal Jon, Samedan

suppleants:
Filli Gion, Zernez
Gritti Andri, Sent
Dazzi Daniela, San Murezzan
Falett Rico, Sent
Bruderer Rudi, Scuol
Vital Jon Duri, Ardez
Cuonz Gion, Zernez
Eggler Irma, Lavin
Parolini J.Duri, Scuol
Grass-Vital Olivia, Zernez

Renania (7 del.)

Plasch Barandun, Veulden
H.P. Meiler, Flem
Bernard Demarmels, Andeer
Georgina Schaller, Donat
Felix Pfister, Domat
Gion Item, Panaduz
Vreni Caprez, Trin-Digg

suppleants:
Crist Casper Dolf, Vargistagn
Peter Janki, Vuorz
Vroni Minarik, Flem
Anna Nicca, Donat
Jacob Pfister, Vuorz
Elisabeth Coray, Sagogn

Uniun rumantscha da Surmeir (6 del.)

Stefan Demarmels, Salouf
Giatgen Schmid, Riom
Tona Collet, Riom
Violanta Spinas, Tinizong/Lai
Rudi Netzer, Savognin
+ 1 mandat

Uniun da scripturs rumantschs (5 del.)

Toni Berther, Cuira
Flurin Caviezel, Cuira
Tista Murk, Trun
Rut Plouda, Ftan
Roc Poltera, Lüchingen

Cuminanza rumantscha da radio e televisiun (5 del.)

Christian Fanzun, Cuira
Remi Capeder, Casti
Hans Janjöri, Cuira
Peider Ratti, Cuira
Chasper Stupan, Cuira

ils/las suppleant(a)s dals dele-gad(a)s vegnan numnad(a)s da cas tar cas.

4. Revisurat LR

Revisurs	Augustin Cathomen, Breil Paul Michael, Cuira Romano Plaz, Savognin
Suppleants	Valentin Derungs, Glion Otto Vital, Cuira

5. Cumissiuns, gruppas da lavur e gremis spezials LR

Cumissiun da chant

Giusep Giuanin Decurtins, president, Cuira/Trun
Ernst Bromeis, Ardez
Albert Gaudenz, Zuoz
Giusep Huonder, Mustér
Rudi Netzer, Savognin
Marcus Zarn, Landquart

Cumissiun d'ediziuns dal carnet OSL

Surselva	Augustin Manetsch, president, Mustér
Surmir	Domenica Steier, Savognin
Sutselva	Cristian Joos, Cuira
Engiadina	Rut Plouda-Stecher, Ftan
LR	Erwin Ardüser

Cuminanza da mussadras rumantschas (CMR)

Presidenta	Mirta Hartmann, Silvaplauna
Vicepresidenta	Heidi Myrsep, Zuoz
Actuara	Daniela Nay, Domat
Cassiera	Babigna Netzer, Savognin
Revisuras	Daniela Farrer, Stierva
Accessura	Barbara Rupp, Laax
	Gabi Erni, Donat

Cussegliadras da scolina da la LR

Josefina Candrian-Casutt, Sagogn
Anni Tscharner-Tschander, Zernez

Conferenza dals scolasts da rumantsch en las scolas medias

Manader	Curdin Jeitziner, Mustér
---------	--------------------------

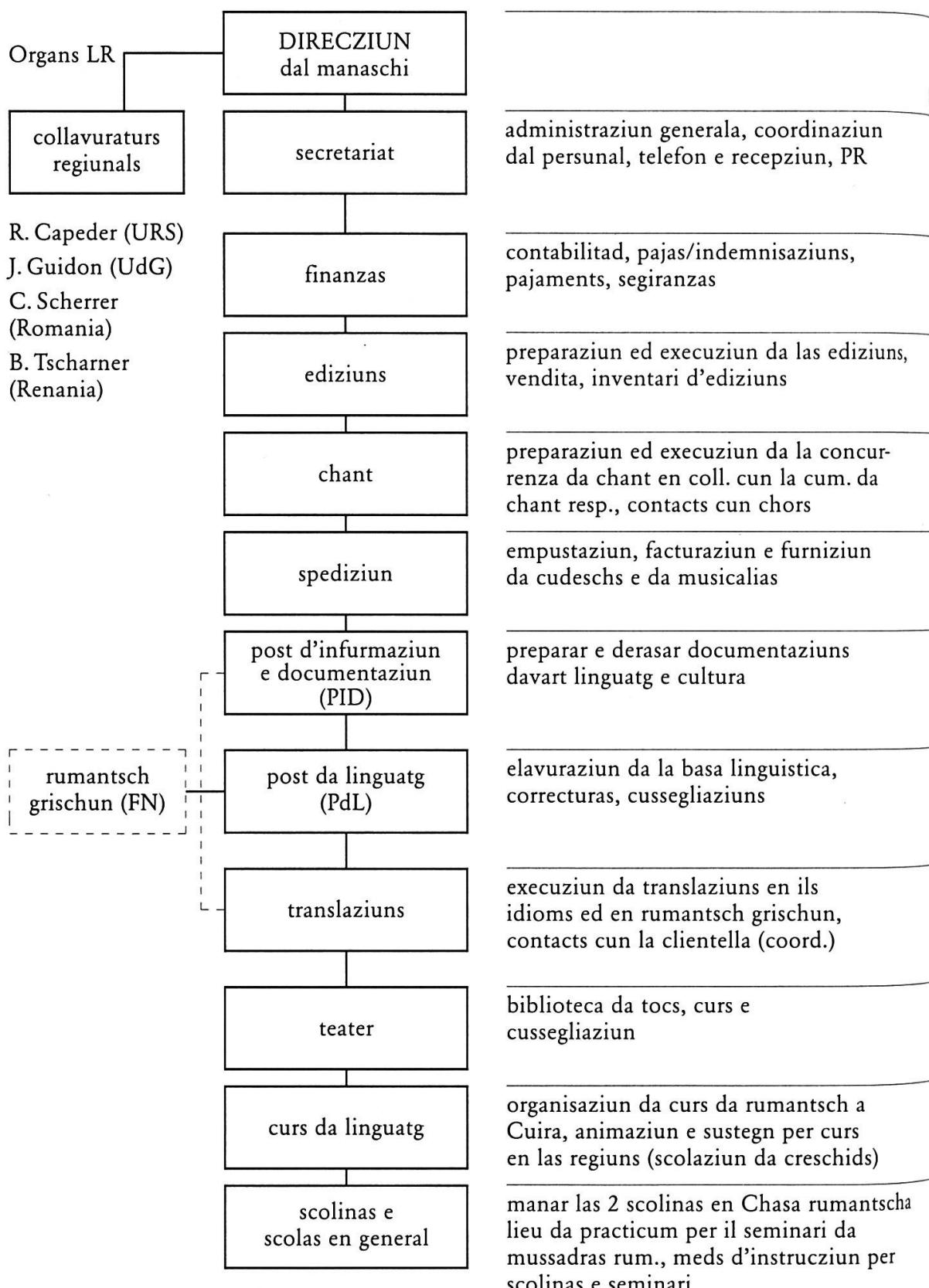
Cussegli da la Fundaziun Chasa Rumantscha

Parsura	Bernard Cathomas, repr. LR, Cuira
Viceparsura	Jon Nuotclà, repr. LR, Cuira
Actuar	Toni Berther, repr. Romania, Cuira
Cassier	Remi Capeder, repr. URS, Cuira
Accessurs	Toni Cantieni, repr. LR, Lai
	Cristian Caduff, repr. Renania, Castrisch
	Cristian Joos, repr. SRR, Cuira
	Gieri Seeli, repr. Legat Cadonau, Cuira
	Padruot Signorell, repr. UdG, Cuira
Revisurs	Domenic Signorell, Cuira
	Clau Defuns, Trun/Cuira

Gruppa d'accumpanamento «Funtaunas»

Jachen Curdin Arquint, Cuira
Faust Signorell, Valbella
Arnold Spescha, Cuira
Bernard Cathomas, LR

6. Centrala da la Lia rumantscha a Cuira (posts)

(persunas) *Lia rumantscha – centrala (1987)*

Direcziun: dr. Bernard Cathomas, Cuira/Breil
Substituta: Rita Uffer, Cuira/Savognin

Manadra: Rita Uffer, Cuira/Savognin
Collavuratur: Beat Jenal, Cuira/Alvagni
Emprendist(a)s: J. Demont, Cuira/Breil (-6/87); G. Derungs, Cuira/Rabius;
M. Caspar, Cuira/Riom; A. Hännny, Cuira/Zernez (6/87)

Manadra: Barbla Buchli, Cuira/Sent (75 %)

Manader: Erwin Ardüser, Laax (4/87)
Collavuratura: Barblina Ruinatscha, Cuira/Fuldera (1/2 plazza)

Manader: Erwin Ardüser, Laax (4/87)

Manadra: Olga Merlo, Cuira/Breil (1/2 plazza)

Manader (PID): lic. fil. Manfred Gross, Cuira/Fuldera

Manader (PdL): dr. Georges Darms, Cuira/Ruschein (1/2 plazza)

Rumantsch grischun (FN) (PRG)

Manader: dr. Georges Darms, Cuira/Ruschein (1/2 plazza)

Assistent: lic. fil. Anna-Alice Dazzi, Cuira/Samedan

Collavuratur(a)s: Claudia Maissen, Cuira/Glion (-7/87)
Veronica Casanova (8/87)

Coordinaziun (tr.): Rita Uffer, Cuira/Savognin

Translaturas: Ursulina Cathomen (parz.)

Annalis Schaniel, Domat/Tinizong (1/2 plazza)

Coordinaziun: Beat Jenal, Alvagni

Collavuraturas: Annemieke Buob, La Punt (parz.)

Coordinaziun: Secretariat/collavuraturs regiunals

Mussadras: Dorina Item, Cuira/Flem
Gabi Andri, Cuira/Samedan (8/86)

Transport: Heinrich Bär, Cuira

Rapport da lavur 1987

Elavurà dals divers posts da lavur e sincronisà cun il program da lavur LR 1987 per pussibilitar ina controlla tranter program e lavur exequida.

Motto per 1987: Cuntinuar!

Introducziun

Cun il motto «cuntinuar» è ina gronda part da la lavur durant l'onn da rapport cumpigliada. Numerusas activitads en ils posts da lavur da la LR creads ils ultims onns sa cuntinueschan e sa specifitgeschan dad onn tar onn. La cuntinuitad da la lavur è impurtanta per la planisaziun da linguatg. Servetschs sco quels da translaziun, d'intermediaziun da chanzuns e teaters, da creaziun e derasaziun da neologissem, da la vendita da cudeschs dovran lavur permanenta e cuntinuanta. Cun quels servetschs po il linguatg vegin purtà ord Chasa rumantscha ed en las communitads che dovran il linguatg en ils divers secturs da la vita.

L'onn da rapport ha dentant, sper la cuntinuaziun e prolongaziun da las lavurs, er purtà novs accents. Sin plau chantunal e federal èn vegnidias installadas gruppas da lavur per preparar ina nova basa legala per il rumantsch. La nova schientscha rumantscha sa mussa alura surtut er en decisiuns da vischnancas ed organisaziuns da resguardar pli fitg il rumantsch en la scolaziun u per l'adiever en la cuminanza. En general pon ins constatar in clima favuraivel tranter las gruppas da linguatg en il chantun ed ina volontad da collavurar en divers secturs.

Lavur dals organs da la LR

La suprastanza ha salvà 21 sedutas e dilucidà 228 tractandas, il cussegl LR ha già 2 sedutas cun 20 tractandas. La radunanza da delegadAs è sa radunada ils 13 da zercladur en la Chesa Planta a

Samedan ed ils 12 da december a Cuira. Sper las tractandas statutarias ha la radunanza dal zercladur discutà davart 2 moziuns da l'Uniun dals Grischs (conc. la pressa rumantscha e conc. contacts da la LR cun minoritads linguisticas- culturalas). La radunaza dal decembre ha approvà il program provisori per la SCUNTRADA 1988 a Scuol (cf.cif.14) ed ha udi in referat da dr. Massimo Lardi da la Pro Griogioni Italiano davart la gruppda linguatg taliana en il Grischun.

Rapport tenor program da lavur

1. UNIUNS AFFILIADAS

1.1. Las uniuns affiliadas èn vegnidas consultadas per las sequentas dumondas: directivas per la lavur da teater da la LR; directivas internas per l'infurmaziun publica da la LR; directivas per la vendita da cudeschs; reglament per translaziuns; ediziun dal curs da rumantsch grischun en ils singuls idioms. Ils suprastants da la LR han prendi part a las sedutas da las uniuns regiunalas; parsura e/u secretari èn stads preschents a radunanzas generalas da las uniuns affiliadas. En discussiun cun la Romania èn vegnidas tractadas las ediziuns cumplexivas da las ovras da Giachen Haspar Muoth e da Toni Halter. En la gruppda lavur per l'ediziun da las ovras da Muoth ha la Romania delegà Norbert Berther.

1.2. Las contribuziuns a las uniuns regiunalas èn vegnidas pajadas en l'entira summa il mais da favrer. A basa da dumondas documentadas e rapports èn vegnidas pajadas las sequentas contribuziuns

- A la Romania per rumantschaziuns (total fr. 9 000.—)
- A l'UdG per ina concurrenza da tocs da teater, per prescolinas e per rumantschaziun dal Maraton (fr. 9000.—)
- A la Renania per LA CASA PATERNA/LA PUNT (fr. 5000.—), per il numer giubilar dal «Dun da Nadal» (fr. 1500.—), per la rumantschaziun dal sectur «mazlaria» (fr. 1000.—), per l'ediziun da «professiuns» tras la LCP/LP (fr. 1500.—)
- A l'URS per Normas surmiranas (fr. 5000.—), per cudeschs da chanzuns (fr. 3000.—) e per l'elavuraziun da teaters da ser Willimann (fr. 1000.—)

- L'URS e l'UdG han inoltrà dumondas per realisar vocabularis idiomatics respectivs. Questa dumonda vegn anc ad occupar la suprastanza en ils onns proxims.
- A la CRR è vegnida inoltrada in'instanza conc. «Videotecas rumantschas». L'intent fiss da copiar emissiuns da la tv rumantscha sin videocassettes e da vender/metter a disposiziun quellas a bibliotecas communalas etc. Las cundiziuns da la SSR per talas copias surpassan las pussaivladads finanzialas da la LR.
- La Societad retorumantscha ha retschavì ina contribuziun speziala per integrar il rapport annual da la LR en las ANNALAS. La LR ha surpiglià l'incumbensa da spediziun ed incasso da las ANNALAS.

1.3. En ils secturs da las rumantschaziuns, da la collavuraziun interregiunala, da curs da differents geners, da sustegn per las bibliotecas e per las gruppas da teater e dals chors ha la LR lavurà en stretg contact cun gruppas regiunalas.

1.4. En connex cun *acziuns supplementaras* en las regiuns han ils collavuraturs regiunals tgirà contacts regulars tranter las uniuns affiliadas e la LR. Temas da las discussiuns: Participaziun da las regiuns a la SCUNTRADA 1988, scolaziun da creschidAs, rumantschaziuns, curs d'assimilaziun, e.a.. Las sentupadas dals collavuraturs en la LR possibiliteschan da coordinar acziuns e qua tras concentrar las forzas.

En connex cun l'*Uniun rumantscha a Cuira* han discussiuns infur-malas purtà nagin resultat definitv. La necessitat per ina tal'uniun para anc betg dada, malgrà ch'ina discussiun l'october 1986 aveva signalisà ina tscherta volontad da fundar in'uniun da tetg per ils interess rumantschs a Cuira e qua tras coordinar ed animar acziuns rumantschas en la chapitala. La creaziun d'ina gruppa da lavur è spustada sin il 1988.

2. COLLAVURATURS REGIUNALS

2.1. Ils collavuraturs regiunals han dà *rapport regular* e detaglià da lur lavur en las regiuns ed han discutà en sedutas communablas regularas (1 giada per mais) cun il secretari e per part cun repre-schentants da la suprastanza las prioritads ed ils detagls da lur

activitat. Tenor «Reglament per ils collavuraturs regiunals da la LR» èn ils collavuraturs impiegads da la LR ed engaschads mintgamaï d'ina da las 4 uniuns regiunalas. La LR sco patruna suprima deleghescha ed adossescha a las uniuns las obligaziuns da surdar scharschas specificas e da survegliar e conresponsar la lavur dals collavuraturs regiunals. Jacques Guidon ha già 2 mais congedi per realisar in'incumbensa da la PRO HELVETIA. El è vegnì substituì da Claudio Giovanoli da S-chanf.

2.2. Davart las *lavurs concretas* dals collavuraturs en las domenas scolaziun da creschidAs; assimilaziun; contact cun vischnancas, uniuns, singuls; rumantschaziuns; barat da classas; curs da perfecziunament en rumantsch; vendita da cudeschs; infurmaziuns; statistica; teater; bibliotecas; e.a. dattan ils rapports specifics dals collavuraturs ils detagls necessaris.

2.3. Il project da prof. François Hainard da l'universitat da Neuchâtel (project naziunal da retschertga nr. 21, FN) en connex cun in'evaluaziun da la lavur d'animaziun culturala er en territori rumantsch è anc adina en lavur. Previsa è in'analisa da la lavur d'animaziun prestada en Engiadina. 2 collavuraturs regiunals èn sa participads ad in seminari da la PRO HELVETIA davart l'animaziun culturala.

3. SCOLAZIUN E FURMAZIUN

3.1. *Scolinas*

In sustegn spezial per la scolina han retschavì Alvagni e Degen/Vella/Vignogn. Autras scolinas han sin dumonda retschavì donaziuns da cudeschs.

La lavur da las *cussegliadras da scolina* en Surselva ed Engiadina è vegnida cuntuada. Tenor rapport da la cussegliadra en Surselva, dunna Josefina Candrian, Sagogn, è la dumonda per la cussegliaziun en Surselva fitg pitschna. Las mussadras dattan, surtut er grazia a la preparaziun specifica per situaziuns per scolinas linguisticamain maschadadas, dumogn als problems che sa tschentan en il territori sursilvan. La cussegliaziun en Engiadina è considerablamain pli intensiva. Dunna Anni TscharnerTschander, Zernez, lavura sco cussegliadra cun numerusas mussadras, surtut en Engiadina'uta,

collavurescha per la preparaziun per materialias d'instrucziun e sa deditgescha a l'assimilaziun linguistica da gruppas da scolarets cun curs spezials. Tenor ses rapport stuess la lavur da rumantschaziun en las scolinas en Engiadina vegnir rinforzada. Per part èn ils uffants rumantschs en gronda minoritad ed er en Engiadina bassa derivan circa la mesedad dals uffants da famiglias che na discurran betg rumantsch a chasa. Ensemen cun il collavuratur regiunal e l'inspecetur da scola è vegnida organisada ina dieta da lavur per las mussadras da scolina en Engiadina.

La cuminanza da mussadras rumantschas (CMR) mantegna ses status sco uniun independenta da las mussadras rumantschas. La CMR è vegnida commembra da l'Uniun svizra da mussadras e resta vinavant en contact cun l'Uniun da mussadras tudestga dal Grischun. Cun ina radunanza generala speziala ha la CMR festivà ils 30 onns da sia existenza (1957 – 1987).

Per la scolaziun supplementara da las mussadras è vegnida organisada en Engiadina ina dieta da lavur. Il collavuratur regiunal da Surmir ha evidà las mussadras per ina dieta da discussiun a Casti.

Las *scolinas en Chasa rumantscha a Cuira* èn vegnidas manadas vinavant cun in dumber da 22 uffants per l'onn da scola 86/87 e 26 uffants per l'onn da scola 1987/88. Las scolinas servan sco scolinas d'exercizi per il seminari da mussadras ed il chantun indemnisescha la LR cun fr. 4000.— per quest servetsch. Cun l'Uniun da scolina Cuira e surtut cun la citad da Cuira èn vegnidas manadas contractivas cun la finamira da sa distgargiar da l'engaschament finanzial per las scolinas a Cuira. Ina discussiun cun il president da Cuira ha purtà il sequent resultat: In augment da la contribuziun da la citad da fr. 60 000.— (tenor votaziun dal pievel 1980) po be succeder cun ina nova votaziun dal pievel. In'autra pussaivladad fiss da surdar la scolina rumantscha a la citad da Cuira cun in reglament spezial che garantiss che las scolinas vegnan manadas vinavant en rumantsch. La LR stuess alura be surpigiliar ils custs extraordinaris en cumparegliaziun cun las autres scolinas a Cuira. Las discussiuns cun la citad da Cuira cuntinueschan.

Per emprender rumantsch en scolina è vegni creà ed edì il med d'instrucziun «Ideas ed impuls ...» da dunna Annatina Campell. La recepziun da quest med d'instrucziun è fitg buna. L'ediziun cun

instrucziuns en rumantsch grischun ed ils texts per ils scolarets en ladin e surmiran vegn amplifitgada.

En las regiuns bilingas da la Sutselva e dal Grischun central han ils collavuraturs regionalis dà impuls per realisar in program «*Mamma ed uffant emprendan ensemen rumantsch*» (davart l'esit da quest curs guarda il rapport dals collavuraturs regionalis). Per tals curs èn vegnididas elavuradas directivas internas provisorias.

En l'Engiadina auta èn vegnididas tschertgadas pussaivladads da manar gruppas d'uffants pitschens en rumantsch. L'intent fiss da cuntanscher ch'ils uffants che na van betg anc a scolina e che derivan da famiglias tudestgas avessan la pussaivladad d'emprender rumantsch gia avant che vegnir en scolina.

Per il seminari da mussadras èn vegnididas translatadas diversas materialias d'instrucziun (metodica, psicologia, e.a.). Cun questas translaziuns po la terminologia specifica per la domena da scolina vegnir introducida directamain durant l'instrucziun.

3.2. *Scolas fundamentalas tudestgas*

Ils *meds d'instrucziun «Rumantsch en scola»*, 1. – 6. classa vegnan mintgamai a l'entschatta da l'onn da scola mess a disposiziun a las scolas tenor pustaziun per pretsch reduci. Ils curs existan en la versiun sursilvana, surmirana, putera e per part sutsilvana. Il 1. tom en colur è vegni restampà.

Ils curs da rumantsch en scola a Cuira èn vegnids frequentads da passa 70 scolarAs. Emprovas d'integrar l'instrucziun da rumantsch en l'urari ordinari han gi nagin success. Las difficultads èn: la diversitat dals idioms, las gruppas memia pitschnas per furmar classas en las singulas chasas da scola, las uras ordaifer l'urari, las difficultads da chattar scolastAs. Per part vegn instrui en gruppas fitg pitschnas. La contribuziun da la citad da Cuira na tanscha betg per cuvrir tut ils custs resultants.

Cun diversas vischnancas al cunfin da linguatg è vegni discutà davart rinforzar l'instrucziun da rumantsch. A *Glion* è il secretari sa partecipà a discussiuns cun il cussegl da scola, ils/las scolastAs e l'inspectur. A *Trin* ha il secretari fatg ina saira da discussiun ed infurmaziun per geniturs tudestgs sin invit da ser Ulrich Caflisch. A

San Murezzan cuntaschan las lavurs en ina gruppa che s'occupa cun l'instrucziun da rumantsch en las scolas. A quella gruppa fan part il secretari ed il collavuratur regional ladin. Ina questiunada tar ils geniturs ha purtà resultats fitg positivs per l'instrucziun da rumantsch. A *Flem* ha pudi vegnir engaschada tras la vischnanca ina scolasta che surpiglia tut las uras da rumantsch. Qua tras è l'instrucziun vegnida sistematisada. A *Vaz* è il parsura en contact cun las autoritads conc. la dumonda dal rumantsch en scola e scolina. Cun *Domat*, *Razèn* ed autres vischnancas cuntaschan discussiuns informalas cun scolastAs e personas engaschadas per la scola. A *Champfèr* è il secretari sa partecipà ad ina saira da discussiun conc. rumantsch en scola.

En connex cun la radunanza da delegadAs da la Romania è vegnida preschentada ina proposta da perseguitar pli intensivamain l'instrucziun da rumantsch en las scolas al cunfin da linguatg. En connex cun la revisiun da la lescha da scola è la LR s'engaschada per ina meglra basa legala. Las vischnancas han uss la pussaivladad da fixar l'instrucziun da rumantsch per singulas u per tut las classas. Sa basond sin questa lescha duess il chantun er avoir l'obligaziun da metter a disposiziun medis d'instrucziun adattads per quest'instrucziun. Al chantun è vegnida inoltrada la dumonda d'adaptar per emprender rumantsch il med d'instrucziun «Bonne chance», creà da la centrala per medis d'instrucziun interchantunala per emprender franzos en las scolas da la Svizra tudestga.

3.3. *Scolas fundamentalas rumantschas*

Las scolas èn domena chantunala. L'incumbensa da la LR sa restrenscha sin dar impuls a las instanzas chantunalas concernent desiderats en connex cun l'instrucziun da rumantsch. La situaziun en il sectur dals medis d'instrucziun è sa meglierada considerablamain ils ultims onns. Per las scolas a Bravuogn vegn elavurà in med d'instrucziun specific che pudess er esser model per l'instrucziun en autres scolas cun sumegliantias relaziuns linguisticas. Il servetsch da linguatg da la LR è surtut s'engaschè per la terminologia coerenta en ils novs medis d'instrucziun per la matematica.

L'instrucziun da franzos a basa dal rumantsch resta anc adina in postulat da la LR per las scolas secundaras e realas rumantschas.

Las demarschas stuessan ussa ir sur las conferenzas dals scolasts secundars e reals.

L'october ha già lieu a Mustér la dieta svizra per il *barat da classas tranter las regiuns linguisticas*. Il collavuratur regional incumbensà cun questa dumonda ha già divers contacts cun scolas en las regiuns rumantschas. L'idea dal barat chaschuna dentant anc adina difficultads considerablas en il Grischun.

Ils collavuraturs regionals mantegnan il contact cun las conferenzas scolasticas e cun ils scolasts.

Per l'ediziun da la gasetta da scolars «Aviöl» è vegnida decidida ina contribuziun speziala. La LR beneventass er gassetas da classas u da scolas, realisadas dals scolars sezs. Impuls en questa direcziun han anc purtà nagin fritg.

3.4. *Scolas professiunalas*

L'entschatta da l'onn ha la Lia rumanscha, ensemble cun l'Uniun da Bancas Svizras, envidà tut ils/las scolastAs che dattan rumantsch en las scolas professiunalas per in di da scuntrada e discussiun. Cun quella chaschun è vegni preschentà il med d'instrucziun «Economia» d'Iso Tuor. Per questa ediziun rumantscha retschaiva l'autur la «Goldene Schiefertafel» da la «SOCIETAD GIUVENTETGNA ED ECONOMIA».

En las scolas professiunalas a Glion, Samedan, Sta Maria/VM e Cuira ha l'instrucziun da rumantsch cuntanschì ina tscherta regularitad. En las scolas professiunalas a Glion, Samedan e Sta Maria è il rumansch part integrala dal plan d'instrucziun e d'examens. En la scola professiunala a Cuira frequentan passa 160 scolars l'ura da rumantsch offerida. Anc n'èsi betg reussì da cuntanscher l'instrucziun da rumantsch en scolas da tegnairchasa na chantunalas, da tgirunzas, dals selviculturs ed en ils curs supplementars per personal d'hotels. In model per ina scola trilinga exista en la scola da dunnas a Cuira, nua ch'era magisters (e scolaras) na-rumantschs sa fadian da *chapir* il rumantsch.

La gruppera da laver da la «Corporaziun da vischnancas Surselva», a la quala il secretari ha collavurà, ha terminà sias lavurs e suttamess

ina proposta per crear en Surselva ina scola da commerzi cun diplome la pussaivladad per la scolaziun mercantila (KV). Iis purtaders da la scola èn fixads. La scola cun in resguard considerabel dal rumantsch en vista a las necessitads da la regiun duess veginir averta l'atun 1989.

Parsura e secretari han discutà cun il rectur da la *scola mercantila (KV) a Cuira* la pussaivladad d'integrar in'instrucziun da rumantsch sistematica en la scolaziun mercantila a Cuira tenor il model da Samedan. En vista a l'avertura d'ina nova partiziun a Glion vul ins ad interim spetgar cun novas disposiziuns a Cuira. – La situaziun en il sectur da las scolas professiunalas na po betg anc cuntentar, er sch'ils ultims onns han purtà insaquants pass enavant.

Al *Plantahof a Landquart* vegin instrui rumantsch en 3 gruppas tenor idiom (2 uras per emna). Il rumantsch vegin renconuschi sco rom d'elecziun obligatori per l'emprim curs. Per il segund curs èn da canticuar las discussiuns, surtut er conc. in resguard dal rumantsch en roms professiunals. Per quest intent è vegnida inoltrada al Plantahof in'instanza cun la supplica d'elavurar propostas per mauns dal departament da l'intern. – Cun in scriver spezial è la scola Plantahof vegnida supplitgada da rumantschar ils diploms per ils absolvents da la scola da purs.

3.5. *Scolas medias e scolas autas*

Il prim tom da l'«*Istorgia da la litteratura rumantscha: Funtaunas I*» da Gion Deplazes è cumpari. Il segund tom e vegni lectorà e preparà per la cumposiziun e stampa e po cumparair a l'entschatta da 1988. Las lavurs vid il terz tom èn progredidas e duessan pudair ir en producziun l'onn 1988.

La dumonda dal rumantsch sco linguatg modern, equivalent ad auters linguatgs che quintan per l'access a las universitads, vegin discutada cun la gruppa d'experts federala per la revisiun da l'articgel 116.

Lecziuns da rumantsch veginan dadas a las universitads da Turitg, Friburg, Berna, Genevra, Son Gagl ed a la scola auta politecnica a Turitg.

Las instanzas al departament d'educaziun grischun concernent l'instrucziun da *rumantsch per Na-rumantschs sco rom d'elecziun obligatori da la 1. fin la 3. classa dal seminari da scolasts* e la dumonda per in augment da las uras da *rumantsch per Rumantschs* al seminari scolastic èn anc betg dilucidadas. Las decisiuns duessan vegnir prendidas en connex cun ina revisiun dal plan d'instrucziun dal seminari da scolasts.

Professers e gruppas da diversas universitads han visità la Lia rumantscha e retschavì infurmaziuns. Contacts spezials ordaifer la Svizra existan per l'onn da rapport cun personas da l'universidad da Mannheim, l'universidad da Mainz, l'universidad da Regensburg, l'universidad da Bonn, l'universidad da Grenoble, l'universidad da Santiago di Compostela.

3.6. *Scolaziun da creschids*

La scolaziun da creschids, organisada tras las uniuns autonomas «*Scuntrada e furmaziun*» en *Engiadina e Surselva* (uniuns affiliadas a l'uniun Svizra per universitads popularas UPS/VSV) vegn sustegnida da la LR. Las uniuns retschaivan en spezial contribuziuns per curs da linguatg cun main che 8 participants. Il contact cun questas uniuns è garantì tras ils collavuraturs regiunals respectivs che fan part da las uniuns «*Scuntrada e furmaziun*». Per il grischun central (Surmir e Sutselva) han ils collavuraturs respectivs organisà in program da scolaziun specific (cf. rapport dals collavurturs regiunals).

La centrala LR ha organisà per Cuirà en il ravugl da «*nossas sairas*» 3 referats.

Per ils curs en il grischun central (Surmeir e Sutselva) ha la LR exequì las lavurs administrativas, d'imdenisaziuns e scuntraziuns da quint cun il chantun e cun l'uniun per universitads popularas.

In curs spezial per *persunal da biro e da secretariats* è vegnì organisà dal collavuratur regiunal ladin. Per la furmaziun da translatur ha la LR envidà giuvens translatur per in stage en la LR. Ina scuntrada cun ils chanzlists communals ha gi lieu a Zernez.

Il secretari ha referì a chaschun d'ina dieta dals scolasts per linguas estras en scolas autas popularas a Wylen/Sursilvania.

4. ASSIMILAZIUN

4.1. *Survista dals curs:*

En collavuraziun cun diversas instituziuns, autoritads communa-las e regiunalas (singulas organiseschan er curs en atgna reschia, sco per exemplèl Fundaziun Planta, Fundaziun Retoromana, Cerchel Cultural Laax, scolas medias, universitads e.a.) e cun las uniuns «Scuntrada e furmaziun» èn vegnids organisads ils sequents curs:

Alvagni	1 curs	13 participant(a)s
Alvaschagn	2 curs	9 participant(a)s
Andeer	4 curs	28 participant(a)s
Ardez	2 curs	11 participant(a)s
Bravuogn	4 curs	23 participant(a)s
Champfèr	2 curs	14 participant(a)s
Cumpadials	2 curs	11 participant(a)s
Flem	10 curs	73 participant(a)s
Ftan	2 curs	18 participant(a)s
Glion	13 curs	116 participant(a)s
Danis	1 curs	6 participant(a)s
Domat	4 curs	24 participant(a)s
Laax	4 curs	35 participant(a)s
Mustér	4 curs	24 participant(a)s
Müstair	1 curs	15 participant(a)s
Puntraschigna	2 curs	14 participant(a)s
Razèn	1 curs	9 participant(a)s
Samedan	7 curs	55 participant(a)s
San Murezzan	5 curs	49 participant(a)s
Schlarigna	2 curs	17 participant(a)s
Segl	1 curs	6 participant(a)s
Sent	2 curs	20 participant(a)s
Silvaplana	1 curs	4 participant(a)s
Savognin	4 curs	28 participant(a)s
Sour	1 curs	3 participant(a)s
Trin	1 curs	6 participant(a)s
Tusaun	2 curs	14 participant(a)s
Valchava	1 curs	7 participant(a)s

Val s. Pieder	2 curs	19 participant(a)s
Vignogn	3 curs	15 participant(a)s
Zernez	1 curs	4 participant(a)s
Ziraun	1 curs	8 participant(a)s
Zuoz	6 curs	38 participant(a)s
total	99 curs	736 participant(a)s

Curs da rumantsch a Cuira

total	14 curs	129 participants
		2 rg per esters
		3 ladin
		2 surmiran
		7 sursilvan

Curs da rumantsch han era anc gi lieu *ordaifer il territori rumantsch* (Grischun tudestg, Turitg, Berna, Basilea, Son Gagl, Genevra, Laufen, Aarau e.a.), organisads da scolas autas popularas, da la scola da club «Migros», dad universitads etc. Sper il curs d'assimilaziun vegnan organisads numerus auters curs e referats per creschids davart diversas tematicas. L'incumbensa d'organisar tals curs han las uniuns per la scolaziun da creschidAs ed ils collavuratur regiunals (cf. 3.6)

4.2. *Meds d'instrucziun*

Il «Curs da rumantsch grischun 1» da Gieri Menzli è tenor gavisch da las uniuns affiliadas vegnì adattà ed edì en ils idioms vallader e surmiran. L'ediziun en sursilvan, sutsilvan e puter cumpara a l'entschatta da 1988. La suprastanza ha decidiù da cuntinuar cun questa ediziun ed ha surdà a l'autur l'incumbensa per in segund curs. Er quel duai cumparair en ils divers idioms. Per l'emprima giada vegn uschia creà il medem curs per tut ils idioms. Ils avantatgs d'ina tala soluziun communabla èn evidents: forzas e finanzas vegnan impundidas en maniera efficazia; l'avischinaziun interrumantscha vegn promovida; l'instrucziun vegn coordinada ed ils participants da lingua pon – en cas ch'els midassan lur idiom da preferenza –

cuntinuar en in auter idiom cun ina metoda gia conuschenta; la creaziun d'in nov curs en ritmus accelerà e confurm a las midadas en il sectur da la didactica da lingua daventa plitgunsch pussaivla, sche la pratica cun in curs, adattabel per tut ils idioms, daventa norma.

4.3. La dumonda settamessa 1986 a la CRR (Cuminanza Rumantscha Radio e televisiun) per mauns da la SSR conc. in curs da rumantsch en ils meds da massa electronics n'è anc betg respundida definitivamain. Il concept elavurà duess tenor infurmaziuns dal radio dentant vegnir realisà. Er durant l'onn da rapport èsi betg reussì da rinforzar la lavur d'assimilaziun sur las gasettas rumantschas, p.ex. cun rubricas spezialas per interessents che vulan emprender rumantsch.

4.4. Ils collavuraturs regiunals han en plirs lieus postulà curs spezials d'assimilaziun linguistica per geniturs d'uffants che frequenan las scolinas e las emprimas classas da la scola primara (cf. rapport dals collavuraturs).

4.5. Per sensibilisar la populaziun rumantscha da discurrer rumantsch cun ils imigrants che vulan far adiever dal linguatg han ils collavuraturs en discussiuns en las regiuns fatg diversas emprovas. La Lia rumantscha preveda da realisar in tatgader u ina ensaina che vuless motivar en questa direcziun.

4.6. cf.cif. 4.1.

4.7. La Lia rumantscha ha impundi la summa da fr. 35 273.10 per curs d'integrazion/assimilaziun ed ha a basa dal regulativ vertent incassà dals participants la summa da fr. 5 580.30. L'incasso per ils curs en Engiadina e Surselva succeda tras las «Scuntradas e furmatiun». Sin ina dumonda ord l'Engiadina da renunziar sin la taxa da curs na ha la suprastanza betg pudi entrar, perquai che l'experiencie mussa ch'il daner da curs ha pli savens in effect motivond a favur da la cuntinuitad e strusch effects contraproductivs. En divers cas è vegni possibilità curs «*in tar in*», q.v.d. in scolast ed in scolar, surtut per assimilar intensivamain persunas exponidas che ston salvair il linguatg il pli spert pussaivel.

La dumonda da l'integrazion linguistica da Na-rumantschs pretendenda en l'avegnir anc dapli attenziun e lavur. Da ponderar è – en collavuraziun cun las vischnancas – l'engaschament da magisters ambulants per quest intent. Tals impuls ord Surselva ed Engiadina vegnan discutads.

4.8. Ils collavuraturs regiunals tegnan contact cun ils magisters activs en l'assimilaziun/integrazion. In curs specific per la lavur didactica cun creschid(a)s n'è betg vegni realisà e duess vegnir pus-saivel en il rom da la «Scuntrada» a Scuol.

5. RUMANTSCH GRISCHUN

Remartga generala

Il rumantsch grischun vegn applitgà consequentamain tenor la directiva vertenta dapi 1984 ed approvada da la radunanza da delegads da 1986. Tenor questa directiva han tut ils idioms ils medems dretgs d'adiever (nagina preferenza per il sursilvan e vallader) e vegnan duvrads per texts adressads be a la regiun respectiva. Il rumantsch grischun sco linguatg da punt e standard vegn duvrà per texts da tut gener che sa drizzan a l'entir territori rumantsch e per tuts cas nua che sulettamain ina varianta vegn en dumonda. Ils texts ch'arrivan oz en rumantsch grischun d'administraziuns centralas e d'interpresa privatas arrivavan avant il rumantsch grischun simplamain en tudestg. Il rumantsch grischun ha en quella maniera pussibilità al rumantsch novas e numerusas domenas da diever (texts e broschuras da l'administrazione federala, cedels da l'administrazione da taglia/impostas en tudestg e rumantsch grischun, texts e formulars da bancas, segiradas ed outras interpresa privatas, texts e publicaziuns da la PTT e da la viafier federala, e.a.).

En tutta clerezza sto vegnir constatà che la lavur vid il rumantsch grischun n'à betg impedit u diminui la lavur vid ils idioms. Il cuntrari: ils novs concepts per la planisaziun da linguatg dals ultims onns mettan la promozion da las variantas linguisticas regiunalas en il center. En tut las regiuns rumantschas e per tut ils idioms ha la LR mess a disposiziun ils davos onns dapli ch'en l'era avant il rumantsch grischun. Las prestaziuns augmentadas per las regiuns pon vegnir resumadas sco suonda:

Augment da las contribuziuns a partir da 1984; installaziun dals posts da lavur dals collavuraturs regiunals; augment da las contribuziuns per la pressa en ils idioms; intensivaziun e sistematisaziun da las lavurs da rumantschaziun subvenziunadas; augment dals ser-

vetschs da teater, chant ed infurmaziun; augment da las lavurs da translaziun er en ils idioms; servetsch da linguatg permanent per ils idioms; restampa dals vocabularis regiunals existents; ediziu da novs curs per emprender ils idioms; ediziu da neologissem en 5 idioms; creaziun da terminologias sistematicas per divers secturs; sustegn da tuttas ediziuns en ils idioms; animaziun e sustegn da projects pli gronds en ils idioms (gieus libers, opera, comics e.a.); engaschament per in resguard supplementar dal rumantsch sin tuts stgalims da scola; realisaziun da meds d'instrucziun per scolina, ed anc bler auter pli.

Il rumantsch grischun ha dà nov curaschi e speranza ed ha gidà a rinforzar la preschientscha rumantscha sin tut ils secturs e la lavur per ils idioms. El ha er motivà ordaifer la Rumantschia a favur dal rumantsch.

5.1. *Las lavurs scientificas* per la preparaziun e l'elavuraziun dal rg èn vegnidas cuntuadas cun la rimmada e l'endataziun dal material da basa per l'elavuraziun d'in vocabulari tudestg-rumantsch grischun, rumantsch grischun-tudestg da var 50 000 datas per mintga part da quel. En vista ad ina nova dumonda al FN per ulteriurs dus onns, d'inoltrar il favrer 1988, ha ina seduta preparatoria gi lieu a Turitg.

5.2. *Referats* davart il rg èn vegnids fatgs a Samedan (Fundaziun Planta, A.-A.Dazzi), a Laax (Fundaziun retoromana, M.Gross), a Wylen/Sursilvania en il rom d'ina dieta da scolasts per las scolas autas popularas (Bernard Cathomas) ed en «Chasa rumantscha» en il rom d'in'emna da studi da la Scola chantunala da Wettingen.

Publicaziuns davart il project:

G.Darms, A.-A.Dazzi, M.Gross, Rumantsch grischun, Radioscola 1-87.

G.Darms, Zur Ausarbeitung einer bündnerromanischen Schriftsprache, Akten der Theodor Gartner-Tagung, Romanica Aenipontana XIV, Innsbruck 1987.

5.3. Curs da rg han gi lieu a Cuira (en tut 4 curs per principiant(a)s e curs per avanzad(a)s) ed a Vaduz. Translatur(a)s per rumantsch grischun han fatg in stage da lavur en la Lia rumantscha.

5.4. Il «curs per emprender rumantsch grischun II» da Gieri Menzli progresdescha e po vegnir terminà 1988. Cun texts da punt en

rumantsch grischun ed ils texts originals en furma idiomatica è cumparida : «FUNTAUNAS 1, Istorgia da la litteratura rumantscha per scola e pievel» da Gion Deplazes. Ils texts da numerus scripturs rumantschs, inoltrads sin dumonda da la Lia rumantscha per ina ediziun en rumantsch grischun sut il titel »Uman ed animal«, èn vegni transformads en rumantsch grischun e fatgs pronts per in'ediziun. Ils 2 primi toms dad »ARS HELVETICA«, translatads en rumantsch grischun da la Lia rumantscha, èn cumparids. Las translaziuns per 2 ulteriurs toms èn terminadas.

5.5. Il post da rumantsch grischun ha registrà las adressas da numerus interessents da texts en rg ed ha tramess a quels diversas materialias (broschuras ed outras scrittiras) en rg.

5.6. Il post da rg ha stui sa distgargiar sin giavisch dal FN da las correcturas da las translaziuns per pudair sa concentrar sin lavurs pli scientificas. Il post passan sulettamain anc las translaziuns da scrittiras cun effect normativ (Curs per emprender rg, FUNTAUNAS) e documentativ pli grond (Ars Helvetica).

5.7. Il zercladur/fanadur ha il rumantsch grischun giù durant in mais la chaschun da sa cumprovar en ina nova domena, quella da las novitads al radio. Il success da quest'emprova è stà fitg encurashant, sco ch'ina retschertga, fatga l'october da l'universitat da Mannheim documentescha. Betg main che 69,31 % dals ca. 1000 participants a quella èn da l'avis, ch'il rumantsch grischun duaja vegnir duvrà per las novitads al radio. Conc. questa dumonda han giù lieu discussiuns cun exponents dal Radio rumantsch. En dumonda vegniss be in adiever dal rumantsch grischun en situaziuns da discurrer fitg formalas u quasi ritualas sco quella da las novitads internazionalas e/u naziunalas.

Dasper la Confederaziun, PTT, viafier federala, bancas, instituziuns uffizialas sco SAB, Pro Juventute, Pro Senectute, protecziun da la patria e.a., fan adina dapli fatschentas privatas adiever dal rumantsch grischun per derasar lur texts d'infurmaziun era en rumantsch. En spezial cumenzan firmas ad inscriver la pachetascha da lur rauba en rumantsch grischun, supplementar als 3 ulteriurs linguatgs uffizials svizzers.

5.8. La datoteca dal rumantsch grischun en l'ordinatur electronic cumpigliava la fin december var 65 000 endataziuns, 30 000 dapli ch'il december passà. Il post da translaziuns ed il post d'infurmaziun

e documentaziun han survegnì in access direct a quella e la pon consultar da tut temp directamain. Per la colliaziun cun interessents externs èn las lavurs preparatoriais vegnidas fatgas.

6. POST DA LINGUATG

6.1. Las lavurs da rimnada da terminologia speziala e las lavurs d'excerpar èn vegnidas cuntuadas. Neologissem èn vegnids creads d'ina vart tenor basegns da mintgadi (dumondas occasiunalas da differents utilisaders), da l'autra vart en maniera sistematica tenor champs tematics specifics a chaschun dad incumbensa pli grondas, cf. 6.2. Dapi la fin dal 1987 dispona era il post da linguatg ed il post d'infurmaziun da meds da lavur da l'EED (elavuraziun electronica da datas) colliads cun il post da rumantsch grischun. Quai permetta en l'avegnir ina lavur da neologissem (creaziun e derasaziun) pli sistematica, ma era pli effectiva e speditiva.

6.2. Glistas da terminologia specifica èn vegnidas elavuradas, u èn per il mument anc en elavuraziun, en ils champs sustants:

- Terminologia da la cuschina, nutriment e tegnairchasa, sco register tudestg-rumantsch e rumantsch-tudestg als 2 cudeschs da scola «Tiptopf» e «Haushalten mit Pfiff». Questas glistas vegnan preparadas en 4 idioms (sursilvan, surmiran, puter, vallader). Las lavurs vegnan fatgas per incumbensa ed en collavuraziun cun la cumissiun chantunala per meds d'instrucziun.
- Per incumbensa da la zona territoriala 12 ha il post da linguatg elavurà e preparà ina glista da terminologia militara en rumantsch grischun.
- En collavuraziun e cun sustegn da l'uffizi chantunal da sport ha il post da linguatg cumenzà a preparar glistas da terminologia da «gimnastica e sport en scola» sco register tudestg-rumantsch grischun per ils meds d'instrucziun da gimnastica per mauns dals magisters.
- Per incumbensa da l'uffizi federal per industria, mastergn e lavur è vegnida preparada – en translaziun – ina glista da tut las profes-siuns cun register.

– Ensemens cun la PTT è – en translaziun – vegnì creà in glossari per l’adiever dal linguatg tar posta e telefon.

6.3. Dal Vocabulari administrativ-giuridic èn cumparids quest onn ils bustabs P – V (pp.520–791). L’elavuraziun dals bustabs davent dad S dovra dapli temp, siond quest material betg pli preparà en furma da manuscrit.

6.4. Il post da linguatg da la LR ha organisà, surveglià e curregi, ensemens cun il post da rumantsch grischun, la translaziun da differents reglements militars per las unitads d’armada da linguatg rumantsch previdas per il 1988. En quest connex han giuvens (linguists) rumantschs absolviò lur curs da repetizion militar en la Lia rumantscha. Lavur permanenta vegn prestada tenor giavischs specifics dals collavuraturrs regiunals per lur lavur en la pratica. Il PdL collavura per terminologia er cun il servetsch da translaziun chantunal.

6.5. En ils museums regiunals vegnan ils exponats adina dapli inscrits en rumantsch. En il museum chantunal da la natira continua-schan questas lavurs en collavuraziun cun la Lia rumantscha. Nagin success han queste giavischs giù en il museum retic.

6.6. Il post da linguatg ha procurà, ensemens cun il post da rumantsch grischun, il lectorat, la translaziun en rumantsch grischun e las correcturas da stampa dal tom II da las «Funtaunas» da Gion Deplazes.

Las versiuns valladra e putera dal comic «L’istorgia dals rumantschs» da Peter Haas èn vegnidas realisadas dal Post da linguatg da la LR.

Il curs da rumantsch ladin (vallader), tenor il curs da rumantsch grischun da Gieri Menzli, è vegnì repassà e curregi en collavuraziun cun il post da rumantsch grischun.

Differentas translaziuns èn per part vegnidas fatgas, curregidas u repassadas dal post da linguatg.

6.7. En collavuraziun cun ils collavuraturrs regiunals e tenor singu-las dumondas ha il post da linguatg procurà infurmaziuns e cusse-gliaziuns en dumondas linguisticas. La terminologia registrada cen-tralmain en furma dal rumantsch grischun po vegnir transfurmada spontanamain en ils idioms.

7. POST D'INFURMAZIUN E DOCUMENTAZIUN (PID)

7.1.1. Il servetsch d'infurmaziun e documentaziun da la LR sa sviluppa adina dapli ad in center effizient e dinamic per dumondas da lingua e cultura rumantscha. Di per di vegnan inoltradas da maun public e da privats dal Grischun, da la Svizra e da l'ester dumondas concernent ils pli divers aspects da nossa cultura. Era las visitas a noss post daventan adina pli frequentas.

7.1.2. Per garantir in effizienza optimala è il center d'infurmaziun e documentaziun vegnì collià al sistem da rait d'elavuraziun electro-nica da datas da la LR. Activitads en connex cun l'EED: Curs d'introducziun en l'EED. Il diever da l'EED ha facilità considerabla-main la preparaziun da documents pratics e surtut l'elavuraziun dal program d'annunzia per la SCUNTRADA '88 a Scuol. Igl è previs da registrar en in proxim pass l'entira documentaziun sin computer e da colliar il center da documentaziun da la LR cun las bibliotecas grischunas ed il seminari da romanistica da l'Universitad da Turitg.

7.2. Il manader dal PID è stà preschent a differentas dietas d'infur-maziun e da represchentaziun:

- infurmaziun davart il rumantsch en in seminari da rumantsch al Wolfgang Goethe Institut a Frankfurt am Main – referat davart «La LR e sias uniuns affiliadas» ed infurmaziun davart il ru-mantsch grischun al curs da stad da la Fundaziun Retoromana
- infurmaziun davart il rumantsch grischun a l'Inscunter da scola-stAs svizzers (-zas) a Mustér
- infurmaziun ed accumpagnament da la «Grupa di jàuni urtijài» (giuvenils da las Dolomitas) en Chasa rumantscha ed a Cuira
- lavur da publicitat (intervistas ed infurmaziuns a schurnalists).

7.3. L'inventarisaziun en coordinaziun e collavuraziun cun institu-zions cun incumbensas cumplementaras ha stuì vegnir suspaisa.

7.4.1. Amplificaziun successiva da la documentaziun concernent tut ils aspects da la lingua e cultura rumantscha (tractats scientifics, referats, recensiuns, chartas linguisticas e.u.v.). Cumplettaziun da la fototeca, fonoteca (registraziun da differentas emissiuns da radio) e diateca rumantscha. Per raschuns finanzialas nun ha nossa videoteca pudi vegnir amplifitgada.

7.4.2. Survegianza da la reorganisaziun da la biblioteca LR tenor in sistem alfabetic entaifer rubricas surordinadas(litteratura, lingistica, planisaziun da linguatg, periodics e.u.v.).

7.5. L'onn 1987 ha il Post d'infurmaziun e documentaziun elavurà differents documents pratics e scrit plirs artitgels per gassetas e periodics, surtut en connex cun il giubileum 50 onns rumantsch lingua naziunala:

- sboz per ina broschura d'infurmaziun (ca. 50 pag.) intitolada «Il rumantsch en Svizra: Aspects d'ina minoritad linguistica e socio-culturala; questa broschura vegn a vegin publitgada en ils quatter linguatgs svizzers.
- script d'infurmaziun stampà (10 paginas) per differentas scolas da la Svizra tudestga (titel: «Das Rätoromanische in der Schweiz»).
- concept per ina pagina d'infurmaziun da la LR en la pressa rumantscha.
- artitgel davart il rumantsch per ina revista da la Terra tudestga (*Schauen und Bilden*, nr.2, Nürnberg, 1987.)
- «50 onns rumantsch lingua naziunala» en: *Radioscola 2-88*
- «50 Jahre Rätoromanisch als Nationalsprache» en: *Fegl scolastic grischun 1-88*
- collavuraziun a la Terra Grischuna 1-88 (50 onns rumantsch lingua naziunala).

7.6. Dumondas da terminologia rumantscha dal maun public e da privats fan ora ina part considerabla da l'infurmaziun reactiva dal PID. Grazia a l'elavuraziun electronica da datas (EED) ha il center d'infurmaziun pudi vegnir collià cun l'entira datoteca dal Post da linguatg da la LR. El dispona en pli d'in agen «pledari provisoric». La derasaziun sistematica da pleds novs è vegnida fatga dal Post da linguatg.

7.7. La collavuraziun cun las cumissiuns da nomenclatura chantonala e cun gruppas d'acziun per rumantschaziuns è stada occasiunala.

7.8. Translaziuns da divers texts en vallader, rumantsch grischun e franzos.

8. POST DA TRANSLAZIUN

8.1. Durant l'onn 1987 ha il post da translaziuns da la Lia rumantscha procura per 488 (1986: 480) translaziuns. Da quellas 407 (1986: 406) en rumantsch grischun e 81 (1986: 74) en ils idioms. Tranter quellas incumbensas da translaziuns èn diversas lavurs pli grondas, sco p.ex. ARS HELVETICA, med d'instrucziun per mussadras rumantschas, broschuras per la Confederaziun (p.ex. broschura «Dal paun al graun», brosch. «La protecziun da la patria e da la natira»), broschura «Rentenanstalt», broschura «Museum d'art», broschura «Charta svizra per il svilup da las cuntradas ruralas», prospect «Scola federala da gimnastica Magglingen», broschura «Museo Ligornetto» e.a. Betg cuntegnidas en quellas cifras èn las numerusas dumondas per numbs da fatschentas e d'instituziuns e piculezzas che vegnan translatadas di per di directamain al telefon.

8.2. e 8.3. guardar 5.7.

8.4. Curs da perfecziunament per persunas engaschadas cun translaziuns han gi lieu surtut sin il sectur da l'EED (elavuraziun electro-nica da datas).

8.5. Il post da translaziuns da la LR ha contact regular cun las agenzias grondas da translaziun, surtut en la Svizra tudestga. (J.P. Rochat, Syntax, Consultra, Contexta, Fedier's, Interserv). Las chanzlias federala e chantunala èn vegnididas fatgas attentas sin il post da translaziun LR che dovrà er incumbensas federalas e chantunalas per pudair sa sviluppar. Per las tariffas valan da princip las directivas da l'administraziun federala ed il sequent

REGLAMENT PER TRANSLAZIUNS

1. Intent

La Lia rumantscha maina in post da translaziuns che stat a disposiziun per tuttas translaziuns da texts da divers linguatgs en rumantsch e dal rumantsch en divers linguatgs. Las translaziuns pon vegnir fatgas tenor giavisch en rumantsch grischun ed en tut ils idioms rumantschs.

2. Incumbensas

Per regla vegnan las incumbensas da translaziuns tramessas en il post da translaziuns da la LR, nua che ellas vegnan registradas e

suenter surdadas als singuls translaturs. La confidencialitat conc. il cuntegn dals texts da translaziun sto esser garantida.

3. Translaturs

Ils translaturs èn respunsabels per ina laver da translaziun professiunala, linguistica main correcta, e surdattan il text scrit cun maschina al post da translaziuns da la LR.

4. Collavuraziun cun il post da linguatg

Per dumondas da terminologia speziala stat il post da linguatg da la LR a disposiziun. En situaziuns spezialas (texts fitg difficils, etc.) po il post da linguatg era surprender la correctura dals texts, sche quai vegn giavischà dal translatur u sch'il post da translaziuns metta questa cundizion.

5. Contacts

Il post da translaziuns da la LR ha il contact necessari cun ils uffizis, las instituziuns u firmas e procurescha er che las translaziuns vegnan messas a quint tenor las tariffas vertentas. El surdat era l'incumbensa d'indemnisar ils translaturs a la contabilitad LR.

6. Tariffas

Da princip vegnan translaziuns fatgas be per pajament. Las tariffas per translaziuns en rg u en ils idioms èn:

fr. 1.– fin 2.50 per lingia à 60 fridas, tenor grevezza dal text.

En cas spezialis po il post da translaziuns – en cunvegnientscha cun l'uniun regiunala pertutgada – procurar per excepziuns inditgadas. Cas spezialis pon esser: reglaments per vischnancas flaivlas da finanzas, texts per instituziuns socialas e culturalas che vegnan derasadas en grond dumber, ed en cas singuls era fatschentas privatas, surtut per texts curts.

7. Incumbensas e cumpetenzas dals collavuraturs regiunals

- a) Puncts 1–6 valan da princip er per ils collavuraturs regiunals.
- b) Il collavuratur regiunal è incumbensà (tenor reglament) da procurar per translaziuns da differenta spezia.
- c) Per translaziuns pli grondas e per translaziuns litteraras (incl. cudeschs d'uffants e teaters) tschertga/incumbensescha il collavura-

tur regional tenor pussaivladad ed en cunvegna cun la LR e las uniuns regiunalas terzas persunas e sa gida en quels cas cun ils translaturs.

- d) Texts da rutina pon ils collavuraturs regiunals translatar en atgna cumpetenza gratuitamain. Per texts pli lungs/grevs ston las tariffas tenor punct 6 vegnir resguardadas. En tals cas sto il post da translaziuns da la LR vegnir orientà, il qual procurescha che la translaziun vegnia messa a quint. Entradas per translaziuns fatgas dals collavuraturs regiunals van entiramain a la Lia rumantscha.*
- e) Il temp da lavur dals collavuraturs regiunals na dastga per regla betg vegnir chargià per pli che 1/5 cun lavurs da translaziun. Quest reglament è vegni approvà – suenter ina procedura da consultaziun tar las uniuns regiunalas LR – da la suprastanza da la Lia rumantscha en la seduta dals 20-10-87.*

8.6. Dasper la SAB e la Nova Citad dattì adina puspè fatschentas ed instituziuns che laschan translatar lur revistas e broschuras ed infurmaziuns regularmain er en rumantsch.

(Banca chantunala grischuna, div. uffizis federais, Caritas Svizra, Circus Nock, Fender, Rotary, VR, VFS, PTT, Graeub SA, Museum d'art GR, Pharmaton, Pro Helvetia, Pro Juventute, Raiffeisen, Rückversicherungs-Verband GR, Schweiz. Heimatschutz, Staziun ornitologica svizra, Kinderdorf Pestalozzi, Uniun purila grischuna, Vita-segiranzas, Winterthur-Vers., Quarta Lingua inserats, e.a.)

8.7. L'onn 1986 èn vegnids translatads ils toms 1, 2, 3 e 4 da l'ARS HELVETICA.

9. TEATER RUMANTSCH

9.1. Normalmain vulan las gruppas da teater restar autonomas en dumondas da reschia e tscherna da tocs. L'onn passà ha la LR però tuttina pudiò intermediar a diversas gruppas glieud qualifitgada, che ha *accumpagnà inscenaziuns* u schizunt fatg *reschia*. Quellas dumondas vegnan surtut da gruppas betg anc uschè versadas.

9.2. Il post – e surtut la *biblioteca da tocs* – è vegni consultà fitg activamain.

155 (onn passà 160) spediziuns cun passa 900 (900) tocs. 60 (50) gruppas han consultà il post e giugà tocs lungs per ina saira entira. 65 (75) gruppas han fatg producziuns curtas e 30 (35) scolasts han empustà tocs per Nadal, Chalandamarz u per autres occasiuns. Il post ha er pudià intermediar cun success per 8 (5) dumondas da dretg da translaziun e represchentaziun.

9.3. Il november 87 ha già lieu a Cuira ina *dieta da teater*. La suprastanza da la LR ha envidà exponents dal teater rumantsch per infurmar davart la lavur da la LR en connex cun il teater e per udir ils giavischs e las opiniuns conc. l'engaschament da la LR en quest sectur. Quest inscunter ha già grond success.

Ils *curs da teater* stattan da princip en cumpetenza da la UTP (uniun grischna per teater popular). La LR è represchentada cun Annemieke Buob. Uschia è vegnì organisà in curs da reschia a Scuol cun Gian Gianotti.

Per l'*animaziun e contacts* cun las gruppas en las regiuns èn ils collavuraturs regiunals LR responsabels (cf. rapport dals collavuraturs regiunals).

9.4. Il post da teater rimna ed ordinescha en sia biblioteca specifica tut ils tocs rumantschs, originals e translaziuns. L'onn 87 èn vegnids integrads 28 tocs novs e da quels èn 18 vegnids sustegnids finanzialmain tenor il reglament per teater. La biblioteca cumpiglia uss ca. 1200 tocs che pon vegnir mess a disposiziun a las gruppas.

La LR ha empustà divers tocs curts umoristics tudestgs tar las chasas edituras. Quests tocs vegnan tramess a diversas personas per laschar evaluar els. Ils teaters che vegnan taxads per buns vegnan alura translatads.

9.5. Il *fegl d'infurmaziun da teater* sto vegnir reponderà danovamain. Persuenter ha già lieu la dieta d'infurmaziun (cf. 9.2).

En la pressa rumantscha e tudestga è vegnì infurmà davart occurenzas e curs e davart la scena rumantscha da teater.

9.6. Per gidar ad edir il terz tom dal *Mussavia dramatic* èn vegnidas engaschadas differentas personas che legian e resumeschan teatters. Las gruppas han retschavi *gratuitamain* il tom I (Mussavia dramatic I, restampa da l'ediziun da l'onn 1947) e II (Muossavia dramatic II, ediziun da l'onn 1965) cumplets e l'ordinatur per il tom III. La prima furniziun per il tom III è en lavur e cumpara proxima main.

9.7. Per tgirar *contacts cun la scena svizra da teater* è la LR represchentada en las sequentas uniuns:

SADS	(Schw. Arbeitsgemeinschaft für das darstellende Spiel in der Schule)
ZSV	(Zentralverband Schweizer Volkstheater)
UTP	(Uniun grischuna per teater popular)
CIFTA	(Comité International des Fédérations Théâtrales d'Amateurs de culture latine)

Contacts cun ils organisaturs dals «Dis dal teater popular svizzer» ad Aarau.

9.8. *Sustegns spezials* per las sequentas lavurs:

- UTP (Uniun grischuna per teater popular): curs da reschia a Scuol
- Palc ladin: «L'ellipsa da la culpa» (represchentaziuns en divers lieus)
- Uniun rumantscha da Surmeir: elavurar teaters da sur Willimann
- Tista Murk: lavur da reschia a Vuorz
- Uniun dramatica da Breil: contribuziun da partenza
- Gruppa da teater Trun: contribuziun da partenza

9.9. En collavuraziun cun la SADS ha la LR tschernì traís giuvenils rumantschs che han pudi represchentar ils Rumantschs a l'occasiun dad in inscunter da *teater da giuvenils* en l'Engalterra. Cun signur Stefan Rageth vegnan discutads projects da teater per seniors.

9.10. Cun il post per la scolaziun supplementara dal departament d'educaziun vegn collavurà per introducir curs da teater per scolasts rumantschs. En discussiun stat er in impuls al seminari da scolasts per ina instrucziun sistematica en il rom «Teater en scola». In tal postulat sto succeder en collavuraziun e coordinaziun cun la «Pro Grigioni Italiano» (PGI) e la «Walservereinigung». A chaschun da la radunanza generala da la CGL (Conferenza generala ladina) ha il post da teater organisà in'exposiziun da teaterets da Nadal ed ha cusseglià ils scolasts.

DIRECTIVAS CONC. LAVUR DA TEATER DA LA LR approvadas da la suprastanza LR (15 - 11 - 1987)

1. *Il post da teater da la LR rimna ed ordinescha en sia biblioteca specifica tut ils tocs rumantschs, originals e translaziuns.*

2. Il post da teater trametta gratuitamain ils tocs per selecziun a las gruppas che vulan giugar u che s'occupan cun il teater. La biblioteca è averta en cunvegna cun il responsabel da la LR.
3. Las gruppas surpiglian da princip sezzas la lavur ed ils custs da copiar ils tocs per lur adiever. Il post da teater po sa gidar e sustegnair questa lavur tenor pussaivladad.
4. Ils dretgs dals tocs restan tar l'autur. Il post da teater animescha las gruppas da respectar quests dretgs (directiva per tantiemas: 10% da las entradas brutto, almain fr. 50.– cunregnir ina pauschala). Sin giavisch sa stenta la LR er per dretgs. Ils custs per tals dretgs van da princip a cust da la gruppa da teater pertutgada.
5. Il post da teater fa dumondas per dretgs a las chasas edituras ed ad auturs da lingua estra per far translaziuns. Las gruppas ston respecitar las cunvegnientschas contractadas.
6. La LR sustegna translaziuns da teater sco suonda:
  - a) sketschs u scenas curtas; in regal (platta, cassetta, cudesch edizion LR)
  - b) tocs fin 30 min.: fr. 100.– fin 300.–
  - c) tocs fin 60 min.: fr. 400.– fin 600.–
  - d) tocs sur 60 min.: fr. 600.– fin 1200.–
(tenor cumplexitad e lunghezza dal text)

Las contribuziuns vegnan pajadas

- mo sut la cundiziun che las translaziuns vegnan – tenor pussaivladad – suttamessas en buna furma linguistica
- mo sche la translazion vegn duvrada (è vegnida duvrada) per ina represchentaziun u sch'ella è vegnida dada en incumbensa atras la LR

Cun questa summa acquista la LR dals translaturs rumantschs ils dretgs sin las translaziuns.

Translaziuns publitgadas en revistas, collecziuns litteraras, cudeschs euv. perdan il dretg da vegnir remuneradas.

7. Per (raccoltas da) translaziuns veglias po il translatur vegnir remunerà cun ina summa da fr. 30.– fin maximal fr. 50.– per il toc, sch'el surdat la(s) ovra(s) al post da teater cun ils dretgs da translaziuns respectivs.

Decidi da la suprastanza LR en sia seduta dals 15 da november 1987.

10. CHANT E MUSICA

10.1. Concurrenzas da cumposiziuns

1985/86: Il radio rumantsch ha organisà mesemna, ils 18–11–87, a Sagogn in «Final da la concurrenza da cumposiziun 1985/86» da la LR. Diversas giurias han giuditgà la plascaivladad da las cumposiziuns inoltradas per chor viril e chor mixt. Qua la «rangaziun» finala:

Chor viril:

1. Derungs G.G./ Derungs G.G. (05)	Stina biala	surs.
2. Simeon G.D./Thöni G.P.	Curesma	surm.
3. Mani C./Caflisch A. ex aequo Lombriser E./Capeder D.	Chasper Chatscheder	ladin
5. Thöni G.P./Thöni G.P.	Viva la veta	surs.
	Canzung da tschever	surm.

Chor mixt:

1. Lombriser E./Durschei V.	Il mund modern	surs.
2. Mani C.jun./Mani C.sen.	Amabla surpraisa	ladin
3. Bertogg C./Fontana G.	Quersera ei bal	surs.
4. Thöni G.P./Thöni G.P.	Gl'er'en'eda	surm.
5. Roth A./Vital A.	Chanzun da sot	ladin

1986/87: Tema da la concurrenza da lirica precedenta era «Aspects positivs e negativs dal mund modern en nossa vita quotidiana». Las poesias èn idas a maun dals cumponists. 45 cumposiziuns en vegnidas inoltradas (18 per chor mixt, 18 per chor viril, 3 per chor d'uffants e dunnas e per solos 3 chanzuns). Las sequentas cumposiziuns èn vegnidas premiadas tenor il giudicat da la cumissiun da chant da la LR: (successiun alfabetica)

Chor mixt:

Janett C./Klainguti J.	Terra	ladin
Peron J./Cadotsch P.	Maletg dalla nateira	surm.
Peron J./Gaudenz G.	T'impacha pür d'la sort cumün	ladin

Simeon U./Poltera R.	Clom da pasch I	surm.
Thöni G.P./Thöni G.P.	Curasch	surm.
Valär M./Sonder A.	Vischnanca murenta	ladin

Chor viril:

Lombriser E./Capeder D.	El mund dad oz	surs.
Lombriser E./Giger C.	La plonta sevila	surs.
Muoth A./Durschei V.	Nies temps I	surs.
Muoth A./Muoth SA	Panzieris	surs.
Simeon G.D./Poltera R.	Clom da pasch I	surm.

Chor d'uffants e dunnas:

Lombriser E./Giger C.	La plonta sevila	surs.
Roth A./Brunold-Clagluna G.	Furtüna	ladin

Solos:

Roth A./Stecher B.	Natüra intacta	ladin
--------------------	----------------	-------

Ils cumponists e poets han survegnì ils premis a basa da las directivas per il post da chant.

La cumissiun da chant LR ha decidi da laschar crudar la concurrenza da chant 1987/88 e d'arranschar eventualmain ina concurrenza aposte per la scuntrada da Scuol. Questa decisiun è vegnida pubbli-gada en la pressa rumantscha.

10.2. La LR ha tramess tut las chanzuns da la concurrenza, era quellas betg premiadas, als dirigents da chors rumantschs en l'entira Svizra.

En la prima da duas sedutas l'onn 1987 ha la cumissiun da chant tschernì Giusep Giuanin Decurtins da Trun sco emprim president da questa cumissiun. La cumissiun organisada da nov cun in agen president collavura vinavant stretgamain cun la LR (post da chant) tenor in carnet da scharschas fixà da la suprastanza.

Damai ch'il questiunari tramess als chors mixts l'onn passà per eruir la necessitat d'in nov cudesch da chant n'ha betg giù il success giavischà, ha la cumissiun da chant anc ina già stuì consultar ils chors. Ella ha fatg quai cun dus ulteriurs questiunaris. L'in è vegnì tramess als chors il fanadur, l'auter il november 87. L'evaluaziun da quests questiunaris vegn a mussar, schebain ils chors mixts giavi-

schan l'ediziun d'in nov cudesch da chant u l'ediziun da chanzuns en successiun (en in ordinatur).

10.4. Ils dirigents che tschertgan chanzuns pon retrair per la selecziun ordinaturs da la LR che cuntegnan las chanzuns rimnadas ils ultims onns. Da quest servetsch vegn fatg bun adiever. En quests ordinaturs vegnan er integradas chanzuns surdadas dals cumponists a la LR per derasaziun. En quest connex fa er la «Bibliografia da la musica vocala» (ediziun LR 1986) buns servetschs.

10.5. La LR ha reedì per la terza giada il cudesch da chant «Canzuns per chor mischedau» da Tumasch Dolf. Ils contacts cun ils chorus èn buns tras l'intermediaziun da litteratura musicala-vocala.

11. MEDS DA MASSA, PRESCHIENTSCHA RUMANTSCHA

11.1. La *dumonda da pressa* è vegnida discutada en diversas sedutas da suprastanza, en il cussegli LR ed en la radunanza da delegad(a)s. Tar la moziun da l'Uniun dals Grischs concernent la pressa (cf. rapport annual LR 1986, pag. 30) ha il cussegli fatg la sequenta cuntraproposta:

- a) «La dumonda finanziala concernent la pressa è vegnida decidida definitivamain per 1987 a chaschun da la radunanza da delegad(a)s dals 13 da december 1986 en il rom dal preventiv.
- b) La LR vegn incumbensa d'examinar la dumonda da pressa e da suuttametter a la radunanza da delegad(a)s propostas sco basa per ina discussiun davart la promozion da la pressa rumantscha.»

Il cussegli LR ha motivà questa cuntraproposta sco suonda:

«La dumonda da pressa vegn già discutada dapi onns en la LR e numerus plans e projects existan. Mesiras concretas po be la radunanza da delegad(a)s prender. Suprastanza e cussegli pon sulettamain rimnar argumentaziuns, calculaziuns e propostas per ina discussiun pli profunda da la problematica en la radunanza da delegad(a)s. L'incumbensa a la suprastanza è già cuntegnida en il program da lavur per 1987. La suprastanza è qua tras obligada da dar rapport a chaschun da la radunanza da delegad(a)s dal proxim december. En la seduta dals 12 da december ha il parsura

LR orientà da princip davart las discussiuns cun ils editurs da las gasettas rumantschas privatas concernent novs projects en il sectur pressa. Divers projects èn avant maun. Discussiuns èn previdas per l'entschatta 1988 ed ina decisiun da princip per la radunanza da delegad(a)s da la stad 1988. Inpurtant è surtut er d'enconuscher l'acceptanza dals Rumantschs sezs per midadas en il sectur da pres-sa.»

11.2. Las contribuziuns a la pressa èn vegnidas augmentadas linearmain per 40%. Per 1987 muntan quellas a total fr. 210 000.— (repartiziun cf. quint agiuntà a quest rapport). Dal sustegn da la LR cun translaziuns en rumantsch grischun per inserats surregiunals vegn fatg pauc adiever. Deplorablamain cumparan dentant anc adina singuls inserats tudestgs en las gasettas rumantschas!

11.3. Ils medis da massa han retschavì infurmaziuns regularas pertutgant las fatschentas tractadas da suprastanza, cussegli e radunanza da delegad(a)s. Sper las dumondas respundidas al telefon han numerus schurnalists dumandà documentaziuns u han visità la LR per intervistas u consultaziuns pli lungas. Il fegl d'infurmaziun specific en la pressa rumantscha, previs dal post d'infurmaziun da la LR nun è anc vegni realisà.

11.4. Ils medis da massa svizzers han danovamain rapportà intensivamain davart il rumantsch. La documentaziun da pressa da l'entir onn rimmada en la LR empleneschà plirs ordinaturs. En vista als «50 onns rumantsch sco linguatg naziunal» ils 20 da favrer 1988 han pliras revistas svizras gia contactà la LR a la fin da l'onn 1987.

11.5. Il project per in curs da rumantsch en ils medis electronics da massa svizzers (project SSR) duess esser sin via. L'onn 1987 n'han nagins contacts cun la LR gi lieu en questa dumonda. Tenor infurmaziun dal post da programs dal radio a Cuira vegn il project dentant persequità.

11.6. L'exposiziun ambulanta en franzos è vegnida preschentada a chaschun da la dieta da la WBZ (Weiterbildungszentrale Mittelschullehrer) concernent ils barats da classas a Mustér.

11.7. Conferenzas da pressa han gi lieu durant l'onn 1987 ils

13 da zercladur a Samedan   en connex cun la radunanza da delegads;

23 d'october a Cuira

en connex cun la preschentaziun dals comics «Istorgia dals rumantschs»;

12 da december a Cuira

en connex cun la radunanza da delegads.

11.8. Il secretariat ha sa gidà cun la redacziun da la pagina rumantscha en la gasetta dal COOP. Parsura e secretari han collavurà cun la redacziun da la Terra Grischuna per in concept per la Terra Grischuna commemorativa: «Rumantsch 50 onns linguatg naziunal».

12. EDIZIUNS LR 1987

Ovras fundamentalas

div. auturs

Correspundenza privata e da fatschenta (sur-silvan e ladin, cun introducziuns e decleraziuns en rumantsch grischun) tenor il sistem WEKA (cuntinuescha)

div. auturs

Vocabulari administrativ-giuridic (letras P-V)

div. auturs

«Pled rumantsch/Plaid romontsch 1: Sport» (glista da pleds ed illustraziuns tenor «Duden illustrà»; reediziun)

LR

Mussavia dramatic I (reediziun)

LR

Mussavia dramatic III (ediziun en successiuns)

Meds d'instruczion

Restampas da:

«Rumantsch en scola» I.-VI., en divers idioms

Candinas T.

Romontsch sursilvan, cassetta da lectura (reediziun)

Deplazes G. Funtaunas, tom 1: Dals origins a la refurma (istorgia da la litteratura rumantscha per scola e pievel) en rumantsch grischun, cun texts originals en ils idioms

Campell A.T. Ideas ed impuls per mussar rumantsch en scolinas (surmiran e puter cun explicaziuns en rg; cuntinuescha)

div. auturs La scoletta/Las scoulina (gieus, chanzuns, istorgias, etc.) en divers idioms

Cudeschs d'uffants

div. auturs Kodi/Enicapeni, translaziun en sursilvan da M. Lombriser (10 nbrs., dretgs A. Eiselé, Prilly)

Cathomen B./
Flepp L. Las aventuras da Floret
(cudesch illustrà per uffants en sursilvan/
ladin e surmiran/sutsilvan)

LR Corsin è a l'ospital
(cudeschet da malegiar per uffants pitschens
en vallader, sursilvan, surmiran e sutsilvan)

Carnets OSL 1987

Lehner/Manetsch
Cathomas Manzegnas, mal il venter e cugliugns, sursilvan (OSL nr. 1803)

Bass/Flepp Legns e proverbis, sursilvan (OSL nr. 1806)

Künzi/Cantieni Il tgavaltgeader da las stélas, sutsilvan (OSL nr. 1801)

Baumann/Stupan Fin cha cumüns e citads sun betunats, vallader (reediziun OSL nr. 1354)

Grob-Ganzoni/
Filli Curdin, puter (OSL nr. 1800)

Schöntal/Bazzel/
Lansel/Keller L'andina, puter (OSL nr. 1804)

Lenz/Thöni	Schi tgerin era chel Suleica, surmiran (OSL nr. 1802)
Steiger/Poltera	Ena visita da notg, surmiran (OSL nr. 1805)

* * *

Rapport da la cumissiun redacziunala rumantscha per carnets OSL

La cumissiun da redacziun sa scuntra duas giadas ad onn. Ina giada per far revista e per discutar novas propostas, l'autra giada per purifitgar il program d'ediziuns. L'ulteriura laver vegn fatga da mintga redactur(a), en collavuraziun cun autur(a)s ed illustratur(a)s. Ins sto adina puspè udir che mo la bunaveglia na tanschia betg per savair porscher carnets adattads e vendibels. La OSL e la Lia rumantscha sa rendan quint da quest fatg. Il president da la cumissiun, Augustin Manetsch, François G. Baer dal secretariat a Turitg ed Erwin Ardüser da la LR collavuran per la realisaziun dal program d'ediziuns.

Marionna Lombriser è sa retratga per motivs privats dal comité executiv ed è vegnida remplazzada da Cristian Joos. Grond engraziamet a dunna Lombriser per sia laver engaschada.

La cumissiun è adina engraziavla per novs impuls e vuless era animar scripturas e scripturs da la garda giuvna da collavurar.

Il program da quest onn duess esser ina buna sintesa d'ovras indigenas, d'ovras surpigliadas e da restampas.

* * *

Diversas ediziuns

LR	Rapport annual 1986
LR	Publicaziuns rumantschas 1987/88
Haas/Decurtins/ Giger	Istorgia dals rumantschs, tom 1: comic (pu- ter, surmiran, vallader, sursilvan; coediziun cun Hatrick SA, Domat)
Dolf T..	Canzuns per chor mischedau (reediziun)
div. auturs	Polyglott, mussavia per turists, ladin e surs. (reediziun)

Ediziuns en preparaziun

- Il segund tom da «l'Istorgia da la litteratura rumantscha, Funtuanas II», è en stampa. Il terz tom en preparaziun.
- Il segund tom da «L'istorgia dals Rumantschs» (en comics) da Haas/ Decurtins/Giger è en preparaziun.
- Il «Curs da rumantsch grischun» da Gieri Menzli è vegni adattà en ils singuls idioms. La versiun ladina (vallader) e quella surmira-na cumparan l'entschatta 88. Las versiuns en rumantsch grischun e sursilvan cumparan avant la SCUNTRAD 1988.
- In'antologia da texts litterars rumantschs, mess en rumantsch grischun, vegn preparada sut l'egida dad Iso Camartin e Felix Giger.
- Ina segunda part da materialias da lavur «Ideas ed impuls per emprender rumantsch en scolinas» d'Anna Tina Campell, cun illustraziuns da E. Lengler, èn preparadas e pon cumparair il 1988.
- In cudeschet da la retscha HALLWAG cun il titel «Flurs da prada» è previs per 1988.
- Tecnica II, glistas da pleds illustrads tenor DUDEN, è en preparaziun.

Contribuziuns per ediziuns a:

Romania da giuventetgna Talina

Biveroni E.	S-chaglias da granit
Romania	Rosas e spinas (Barclamiu Pelican)
Renania	Broschura «Professiuns»
URS	Codesch da cant
UDG	La chà dal sulai (Clo Duri Bezzola)
Chardun	Istorgia grischa (N.Vital/J.Parli)
Desertina	Poesias (Andri Peer)
Staatsarchiv Graubünden	Mythologische Landeskunde (A. Büchli)

Ultra da questas contribuziuns finanzialas gida la LR – sin giavisch – cun cussegls etc. las uniuns regiunalas a realisar e vender lur ediziuns.

Propagaziun e vendita da publicaziuns

La LR venda/furnescha da princip tuttas publicaziuns rumantschas u davart il rumantsch. Mo ina pitschna part da la vendita succeda directamain en la butia da la Chasa rumantscha. La gronda part da la vendita sa fa tras pustaziun e per spediziun. Cun acziuns spezialas (fegls sgulants, inserats/artitgels e preschentaziuns d'ediziuns en la pressa rumantscha, broschura «cudeschs e cassetas per vacanzas e curturella», preschientscha a fieras, vendita da Nadal) emprova il post d'ediziuns adina puspè da clamar en memoria las ediziuns da la LR. Davent da l'atun 87 venda la LR cudeschs rumantschs en las stizuns VOLG da Rabius, Rueun, Tavanasa e Vella en Surselva. Quest'acziun ha bun success e duess intimar las uniuns regiunalas da rinforzar lur activitads sin il champ da la vendita da cudeschs.

Diversas bibliotecas han retratg ediziuns da la LR *gratuitamain* per cumplettar lur collecziuns u per installar bibliotecas novas.

Furniziuns gratuitas a:

- biblioteca Bever
- biblioteca Beiva/Bivio
- «preit da cudischs» Cerchel Cultural Laax
- biblioteca Lai/Valbella

Vinavant regala la LR atgnas ediziuns sco premis a tombolas, concurrenzas etc.

Per cundiziuns spezialas ha la LR cumprà per la revendita:

1000 expl. Werner Catrina: Die Rätoromanen

(da la chasa editura Orell Füssli, Turitg)

1720 expl. Toni Halter: Konzil im Dorf

(da la chasa editura Rex, Lucerna)

Per sviluppar in concept da registrazion per bibliotecas ha gì lieu ina seduta cun representants da las sequentas bibliotecas: biblioteca chantunala, biblioteca claustral, biblioteca Fundaziun Planta, biblioteca DRG. Il project vegn persequità vinant.

13. CONTACTS

13.1. Davart ils contacts permanents cun la basa sur ils collavurturs regiunals e las uniu guarda las cifras respectivas dal rapport.

13.2. *Contacts cun las autoritads*

a) *Autoritads federalas*

Al departement federal da l'intern (DFI) èn vegnidas inoltradas 2 dumondas:

L'ina postulescha ina midada da la dumonda conc. ils linguatgs en il questiunari per la dumbraziun federala dal pievel. Fin uss vegn dumandà suenter il «linguatg-mamma», defini sco linguatg ch'ins dominescha il meglier ed en il qual ins pensa. Tenor questa definiziun pon ils resultats per ils Rumantschs che davantan adina pli bilings betg esser valaivels. Er vegnan cun questa dumonda betg eruidas las personas immigradas ed assimiladas en rumantsch. La suprastanza postulescha perquai ina midada ed adaptaziun da questa dumonda. Ina delegaziun da la LR ha – ensemens cun exponents d'in project dal Fondo Naziunal – discutà la dumonda cun l'Uffizi federal da statistica. L'Uffizi federal sa declera pront da recepir ina seconda dumonda, renviescha dentant al chantun grischun per dumondas pli specificas en il rom da la dumbraziun dal pievel.

En ina seconda instanza al DFI è vegni postulà ch'il «Lexicon istoric svizzer» (ediziun successura dal «Historisch- Biographisches Lexikon der Schweiz») vegnia per la part che pertutga il Grischun er realisà en rumantsch. La primavaira ha il cussegli naziunal numnada main decidi in'ediziun nova da quest'ovra voluminusa en tudestg, franzos e talian.

Per dilucidar la moziun da la delegaziun grischuna en las chombras federalas concernent la revisiun da l'artitgel 116 da la constituziun federala (moziun Bundi) ha il cussegli federal numnà ina cumis-

siun d'experts federala, a la quala il secretari fa part. In rapport detaglià davart la situaziun dals linguatgs en Svizra sco basa per il messadi a las chombras federalas duai esser terminà fin il mez da l'onn 1988.

* * *

Il cussegli federal ha relaschà las sequentas:

DIRECTIVAS PER LA LAVUR DA TRANSLAZIUN DA LA CONFEDERAZIUN EN RUMANTSCH

En execuziun d'ina decisiu dal 1986 davart il resguard dal rumantsch en l'adiever da linguatg da la confederaziun, decretescha il cussegli federal svizzer las directivas suandantas:

Princips

Art. 1 Valaivladad

Questas directivas valan per ils posts da servetsch da l'administratiun federala generala e per ils uffizis e servetschs scumpartids administrativamain als departaments. La VFF e la PTT applitgeschan questas disposiziuns analogamain u decreteschan atgnas ordinaziuns.

Art. 2 Mira

Cun questas directivas duai la laver da translaziun en rumantsch da la confederaziun vegnir unifitgada e furmada efficaziamain, uschè hunsch sco pussaivel.

Art. 3 Concepziuns

Per la translaziun en rumantsch vegnan en dumonda principalmain:

- a) stampats en il senn da las «instrucziuns davart ils stampats da l'administratiun federala» dals 15 d'october 1986.
- b) inscripziuns da bajetgs, tavlas da renviament e d'avertiment etc. en il territori linguistic rumantsch.

Art. 4 Tscherna dals texts

- Per la tscherna dals texts èn decisivs ils criteris sequents:*
- a) l'impurtanza statala e politica d'in decret;*
  - b) la derasaziun uschè vasta sco pussaivla d'in text sin basa da l'actualitat e da l'interess spetgà;*
  - c) la colliaziun particulara cun il territori linguistic rumantsch;*
  - d) la relaziun persunala (legitimaziuns, attestats, diploms etc.);*
  - e) la valaivladad a lunga vista;*
  - f) tar publicaziuns in martgà da cumpraders.*

Cussegliazion e coordinaziun

Art. 5 Cussegliazion

¹ *Sco organ cussegliant operescha «L'organ da coordinaziun interdepartamental per dumondas da cuminanzas linguisticas e culturalas». El consista d'almain in represchentant da mintga departament e da la chanzlia federala (incl. CFSM/ EMDZ) sco er da la PTT e da la VFF.*

² *Ses duairs cumpiglian surtut:*

- a) L'elavuraziun e l'examinaziun permanenta dals criteris da la conferaziun per la laver da translaziun generala en rumantsch.*
- b) Las prioritads en l'andament da las translaziuns tenor in program annual.*
- c) La discussiun ed elavuraziun da propostas per schliar dumondas da cuntegn, dumondas administrativas, persunales, organisatorias e finanzialas che sa resultan en connex cun las translaziuns rumantschas.*

Art. 6 Coordinaziun

¹ *Per la coordinaziun da la laver da translaziun da la confederazion en linguatg rumantsch è responsabel l'Uffizi federal da la cultura (UFC/BAK) en collavuraziun cun la chanzlia federala.*

² *ses duairs cumpiglian surtut:*

- a) La cussegliazion dals posts da servetsch en tut las dumondas che pertutgan las translaziuns rumantschas.*

b) La direcziun dal secretariat da l'organ da coordinaziun per dumondas da las cuminanzas linguisticas e culturalas.

Proceder

Art. 7 Publicaziun

- ¹ La publicaziun dals texts translatads en rumantsch stat en la cumpe-tenza da decisiun dals posts da servetsch correspundents.*
- ² La chanzlia federala procurescha per las translaziuns necessarias.*

Art. 8 Lingua

Las translaziuns vegnan fatgas da princip en rumantsch grischun.

Art. 9 Finanziaziun

- ¹ Per regla vegnan las translaziuns finanziadas d'in credit integrà en il preventiv da la chanzlia federala.*
  - ² La chanzlia federala integrescha quest credit mintgamai tenor cun-vegna cun l'UFC.*
- La CFSM integrescha ils custs da stampa en l'agen preventiv.*

Art. 10 Collavuraziun cun il chantun Grischun

La confederaziun collavurescha en tut las dumondas davart la lavur da translaziun en rumantsch cun ils posts responsabels dal chantun Grischun. Questas disposiziuns na valan betg per la PTT e la VFF.

Disposiziuns finalas

Art. 11

Questas directivas èn idas en vigur il 1. da schaner 1987.

* * *

Ina gruppa da coordinaziun interdepartamentala per lavurs e translaziuns rumantschas en l'administraziun federala ha visità la Lia rumantscha. Questa gruppa ha er – en discussiun cun la regenza grischuna – fixà la lavur da rumantschaziun e translaziun (glista da projects e da prioritads) da la Confederaziun. Romedi Arquint sco

participant da questa gruppera e collavuratur scientific en l'uffizi federal da cultura per dumondas dal rumantsch mantegna ils contacts tranter l'administraziun federala e la LR.

b) Autoritads chantunales

A la regenza èn vegnidas inoltradas las sequentas dumondas:

- Dumondas da contribuziun per la translaziun dad ARS HELVETICA e per l'ediziun da «Las AVENTURAS DA FLORET»
- Instanza concernent la proxima DUMBRAZIUN DAL PIEVEL (dumondas supplementaras)
- Posiziun concernent la dumonda da concessiun per RADIO GRISCHA

Las sequentas demarschas d'impurtanza per il moviment rumantsch, fatgas en il Cussegl grond, èn vegnidas discutadas en la LR:

Postulat da deputà Not Carl concernent il rumantsch grischun cun il sequent cuntegn (inoltrà a chaschun da la sessiun da favrer 1987)

*CUSSEGL GROND
Sessiun da favrer 1987*

Postulat

concernent la promozion dal rumantsch grischun tras il chantun

Sco grond dischavantatg en il cumbat per il mantegniment dal rumantsch vegn la mancanza d'ina lingua da scrittura communabla savens allegada. Suenter che diversas emprovas da crear in tal linguatg han già nagi success, para uss l'ultima emprova cun il rumantsch grischun da reussir. Per quest motiv ha la radunanza da delegadas da la LIA RUMANTSCHA prolungà la fasa d'emprova per quest linguatg unifitgà – decidida 1984 – anc ina giada per trais onns. Tenor il parsura da la LR, cuss. naz. Toni Cantieni, èn las normas linguisticas da questa nova lingua fixadas. Las stentas actualas pertutgan surtut la derasaziun da quest linguatg.

En domenas privatas ha la nova lingua da scrittura chattà in eco zunt favuraivel. Bancas, societads d'assicuranza ed autres interpresa gron-

das han per exemplu già publicaziuns en rumantsch grischun. Sin fundament dad ina moziun dals parlamentaris grischuns a Berna ha il rumantsch grischun schizunt access en tschertas publicaziuns da la Confederaziun.

Er sche talas publicaziuns privatas e statalas en rumantsch grischun vegnan legidas dad in relativamain pitschen dumber da persunas rinfanzan ellus tuttina en mesira decisiva la schientifica linguistica. Quai è d'impurtanza centrala per il mantegniment dal linguatg.

En vista als success considerabels da questa nova lingua da scrittura ans pari effectivamain inditgà, ch'er il chantun Grischun examineschia e realiseschia ulteriuras pussaivladads per derasar il rumantsch grischun. Sper publicaziuns generalas che valan per l'entir territori rumantsch, fissi er da pensar a la publicaziun dals texts da lescha en in cudesch da dretg grischun.

Igl è nagin dubi ch'in linguatg da scrittura communabel per tuts 5 idioms rumantschs purtass er avantatgs finanziars per il chantun, er sche la tgira da tuts ils idioms en lur territori da tschep ha er vinavant prioritat absoluta.

La Regenza vegn envidada da daventar activa en il senn allegà.

Cuire, ils 26 da favrer 1987

Not Carl

En la sessiun da matg 1987 ha cusseglier guvernativ Joachim Caluori respondì quest postulat, sa referend surtut sin art. 23 da la «Lescha davart l'execuziun dals dretgs politics» che impedescha da renconuscher il rumantsch grischun sco linguatg uffizial. La regenza vesa dentant pussaivladads per ina pli gronda applicaziun dal rumantsch grischun en texts inditgads. Uschia sajan las denominaziuns per ils departements e las secziuns da las administraziuns vegnidias realisadas en rumantsch grischun sco er il nov palpiti da scriver, il register da telefon intern da l'administrazione chantunala e.a. Era sajan ils formulars da taglia e las inscripziuns en il museum da la natura ed en la scola da dunnas vegnidias exequidas en quest linguatg. La regenza ha da princip nagut cunter las emprovas da l'administrazione federala cun il rumantsch grischun. Impurtant resta in proceder precaut e cun temp. Il rumantsch grischun haja ina gronda muntada politic-linguistica per la Rumantschia e na tanghescha tenor opiniun

da la regenza betg ils idioms regiunals en lur domenas usitadas. El possia plitost rinforzar questas variantas, creond in'unitad en la diversitat. Sco finamira possian ins fixar ina situaziun sco quella en la Svizra tudestga: in linguatg da standard e numerusas variantas chantunalas, regiunalas e schizunt localas. In tal svilup dovria dentant cun raschun ses temp.

En la sessiun da favrer ha deputà Ruedi Viletta inoltrà ina dumonda a scrit conc. «L'emblem chantunal, la signalisaziun e l'egalità legala da las trais linguis uffizialas dal Grischun en il signet turistic »Graubünden, Ferienecke der Schweiz«. Tenor Viletta correspunda be in signet »Graubünden – Grigioni – Grischun« e l'indicaziun da las regiuns cun lur num original en lingua locala al princip fundamental constituzional da l'egalitat legala da las trais linguis chantunalas.

En la sessiun da favrer è vegnida respundida in'interpellaziun da dr. T. Maissen concernent l'execuziun da la lescha da scolina. La regenza è tranter auter da l'opiniun che las scolinas hajan grond'impurtanza per la promozion dal linguatg e l'assimilaziun d'uffants na rumantschs. En il mument na possian ins dentant betg surpigiliar ulteriurs custs per las vischnancas deblas da finanzas per quest sectur.

En la medema sessiun è vegnida respundida in'interpellaziun da dr. A. Maissen, Glion, concernent la promozion da la lavur culturala en il chantun Grischun. La resposta e da chattar sin pag. 894 – 898 dal protocol dal cussegl grond, favrer 1987.

En connex cun la revisiun parziala da la «Lescha davart l'execuziun dals dretgs politics» ha la suprastanza discutà l'opportunitad da far la dumonda per ina midada d'art. 23 conc. l'applicaziun dals linguatgs tras il chantun. En il mument è ina demarscha vegnida giuditgada sco inopportuna.

Parsura e secretari han discutà cun il chef dal departament da giustia e polizia davart il resguard dal rumantsch per l'uffizi dal stadi civil tenor la nova lescha executoria chantunala e davart ina revisiun d'art. 23 da la «Lescha davart l'execuziun dals dretgs politics». Cun il chef dal departament da l'intern è vegnida discutada la dumonda conc. ina dumbrazion specifica grischuna per ils linguatgs en connex cun la proxima dumbrazion dal pievel. Cun il chef dal departament da cultura è il barat da classas en il Grischun vegni discutà.

Per approfondar las discussiuns concernent la basa legala per la promozion dals linguatgs en il chantun ha la regenza numnà ina «Gruppa da lavur per las regiuns linguisticas dal Grischun». Il parsura ed il secretari fan part da questa gruppa da lavur che ha salvà l'emprima seduta l'october 1987.

Cun l'Uffizi chantunal per l'instrucziun professiunala è veginada dilucidada la dumonda d'integrar il rumantsch en il sistem electronic central per la cussegliaziun professiunala. Il medem uffizi è pront da procurar ch'il rumantsch vegnia integrà en las cartas da legitima-ziuns per emprendists.

Per inscripziuns, translaziuns, contribuziuns, curs, finanzas, ur-dens administrativs è la Lia rumantscha èn contact oral cun divers exponents da l'administraziun chantunala. En spezial ha il departament d'educaziun procurà per nums ed inscripziuns rumantschas en la domena da la conferenza svizra dals directurs da l'educaziun. Quest gremi ha er realisà in'ediziun che dat ina clera survista da la situaziun dals linguatgs en ils divers tips da scola en il Grischun.

Il chantun da Genevra ha sin fundament d'ina documentaziun detagliada da la LR davart l'adiever da las contribuziuns genevrinas da 1984 – 1986 decidi da cuntinuar cun questas contribuziuns en il rom da fr. 50 000.— per onn. Questa contribuziun è fixada legalmain a pli lunga vista, vegn dentant onn per onn decidida da regenza e cussegli grond en il rom dal preventiv.

Concernent la concessiun per il «RADIO GRISCHA» ha la sup-rastanza prendì posiziun, sa fundond sin la posiziun da l'uniun affiliada cumpetenta per dumondas da radio e televisiun, CRR. La posiziun da la Lia rumantscha è da princip identica cun quella da la CRR.

Ils puncs principals:

- 1) La LR beneventa in radio local per il Grischun tudestg.
- 2) La concessiun da programs da radio na-rumantschs per territoris rumantschs cunterfa al princip da proteger lingua e cultura ru-mantscha, circumscrit sco pensum naziunal.
- 3) Per emetter emissiuns na-rumantschas sur RADIO GRISCHA duessan ils emitturs da Ruschein, Morissen, Schlarigna e Lai/ Planoiras vegnir bloccads.
- 4) Vegn la concessiun dada a RADIO GRISCHA, sto la cumpart dal rumantsch en ils programs vegnir fixada (1/3 dals programs).

Tar il chantun è vegnida creada ina nova plazza per in translatur rumantsch.

Cun exponents dal militar èn vegnidas discutadas las translaziuns per reglements etc. en connex cun las furmaziuns militaras che duain a partir da quest onn vegnir cumandadas en rumantsch.

Contacts cun las vischnancas

Cun las vischnancas tgiran da princip ils collavuraturs regiunals contacts permanents. Contacts spezials en connex cun las scolas (cf. cif. 3.2.); conc. l'ediziun da las ovras da Muoth cun Breil; conc. las vischnancas da model per la telecommunicaziun cun Mustér, Trin e San Murezzan; conc. la SCUNTRADA cun Scuol; conc. l'assimilaziun cun diversas vischnancas; conc. in project pli grond da teater cun Bravuogn. La LR è sa participada sco coorganisatura – enslemen cun la centrala da dunnas, da la WV e la PGI – per ina dieta d'infurmaziun e contact per exponents da vischnancas pitschnas.

13.3. La LR sa participescha sco allegà sura a la «Gruppa da lavur per las regiuns linguisticas dal Grischun».

13.4. En connex cun la preparaziun per la «SCUNTRADA RUMANTSCHA» èn las Baselgias vegnidas envidadas da far propostas per occurrentzas. En discussiun cun divers exponents da las duas baselgias è sa cristallisà in program che vegn integrà en il program definitiv per la «SCUNTRADA». La gronda lavur da las Baselgias per l'intermediaziun dal rumantsch en ils servetschs divins dal pled e cun lur ediziuns vegn renconuschida grondemain.

13.5. La fundaziun Planta e la fundaziun Retoromana han retschet contribuziuns per realisar lur curs da stad. Exponents da la LR èn stads preschents a l'avertura da quests curs.

13.6. Il matg ha gi lieu a Lucerna ina scuntrada cun *Rumantschs ordaifer il territori*. En quest connex è la lavur da la Lia rumantscha per ils Rumantschs da la diaspora vegnida preschentada ed er las preparativas per la «SCUNTRADA» a Scuol, nua ch'ils Rumantschs da la diaspora èn spezialmain envidads. Temas ch'occupeschan ils Rumantschs en la diaspora: la recepziun manglusa da programs da radio rumantschs, la mancanza da coordinaziun e contacts tranter las diversas uniuns, la perdita dal linguatg en la

segunda generaziun. Ina proxima entupada è previda per 1988 suenter la «SCUNTRADA» da Scuol.

Il parsura è commember da la suprastanza da la «Pro Raetia» che cumpiglia era Rumantschs da la Bassa e s'engascha er per interess rumantschs. Ina gruppera da lavur da la PRO RAETIA fa propostas per realisar las communicaziuns da la PRO RAETIA (en la TERRA GRISCHUNA) regularmain en rumantsch.

13.7. Ils contacts cun ils distribuiders da text en il territori rumantsch (PTT, viafiers, bancas, segiradas, distribuiders da vichtualias e raubas, biros da propaganda, gasettas e.a.) èn intensivs, surtut era sur ils collavuraturs regiunals. Numerus texts vegnan mess sistematicamain en rumantsch. En connex cun ils «50 onns rumantsch linguatg naziunal» vegn preparada ina acziun per motivar anc pli bleras interpresas da derasaziun naziunala da metter lur inscripziuns che cuntanschan il territori rumantsch er en rumantsch.

La collavuraziun cun la Walservereinigung e la Pro Grigioni Italiano è fritgaivla. Las infurmaziuns vicendaivlas en las radunanzas da delegad(a)s respectivas (referat da dr. Massimo en la radunanza da delegad(a)s, preschientscha dal parsura en la radunanza da la PGI e dal secretari en la radunanza generala da la Walservereinigung) gidan a surmuntar barrieras e dismetter pregiudizis tranter las gruppas da linguatg. La trilinguitad grischuna daventa er per la Lia rumantscha in nov pensum. Tenor pussaivladad vegnan tuttas dumondas da dimensiun chantunalas discutadas ensemens cun las ulteriuras uniuns da linguatg chantunalas per chattar in proceder comunabel. En vista a la «SCUNTRADA» da 1988 a Scuol han gi lieu contacts cun las duas uniuns.

La lavur d'ediziun per il terz tom da la «Mythologische Landeskunde» da A. Büchli, iniciada da l'archiv chantunal ensemens cun la Lia rumantscha, la Walservereinigung e la Pro Grigioni Italiano progresdescha. Las materialias per il terz tom èn rimnadas e preparadas per l'ediziun. La lavur vid in register per tuts traiss toms canticuschas.

13.9. Contacts cun instituziuns ed organisaziuns naziunalas ed internaziunalas

Cun la lavur da publicitat augmentada da la Lia rumantscha e tras la nova schientscha naziunala ed internaziunala per dumondas da linguatg, cultura e minoritads, vegn la Lia rumantscha envidada

a las pli diversas occurrentzas ed en las pli diversas organisaziuns per linguatg, cultura e minoritads. Il secretari è sa participà sco referent a l'«Encontro sobre culturas minoritarias europeas» a Santiago de Compostela ed ad ina dieta da minoritads da la Terra tudestga a Bad Kissingen (Heiligenhof). Sco member da l'EUROPEAN SCIENCE FOUNDATION è il secretari sa partecipà a dietas da laver a Strasbourg e Barcelona. Ensemen cun Manfred Gross è il secretari sa participà a la dieta «Mundart-Hochsprache» a Lenzburg (organisada da la SSR e da la conferenza dals schefs d'educaziun svizzers).

Christian Joos represchenta la Lia rumantscha en la «Quarta Lingua», Heidi Derungs-Brücker en la Societad svizra per minoritads. Il secretari è sa participà ad occurrentzas dal «Forum Helveticum», da la Nova Societad Helvetica e dal cussegl d'Europa (European Science Foundation). Al seminari da Pasca da la «Giuventetgna da las cuminanzas etnicas europeas» (GCEE) a Strasbourg è ina gruppera rumantscha stada preschenta. Jon Domenic Parolini è il president da questa organisaziun internaziunala. Il parsura è sa participà ad in congress da las «Gruppas etnicas dals pajais limítrofs» (Treffen der Volksgruppen der Nachbarländer) a San Martin de Tor en Val Badia.

Concernent la moziun da l'UDG, publitgada en il rapport annual LR 1986, pag. 40, han suprastanza, cussegl e radunanza da delegad(a)s prendì la sequenta posizion:

Il cussegl da la Lia rumantscha propona da refusar la moziun e da restar tar la pratica da fin ussa che pussibilitescha – tenor decisiuns da la suprastanza da cas a cas ed en il rom dal preventiv – ils contacts giavischads cun autres minoritads linguisticas-culturalas e cun las gruppas d'interess respectivas. La Lia rumantscha tgira regularmain u occasiunalmain ils sequents contacts ordaifer la Svizra:

- cun las uniuns dals Ladins da las Dolomitas
(Union generela di Ladins dla Dolomitas; Insitut ladin «Micura de Rü»; Uniun ladina Val di Fassa; Uniun da scripturs ladins Agacins)
- cun ils Furlans
(Societad filologice furlane; Radio onde furlane; Uniun da scripturs furlans e.a.)
- cun l'«Uniun federalistica da communitads etnicas europeas» (UFCE)

- cun l’«organisaziun da giuventetgna da las communitads etnicas europeas» (GCE)
- cun la «Scuntrada da las gruppas etnicas dals pajais limotrofs»
- cun la A.I.D.L.C.N.
(Associacion internacionale pour la défence de langues et cultures menacées)
- cun ils Catalans
- cun l’«Arbeitskreis für Volksgruppen und Minderheitsfragen»
- cun il «Südtiroler Jugendring»
- cun la «European Science Foundation»
- cun la «European Jouth Foundation»
- cun la Frisia, la Carnicia, ils Bretons, ils Sorabs e.a.
- cun la redacziun da «Europa ethnica»
- Cun diversas universitads dals pajais vischinants (en connex cun congress, simposis e referats).

Ils custs directs per quests contacts èn fitg mudests, siond ils represchentants rumantschs per regla giasts u referents dals envidaders! Tals contacts èn dentant fructifitgants, perquai ch’els

- portan in barat d’experièntscha ed in’avertura – dattan invista en modas da lavurar ed agir d’autras minoritads
- avran l’orizont
- dattan ideas, impuls ed anim
- svegliajan la solidaridad necessaria tranter minoritads

La Lia rumantscha ha perquai interess da tgirar tals contacts en il rom da sias pussaivladads e sias cumpetenças. Ina delegaziun rumantscha n’includa dentant mai ina posiziun u tenuta uffiziala da la Lia rumantscha che na vul betg sa maschadar en dumondas politicas d’autras naziuns.

13.10. Ils contacts cun ils Ladins ordaifer il grischun sa fan surtut tras barats da cudeschs ed inscunters occasiunals. Ina gruppa da Furlans ha visità la Lia rumantscha, medemamain ina gruppa da giuventetgna dal Tirol dal Sid. Ina gruppa da mussadras da las Dolomitas ha visità scolinas rumantschas. Chasper Pult ha represchentà la Rumantschia cun in referat ad ina dieta a Codroip. A chaschun dal giubileum da la «Rätoromanische Gesellschaft Stuttgart» ha la LR delegà il consuprastant Giusep Capaul. El ha er represchentà la LR a la dieta da la Pro Raetia.

13.11. Il secretari collavura en la gruppa d'experts per il project naziunal da retschertga nr. 21: «Pluralissem cultural ed identidad naziunala». En il rom da quest project maina il secretari ensemble cun professer Schläpfer (universitad da Basilea), professer Weibel (universitad da Neuchâtel), dr. Spiess (Dizionario dei dialetti della Svizera italina), professer Durmüller (universitad da Berna) in project cun il titel «Linguatgs en Svizra». Quest project perscrutescha la tenuta dals giuvens envers ils linguatgs e lur adiever en Svizra. La lavur davart il rumantsch vegn prestada da Bruno Pedretti da l'universitad da Basilea.

Contacts speziali cun la COBIS (Centro per la ricerca e l'applicazione dell'informatica alle science umane, Grono) e la NONCOMM-DAT (organisaziun svizra per l'adiever na-commerzial da l'elavuraziun electronica da datas).

Referats dal secretari: en il Club da Lions da Domat e conturn; en la scola da dunnas en connex cun la conferenza dals/da las directurAs per seminaris da mussadras; en il seminari tudestg da l'universitad da Basilea; a Champfèr en connex cun la scola rumantscha; a la dieta da Lenzburg conc. standard e dialect; a Mustér en connex cun la dieta da l'associaziun svizra da bibliotecaris.

14. SCUNTRADA RUMANTSCHA 1988 e 1991; CH-91

14.1. Per la «Scuntrada» a Scuol è, sa basond sin las experien-tschas da la «Scuntrada» da Savognin e cun resgurad sin l'occurrenza specifica e la situaziun geografica da Scuol – vegni preparà in program multifar e preschentà a la radunanza da delegad(a)s. Las uniuns affiliadas, uniuns ed organisaziuns, las Baselgias e singulas personas èn vegnididas envidadas d'inoltrar propostas per quest program. NumerusAs RumantschAs èn sa messAs a disposizion per collavurar sco referents, mainacurs etc. La suprastanza ha relaschà in «urden da finanzas» per la SCUNTRADA. Dad ina concurrenza è resortì il signet per la SCUNTRADA, creà da T. Peterelli da Savognin.

14.2. Per la realisaziun da quest program han già lieu discussiuns cun exponents da Scuol e da l'UDG. In organigram detaglì cun

incumbensas circumscrittas è vegnì elavurà. Il program d'annunzia è vegnì preschentà a la radunanza da delegad(a)s dal december.

14.3. Per l'organisaziun da la «Scuntrada» 1991, previda en Sur-selva, ha ultra da Mustér e Laax era Breil annunzià a scrit l'interess. La decisiun concernent il lieu è anc averta. En quest connex vegnan er la Romania e la Renania sco uniuns cun tgira dal territori respectiv contactadas.

Exponents da la LR èn sa participads ad occurrentzas a Lenzburg (Stapferhaus) e Soloturn (Fundaziun Waldegg) davart la CH-91. En quest connex è er il project «LA PUNT RUMANTSCHA» vegnì discutà cun la Fundaziun Chapella.

15. ADMINISTRAZIUN, ORGANISAZIUN, FINANZAS

Persunal

Sco nova emprendista ha la suprastanza tschernì: Nadja Indipendenza da Sedrun.

Jeannette Demont da Breil ha terminà l'emprendissadi mercantil cun success.

Georges Darms docescha sper la lavur en la LR a l'universitat da Friburg.

La LR ha relaschà ils sequents reglements interns per il persunal:

- suittascripziuns per correspundenzas (favr.)
- indemnisiaciuns da lavurs ordaifer la LR (avrigl)
- directivas per l'infurmaziun publica tras la LR (avust)

La gasetta NUS è vegnida tramessa per l'emprima giada (avant Nadal) era a tut(ta)s collavuratur(a)s ch'èn stad(a)s engaschad(a)s en chasa davent dal 1979.

La glista dal persunal stabel en la Centrala da la Lia rumantscha a Cuira chattais Vus sin a las paginas 14/15.

Durant l'onn 1987 han las suandardas persunas lavurà durant 1–4 emnas en la Lia rumantscha (surtut en il post da linguatg):

Andry Flurin, Bearth Flavia, Cadruvi Claudia, Cathomen Bruno, Caviezel Eva, Gut Valeria, Janett Hans Peter, Tönz Alice, Mazzetta Anita.

Per incumbensa da la Lia rumantscha lavuran las suandantas persunas ordaifer la LR: Ines Gartmann (voc. adm.-giur.), Dumeng Secchi (transl. ARS HELVETICA), Annemieke Buob (lavur da teater).

Finanzas

Il manaschi da finanzas (p.ex. traffic da banca, schec postal, pajamaints, debiturs etc.) è creschi iis ultims 5 onns per ca. 50%. Ina survista cuntuada da las finanzas è indispensabla per che secretari e suprastanza possian prender las mesiras necessarias.

Per lavurs da translaziun e per servetschs dals posts da la LR vegn da princip dà quint, cun excepziun da numerusas lavurs necessarias che s'imponan senza incumbensader direct.

Ils detagls conc. las finanzas da la LR èn documentads en il quint da manaschi ed en la bilantscha (pagina 119).

La LR ha pudì retschaiver anc insaquants imports pli gronds ch'eran betg risguardads en il preventiv:

fr. 50 000.— dal chantun da Genevra per la promozion dal rg

fr. 4 000.— dal Legat Cadonau per il rumantsch sursilvan sco sustegn ad ediziuns

fr. 4 000.— dal chantun Grischun or dal fondo per la promozion da la cultura per l'ediziun «Las aventuras da Floret»

fr. 4 000.— da la Quarta Lingua sco sustegn a la translaziun da l'ARS HELVETICA

Singulas donaziuns en la summa da radund fr. 2 500.— derivan da persunas privatas che giavischan da betg veginir numnadas.

Contribuziuns spezialas èn veginidas concedidas a:

- Gruppa da rock «Caschiel, carnpiertg e remedii»
- Chor Alpina, Cuiria
- Fundaziun Planta
- Fundaziun Retoromana
- Fundaziun Dialog per DIALOG RUMANTSCH
- Cuminanza da mussadras rumantschas

- Gruppa europea da giuventetgna per seminari da Pasca a Strasbourg
- Scuntrada internaziunala da giuventetgna a Cinuos-chel
- Preseminari ladin per emna da laver en Surselva
- Bott SA, Zuoz, per rumantschaziuns
- Vischnanca Breil per rumantschaziuns
- Museum regiunal Surselva
- Tir chantunal en Surselva per inscripziuns
- Gruppa da teater Breil
- Gruppa da teater Trun
- Uniu grischuna per il teater popular
- Festival da la musica romontscha Mustér
- Chor mischedau Suraua per platta fonografica
- Palc ladin per «L'ellipsa da la cuolpa»
- B. Fontana per illustraziuns «Speranza el desiert»
- Scoletta Sumvitg
- Scoletta Alvagni
- Scoletta Degen/Vella/Vignogn

LESCHAS E DEMARSCHAS PARLAMENTARAS CHE CONCERNAN SPEZIALMAIN LA RUMANTSCHIA

Lescha federala davart las collecziuns da leschas ed il fegl uffizial federal (Lescha da publicaziun)

5. chapitel: Fegl uffizial federal

Art. 14

- ³ En in'agiunta al fegl uffizial federal vegnan publitgads plinavant decrets federrals da muntada speziala en rumantsch. Il cussegl federal fixescha quests decrets tenor cunvegna cun la regenza dal chantun Grischun.

Moziun Bundi
Mantegniment dal rumantsch.

Text da la moziun dals 21 da zercladur 1985

Ina gruppera da laver instituida dal cussegl federal ha già fatg attent il 1982 a la situaziun difficile da las duas minoritads grischunas, il talian ed il rumantsch. L'existenza dal rumantsch è periclitada oz. Er autres minoritads linguisticas èn en privel. La basa da la constituziun existenta na basta betg per promover en maniera suffizienta u mantegnair linguas naziunalas fermamain periclitadas. Il giubileum «2000 onns Retoromania» pudess esser la chaschun da demonstrar la solidaritat federala. Per quest motiv vegn il cussegl federal supplitgà da preparar ina revisiun da l'artitgel 116 da la Constituziun federala e da cumplettar ils alineas 1 e 2 en il senn suandard:

- ¹ Il tudestg, il franzos, il talian ed il rumantsch èn las linguas naziunalas da la Svizra. En collavuraziun cun ils chantuns pertulgads sustegna la confederaziun mesiras per mantegnair il territori linguistic tradiziunal da minoritads smanatschadas.
- ² Sco linguas uffizialas da la confederaziun vegnan declaradas il tudestg, il franzos ed il talian. Per l'execuziun dal dretg federal en il territori linguistic rumantsch è il rumantsch da resguardar comensuradaman.

Collavuratur regiunals

1. Intschess da la Romania

Las activitads dil collaboratur regiunal selaian resumar cul motto:

NIES MINTGADI VEGN PLI ROMONTSCHS

ed il suttetel:

Romontschaziuns

selai structurar sco suonda:

Inscripziuns e reclamas – pupi da fatschenta – cussegliazion linguistica pils mistergners – garascha romontscha – mazlaria romontscha – negozis romontschs – translaziuns – varia.

Inscripziuns e reclamas:

Ella rama d'in'acziun speciala eis ei reussiu da romontschar las inscripziuns e reclamas da 12 firmas lumnezianas. Era en las otras vischnauncas digl intschess dalla Romania ha ei dau romontschiuns semegliontas. Quellas ein denton stadas da caracter sporadic. Parallel cun quell'acziun vegn era romontschau il

Pupi da fatschenta

dallas firmas pertuccadas. Ei secapescha che lezza midada vegn fatga successivamein: Ei la provisiun da fegls tudestgs duvrada, sche vegn il pupi romontsch introducius. Suenter quels pass giavischa il mistergner savens

Cussegliazion linguistica

per saver romontschar siu menaschi ton sco pusseivel. Quella lavur fa il collaboratur regiunal en stretg contact cul Post da lungatg dalla Ligia Romontscha ni surdond als mistergners «IL PLAID ROMONTSCH» ni outras translaziuns e gliestas da plaids che surveschan agl intent.

Garascha romontscha

Igl ei remarcabel: La garascha ei in liug da tschiens detagls tecnics; e gest cheu ha il romontsch entschiet a pigliar ragisch. Buca meins che 10 garaschists – 3 en Lumnezia e 7 ella Cadi – ein sedecidi pil medem fegl da garascha. Sin 10 posiziuns dil fegl da garascha pre-stampau serepartan 56 detagls tecnics che vegnan survigilai cun caschun dil servis ni da reparaturas. Ensemes cul «PLAID ROMONTSCH» Tecnica 1 formescha il fegl da garascha ina basa linguistica che sto vegnir slargada culla broschura «Tecnica 2».

Mazlaria romontscha

Las plachettas culs differents numbs dallas carns che l'Uniun da mazlers svizra offereva als mazlers risguardavan il lungatg tudestg, il franzos ed il talian. Il romontsch vegneva buca risguardaus! Quella tenuta ha giu nauschas consequenzas per nus: Biars numbs romontschs ein buca enconuschents. – Igl ei reussiu d'introducir en varga 15 mazlarias sursilvanas ina garnitura da circa 100 plachettas culs numbs romontschs e tudestgs dallas carns. Las garnituras san ils mazlers retrer dalla Romania.

Negoziis romontschs

Era ils negoziants vegnan pli e pli cunscients che stizuns ein loghens adattai per propagar il lungatg romontsch e per profundar las enconuschentschas da quel. Entochen oz savein nus nudar ils suandonts success: Gronda tendenza da romontschar ils differents encardens da raubas ellas stizuns, fegls sgulonts che vegnan reparti ellas regiuns risguardan il lungatg romontsch ed ils sortiments da fretgs, verduras e legums portan (era) ils numbs romontschs.

Translaziuns

Firmas, stizuns, mistergners, mo era segiradas, administraziuns communalas ed uniuns spluntan magari per translaziuns. Jeu fe-tschen il survetsch cura ch'ei setracta da caussettas. Lavurs pli voluminas e pretensiunas vegnan surdadas al Post da lungatg dalla LR.

Varia

Survetschs alla Scuntrada e formaziun Surselva – Acziun ellas stizuns da Glion (en collaboraziun cun Bartolome Tscharner) – Tir

cantunal en Surselva (inscripziuns) – Culs survetschs da sepultura, acziun: Ruaussa en pasch – etc.

Concludend miu rapport da lavur descha ei a mi d'engraziar alla LR, alla suprastanza dalla Romania ed a mes gidonters e collaboraturs ellas regiuns pil bien sustegn. Cordial engraziament alla QUARTA LINGUA pigl agid finanzial en caussa mazlaria, garascha e romontschaziun en Lumnezia.

2. Intschess da l'UdG

Il champ d'operustià d'ün collavuratur regiunal es fich extais e varià. La rischla d'ordinatuors e da troclas d'archiv in meis büro and dà perdüttanza.

Eu n'ha frequentà la gronda part da las radunanzas da la suprastanza da l'UdG (cun vusch consultativa), orientà ils preschaints e tut incunter incumbenzas.

Scoula:

- Scoulinas: güdà ad organisar, banni e manà il cuors da rumantsch per mussadras (4-11-87). Bun esit.
- Prescouлина: tschantadas cun las iniziantas.
- Scoula: «Cumün e scoula» (successura da la «Cumischiun per bilin-guità»). Eu fetsch part da quista cumischiun da la Conferenza gen. lad. chi ha per böt da portar il rumantsch our da scoula (ingio ch'el es isolà in tscherts cumüns da l'EO), aint illa vita publica. Ill'ultima tschantada n'haja referi davart üna ledscha da linguas grischuna e davart il princip territorial.
- Rumantsch in scoula a San Murezzan: conferenzas culs organs scolastics e cun la magistraglia. Dal questiunari dals genituors resorta ün'approvaziun da l'obligatorium pel rumantsch.
- Scoula commerciala: miss las lezchas da l'examen final pels vendaders e pels commerciants. Examinatur/expert.

Scoulaziun da crescüts

Scuntrada e farmaziun ladina: Tschantadas da la suprastanza da la SFL per programmar e büdschettar. Publichats: 13 cuors in EO e

Bravuogn, 22 in Val Müstair, 10 in EB. La frequentaziun resulta our dal rendaquint.

Cun sustegn da qua e da là eschna rivats da consolidar nossa cha-scha. Gronda «Festa Ladina» eir per render attent a la SFL.

Radunanza generala da l'Università pop. svizra a Laufen (21/22 november 1987)

Partecipaziun al seminari «Camiunetta culturala» (16/17-10-87) a Losanna.

Cuors d'assimilaziun: A chaschun da la radunanza dals cuvis intro-düt (a man da 2 lecziuns) il nouv cuors d'assimilaziun (Menzli). Cuors in blers cumüns, cun plü o main success.

Contact direct culs cumüns:

Ün'externaziun a regard aint in meis ultim rapport ha chaschunà malinclettas e blers disgusts. A chaschun da la rad. gen. da l'UdG n'haja cunvgnü publicamaing cha'l fal da manguel da contact saja da mia vart. Instant n'haja cumanzà a tscherchar il contact cun las autoritats politicas.

Invià e programmà insembel cun duos chanzlists ün cuors da ru-mantsch per chanzlists.

Rumantschaziuns:

Preschentscha a las reunions da la gruppa per rumantschaziuns chi ha (cun charta) giavüschà a tuot las instanzas cumünalas dad integrar i'ls uordens da fabrica la pretaisa per inscripziuns e placats in rumantsch.

Svess intimescha ingio ch'eu sa e po da resguardar nossa lingua.

Contacts cun Ladins e Furlans:

L'on scuors sun ils contacts stats plüchöntschi s-chars. Bainschi suna stat ün'eivna giò las Dolomitas in visita pro'ls Ladins. Culs Furlans suna be stat in contact tras telefon e correspundenza.

Ediziuns:

Preparaziun da manuscrits per la stampa, trattativas culs stampa-duors, correctura da manuscrits e da binderas da stampa, correcc-tura da la correspundenza WEKA e.u.i. Derasaziun da las ediziuns in collavuraziun cun l'administraziun. Recensiuns.

Edit: Jon Nuotclà «Il gö cul dôdô», Clo Duri Bezzola «La chà dal sulai», cassetta cun chanzunettas per uffants, 3 cudeschs d'uffants, pledari «Rumantsch in butia».

Teater:

Intimà dapertuot intuorn da giovar a teater. Schi'd es stat mez e pussibel suna stat a las rapresentaziuns.

PALC LADIN: Nouva producziun – «L'ellipsa da la cuolpa». In turnea 10 rapresentaziuns.

Bibliotecas popularas:

Reuniun annuala dals bibliotecars (19-11-87) – Müstair, Zernez, Sent, Scuol, Zuoz, Bever (nouva) e Bravuogn.

Cusgliader in dumondas da cultura in general:

Collavuraziun culs Amis da l'art, Chasa jaura e.u.i., visita d'exposiziuns e da concerts.

Audienzas a mediums da massa:

Schurnalists, coll. da radio e televisiun, referats, votums p. ex. pro la Società da paurs d'EB, pro la Società da pauras d'EB, pro la Walservereinigung, pro la Soc. retorumannscha da Stuttgart e.u.i.

Congedi:

Stipendi da la PRO HELVETIA per scriver ün toc da teater. Meis rimplazzant s'ha occupà in prüma lingia da rumantschaziuns.

3. Intschess da la Renania

Mia lavur da l'onn 1987 sa lascha cumpigliar en las sequentas spartas:

Scolaziun da creschids, Surselva

- exequì l'uffizi d'actuar da la SFS ed assistì a las radunanzas da quell'organisaziun;
- dà 54 lecziuns da rumantsch a Flem, stgalim d'avanzads e curs da conversaziun.

Scolaziun da creschids, Sutselva

- fatg il program ed il preventiv da la scolaziun da creschids en la Sutselva per ils curs da la primavaira 1987 e da l'atun 1987;
- fatg las publicaziuns necessarias per la scolaziun da creschids en la Sutselva, publitgà il program e fegls sgulants per singuls curs;
- organisà curs per emplenir la decleraziun da taglia a Donat;
- organisà curs da teater a Donat cun Claudia Carigiet;
- elavurà program e preventiv dals curs per ils 1987/88;
- dà 1 curs da grammatica ed ortografia sutsilvana a Ziràn;
- organisà curs da taxar biestga da maz a Donat;
- organisà divers referats davart linguistica ed istorgia.

Collavuraziun cun Casa Paterna/La Pùnt

- remplazzà il redactur da la CP/LP, Johann Clopath, durànt 5 numers da la gasetta;
- scrit 72 contribuziuns oravant tut per LP, mo era per CP (rapportà, sche nagin avess fatg quai);
- fatg ils texts da pressa per il Comité Romontsch da Flem;
- fatg il text da pressa per la promoziun dal cudeschet «La Punt Crap».

Translaziuns

- translaziun dal text sutsilvan dal cudeschet «La Punt Crap»;
- translaziuns en sutsilvan (18) per uniuns, privats e vischnancas;
- translaziuns en rg (3);
- translaziun da texts en sursilvan (5)
- translatà teater per la «Cumpagnieia da Donat»
- translaziuns per LP (61);
- translatà en sutsilvan il text per curs da taxar biestga da maz;
- translatà text dal referat davart la preistorgia da la Sutselva;
- curregì text da 2 OSL sutsilvans;
- curregì text dal cudeschet «Floret» en sutsilvan;
- curregì texts sutsilvans, translatads da terzs (7);
- curregì texts en rg, translatads da terzs (8);
- curregì texts religius sutsilvans (50).

Collavuraziun cun la suprastanza da la Renania

- fatg part da tuttas sesidas da suprastanza;
- fatg part da la radunanza da delegads a Sched;
- fatg diversas sesidas cun il parsura.

Collavuraziun cun las cumissiuns da la Renania

- fatg part da 2 sesidas da la cumissiun LP;
- fatg part sco actuar da 5 sesidas dal Comité Romontsch da Flem;
- fatg part da 2 sesidas da la cumissiun «Fatscha da noss vitgs»;
- fatg part sco actuar da 2 sesidas da la cumissiun ediziuns Mani;
- fatg part sco actuar da 4 sesidas da la cumissiun revisiun da statuts;
- fatg part da 3 sesidas da la grappa da laver SORT da Trin;
- fatg part da las occurrentzas e sesidas dal Ravugl Rumantsch d'Andeer;
- fatg part sco actuar dad 1 sesida da la SFS.

Vendita da cudeschs

- organisà ina vendita da cudeschs a Tusaun;
- organisà ed exequì la vendita dal 3. tom da las ovras cumplettas da Flurin Darms, furnì ils cudeschs als vendiders en la Surselva;
- vendì cudeschs a Flem (8-8-87);
- vendì cudeschs a Glion (10-12-9-87);
- organisà vendita da cudeschs sin la Muntogna da Schons ed en la Val Schons (primavaira ed atun 1987);
- spediziun dal Dun da Nadal;
- surpiglia la vendita da cudeschs da la Renania dapi il matg 1987;
- furnì cudeschs a divers empustaders;
- fatg l'inventari dals cudeschs da la Renania;
- fatg in catalog da las ediziuns renanianas.

Teater

- lectura e schelta da tocs per «Cumpagneia da Donat»;
- fatg la reschia e l'inscenaziun da quest toc (18 provas);
- organisà curs da teater a Donat cun Claudia Carigiet;
- assistì a las represchentaziuns da teater a: Luven (13-3), Donat, Calandaria (14-3), Ziràn, scola (27-3), Vuorz, concert giubilar dal Chor mischedau (16-5);
- lectura da divers tocs per cussegliar gruppas.

Arranschaments

- coorganisà sairada ad Andeer cun il Radio DRS (23-2);
- instradà barat da teater, senza success;
- instradà festa commemorativa en favur da Risch Gaudenz;

- assistì a l'entupada da las mussadras surmiranas e sutsilvanas a Casti (20-5);
- participaziun a la saira rumantscha da Trin;
- participaziun a la saira rumantscha d'Andeer;
- participaziun a diversas «entupadas alla canorta romontscha» a Flem.

Contacts

- chanzlists da Calantgil e Sagogn (concernent statistica);
- ils represchentants da las uniuns culturalas da la Val Schons (16-2);
- entupada cun il president da la citad da Glion;
- entupada cun la suprastanza da Flond (21-10-87);
- participaziun a l'arranschament «450 onns sinoda retica» a Donat;
- participaziun a l'entupada «teater rumantsch» a Cuira (14-11);
- discussiun cun presidents communals da la Muntogna da Schons davart divergenzas en connex cun il svilup turistic sin la MdS.

Administraziun Renania

- rendaquint da las diversas venditas da cudeschs;
- contabilitad da la vendita dals cudeschs da Flurin Darms;
- surpiglia l'administraziun da la Renania ils 12-5.

Ediziuns

- organisà la translaziun dad OSUs en sutsilvan;
- organisà la translaziun e la stampa dal text sutsilvan, sursilvan e surmiran dal cudeschet «La Punt Crap»;
- preparativas per l'edizion d'in cudeschet da chanzuns religiusas sutsilvanas (preseleczion, correcturas da texts, prep. per stampa);
- rimnà texts per l'edizion cumpletta da las ovras da C. Mani.

Acziuns spezialas

- animà, propagà LP dals giuvens (schaner 87);
- organisaziuns en connex cun LP speziale (avrigl 87);
- preparativas en connex cun curs da teater per scolars da Flem, scrit instanzas per Comité Romontsch, calculaziun dals custs.

Collavuraziun cun Romania

- 8 entupadas cun Carli Scherrer, collavuratur regiunal LR/Romania per coordinar acziuns e sa cussegliar.

Rumantschaziuns

- instradà en collavuraziun cun Carli Scherrer l'acziun Foppa (18-4);
- entupadas en chaussa a Sagogn;
- propagà rumantschaziuns cun circularas.

Contacts cun medis da massa

- dà 6 intervistas a radio, tv rumantscha, gasettas davart la lavur dal collavuratur regiunal e la situaziun dal rumantsch en il territori da la Renania.

Contact cun LR

- fatg part da tuttas sesidas da rapport a Cuira;
- participaziun a las radunanzas da delegads da la LR.

4. Intschess dall'URS

Curtamaintg stuessa caracterisar igl onn 1987 scu «onn dallas correcturas», chegl tg'ins pò veir er aint igl rapport detaglea.

Lavours da biro pi grondas

Correctura digl curs da rumantsch / dallas Normas surmiranas / da 3 codeschs d'unfants / 4 OSL / codeschign da religiun / correcturas e translaziuns pi grondas e pitschnas / d'ena contribuziun pi lunga per la scoligna / translaziun e correctura digls cumonds per igl sarvetsch da pumpiers ed oter ple.

Scuntrada e furmaziun Surmeir / Curs d'assimilaziun

Igl è reuschia da constitueir ena cumischung nova per la Scuntrada e furmaziun Surmeir. Chella ò er gio discuto e previa igl program per igl onn vegnent. Igl 1987 vainsa realiso igls curs suandonts:

- scuntrada cun las mussadras a Casti per igl program «mamma + unfant»;
- excursiun locala a Stierva cun 15 part.;
- excursiun botanica a Radons cun 5 part.;
- curs da cuschinat a Casti cun 10 part.;
- referat: Igl noss gôt a Savognin cun 45 part.;
- seira da diapositivs a Lantsch cun 20 part.;

- preparamaints per igls curs da lungatg ainten las differentas vischnancas, igl 1987. Realisò èn nias 9 curs cun 55 participants a Savognin, Sur, Casti, Alvaschagn ed Alvagni;
- supra dallas gruppas da conversaziun menziunadas igls oters onns exista ena nova gruppia er per Casti/Alvaschagn ed Alvagni;
- ranfurzo igls contacts cun la Meirana, scuntrada cun referat agl biro dall'URS.

Rumantschaziuns

- a Lantsch vainsa er per muteiv da taimp betg liquido tottas rumantschaziuns. Tavlas da traffic vainsa pudia furneir a Lantsch ed a Salouf e tarmess offertas er a Brinzauls;
- differentas scuntradas: sign. Keller dalla bierareia da Coira, Leo Jeker dallas pendicularas Nandrò, Uniun da traffic Alvra-Surmeir conc. l'exposiziun da mastier EMBA 88 a Casti;
- realisaziun da collants per igls differents containers e tarmess tals er alla Romania e Renania;
- diff. screivers a firmas pi grondas ed affars per midadas d'inscr.;
- publicaziuns dallas midadas ainten la Pagina da Surmeir.

Teater

- Per l'amprem'eda ins ò pruno da preschantar en teater ainten dus differents lis. Igl è pero rasto tar la buna viglia. Durant la stad vainsa selecziuno e scretg danov igls teaters da ser Willimann, scretg en exemplar sober er per la LR e translato dasperas varsaquants sketschs. Chella labour è neida prestada per gronda part da Petra Uffer durant las sias vacanzas da stad.

Teaters preschantos igl 1987 an Surmeir

- a Tinizong: Igl crug d'ielie (Uniun da giuventetna)
- a Tinizong: La batarlieras (Chor cecilian)
- a Salouf: An buteia tar Sabiot (Uniun da giuventetna)
- a Riom: 2 sketschs (Chor viril)
- a Riom: Scumpeglis e scumpitgs (Chor viril)
- a Riom: Igl maranghign (Uniun da giuventetna)
- a Savognin: Guia Andreia da Ruineras (Tribuna sursetra)
- a Savognin: Process per la sumbreiva d'en asen (scola primara)

Diversas preschantaziuns pi pitschnas per las vischnancas giueidas er da scolas na vignan per solit betg publitgeidas.

Ediziuns

- l'URS ò permangs da rediger en codesch da canzungs popularas e canzungs da cumpagneia. Igl collaboratour regiunal ò an mang la redacziun;
- rimno differentas Paginas e Suloms vigls per liier e conservar scu documaint all'URS;
- spediziun da blers codeschs or ainten la regiun ed orsoura;
- cumparias èn: las Normas surmiranas, 2 OSL, 3 codeschs d'unfants, curs da rumantsch, l'istorgia digls Rumantschs;
- fatg las ampremas labours da preparaziun per ena cassetta da canzungs per unfants pitschens;
- vendita da cartas ainten las buteias surmiranas.

Biblioteca

- discurs cun differents exponents dalla regiun per la realisaziun da bibliotecas regiunalas an Surmeir;
  - tscharnia ena cumischung digls 5 cirquits tgi fò las preparativas basignevlas. Commember per Surses è igl collaboratour regiunal.
-

Noss defuncts

Nus ans regurdain en pia memoria dals defuncts stads engaschads en il moviment linguistic – cultural rumantsch.

Ch'els repaussian en pasch!

Gieri Bass	1949 – 1987
Flurin Denoth	1953 – 1987
Hans Janjöri	1929 – 1987
Jos Pinggera	1944 – 1987

Rapports da las uniuns affiliadas

Societad retorumantscha

Igl onn vargau ei puspei ina ga stau in *onn da giubbileum* per la SRR, in denton ch'ella ha festivau en *tutta tgeuadad* sco quei ch'il ei sia moda. Igl ei il fatg che las *Annalas ein comparidas per la 100avla* ga. Quellas dattan atgnamein la megliera perdetga dalla historia, litteratura e folclora e dil moviment digl entir intschess romontsch en ina moda e maniera che fa impressiun.

Las Annalas

giubilaras ein in cudisch da 410 paginas cumpriu il rapport annual dalla Ligia Romontscha da biabein 100 paginas. Il cuntegn dallas Annalas dad uonn ei rehs e varionts naven dalla emprema part che porscha scrutaziun linguistica sur la litteratura alla historia, historia culturala e tradiziun populara tochen alla gronda cronica retoromontscha dalla LR.

Dicziunari Rumantsch Grischun

Dil Dicziunari ein compari egl onn vargau ils faszichels *108 e 109*, IL – IMPISSAMAIINT. Il 110avel faszichel sesanfla a Winterthur en stampa. Quei ei ina loscha prestaziun, savend che la redacziun ei momentan sminuida ed aunc buca cumpletta.

Nies Institut

En sesez vessen nus appreziau, sch'igl Institut havess survegniu zanua in *suttetg agen e stabel*, schebi che nus stein *bein a tscheins* leu nua che nus essan. Quei giavisch ei denton buca staus realisabels.

Dapi la stad ei nies cauredactur vid il scarplir las scatlas dalla *cartoteca maistra* che ein aunc buca redegidias. El prepara las *lematas* pil

futur – ina lavur che presumescha gronda experzienza redacziunala. Nus sperein ch’el stetti a disposiziun tochen che questa lavur fundamentala ei alla fin.

Lic. fil. C. Tomaschett ha priu in congedi buca pagau per inn onn cun la finamira da finir sia dissertaziun. Quei ha lubiu a nus dad engaschar da calonda fenadur tochen il december dunna Annatina Secchi cun mesa plazza. Nus sperein da gudignar dunna Secchi sco collaboratura, ina ga ch’ella ha terminau ses studis da romanistica.

Damondas persunalas

A caschun dalla davosa sesida dalla *Cummissiun filologica* ha dunna dr. Mena Wüthrich-Grisch demissiunau sco commembra da quest gre-mium che survigilescha la lavur scientifica dil DRG. Dunna Mena ha fatg part da questa cummissiun naven dils 1960 cun gronda cum-petenza, cunzun pigl idiom da Surmir. Nus engraziein ad ella cordial-mein per sia fideivla e fritgeivla collaboraziun.

Ils 9 da schaner vein nus piars in fideivel ed attaschau commember, numnadamein *Gieri Ragaz-Cantieni*. Naschius 1907 a St. Barbara en California ha el absolviu la Scola cantonala e fatg la matura a Cuera. Suenter ver finiu ses studis da giurisprudenza a Turitg eis el serendius el Mexico, nua che ses geniturs vevan minas dad argien e plum. El ei turnaus en Svizra e maridaus cheu per serender danovamein sur mar-e turnar per schar scolar ses fegls el Grischun.

Sper sia occupaziun sco president communal e. a. ha el publicau differents raquents ed era giugs da teater populars. Da nossa suprastonza ha el fatg part 1955–58 e dils 1971–78. Nus vein adina appreziau siu meini bein fundau. Ils 9 da schaner ha el bandunau ils ses per adina. Nus seregurdein dad el en engrazieivladad e lein mantener Gieri Ragaz en buna memoria.

Gion Deplazes, parsura

Suprastonza SRR

President	Gion Deplazes, Cuira
Vicepresident	Jachen Curdin Arquint, Cuira
Cassiera	Genoveva Seger-Arquisch, Vaduz
Actuar	Cristian Joos, Cuira

Giachen G. Casaulta, Cuira	Gion Gaudenz, Puntraschigna
Cristian Collenberg, Cuira	Gion Arthur Manetsch, Domat
Flurin Darms, Domat	Jon Mathieu, Cuira
Anna-Alice Dazzi, Cuira	Chasper Pult, Pasqual
Jost Falett, Bever	Stefan Sonder, Cuira
Revisurs da quen	R. Capaul, Cuira; Ch. Stupan, Cuira
Redacziun DRG	A. Decurtins, Cuira; F. Giger, Cuira; C. Tomaschett, Cuira; K. Widmer, Cuira; B. Projer, Cuira
Redacziun Annalas	Cristian Collenberg, Cuira Gion Gaudenz, Puntraschigna

---

Romania

Il mintgadi romontsch

Radunanza da delegai 1985/86

Quella radunanza ha giu liug ils 8 da november 1986 a Sumvitg. Cun 48 participonts ha gnanc la mesedad dils 111 delegai e dils 13 hospes dau suatientscha a nos invits. Cun cumentientscha havein nus registrau ina viva discussiun tier la tractanda «propostas». Mo quella discussiun ha retardau nies program aschia che nus havein stuiu desister dalla davosa fatschenta «La Romania sepresenta». Nossa exposiziun ambulonta ha cattau interess e renconuschientscha. Suenter la radunanza ha nies collavuratur regiunal, Carli Scherrer, presentau las novas inscripziuns romontschas a Sumvitg.

Suprastonza, cussegli e secziuns

La suprastonza ei seradunada a siat sedutas: a Sagogn, Rabius, Rueun, Cumbel, Schluein, Vrin e Schlans. A Vrin essan nus seconferti dallas 10.00 uras entochen las 17.30 uras. Tschellas sedutas han giu liug mintgamai la sera. Ton nies representant ella suprastonza dalla LR, dr. Giusep Capaul sco nies collavuratur regiunal, Carli Scherrer,

ein stai presents a tuttas radunonzas. Era uonn ei il cussegli dalla Romania, che cumpeglia ils suprastonts, il representant dalla Romania ella suprastanza dalla LR, il collavuratur regiunal ed ils collavuraturs subregiunals, seradunaus. Quella sentupada ha lubiu als collavuraturs subregiunals da rapportar davart lur activitat duront lur emprem onn d'uffeci, da presentar lur giavischs e da discutar communablamein il program 1986/87. Ei ha fatg plascher d'astgar beneventar sco hosp dr. Arnold Spescha, il suppleant da nies suprastont ella LR.

Suenter mintga seduta ei vegniu rapportau cuortamein davart tractandas e decisiuns ella Gasetta Romontscha ed al Radio Romontsch.

Sper las duas radunonzas da delegai dalla LR havein nus era priu part dallas duas sedutas dil cussegli dalla LR.

Il fevrer ei ina delegaziun dalla suprastanza s'entupada culs representants dil Cerchel cultural da Laax. Quella secziun dalla Romania fa gronda e buna lavur e favorisescha ils contacts da nies collavuratur regiunal en quella vischnaunca. Il parsura e la vice-parsura han representau la Romania a caschun da pliras occurenzas en nies intschess d'acziun.

Romania e Renania

Ils 7 da november 1986 ha giu liug la sentupada cun ina gruppa da Romontschs interessai a Glion. Quella serada ei vegnida instradada dalla Renania e Romania cun sustegn dalla LR. Ton il parsura dalla LR, Toni Cantieni, che ha tgamunau la discussiun, sco il secretari, dr. Bernard Cathomas, ein stai presents. Ils dus collavuraturs regiunals mantegnan vinavon contact culs Romontschs a Glion. Dr. Bernard Cathomas sesprova da migliurar l'instrucziun romontscha ellas scolas. In grond engraziament exprimin nus a scolastas e scolasts da Glion che han realisau las acziuns «Nus plidein era romontsch» (taccaders) e las «scafettas da plaids».

Ils 12 da mars ein las duas suprastonzas s'entupadas ad ina seduta communabla a Domat. Denter auter ei vegniu decidiu d'eleger ina cumissiun che prepara la lavour publicista en connex cun la presentaziun dalla Bibla ecumena. La Romania ha nominau siu suprastont, sur Gion Martin Pelican e stud. Ramun Berther.

Communablamein han las duas uniuns ediu il cudisch d'affons «La Punt Crap». Scolast Tarcisi Hendry da Sedrun ei vegnius elegius ella cumissiun Fatscha da nos vitgs sco successur da Luis Maissen.

Ediziuns

Gest sin Nadal 1986 ei il NIES TSCHESPET nr. 58 da Theo Candinas cun sias «Historias dil Parler Pign ed autres bialas» cumparius. Quei cudisch ei vegnius presentaus extendidamein ton ella pressa romontscha sco ellas duas gasettas quotidianas tudestgas da nies cantun, plinavon era a Trun e Domat a caschun da seras litteraras. Duront la perioda 1986/87 ein cumpari dus numers digl ISCHI SEMESTRIL: annada 71/nr. 27 (1986) ed annada 72/nr. 28 (1987). Sco gia menziunau en nies rapport annual d'onn fa igl Ischi semestril quitaus finanzials. Ina grupper da lavur, consistend ord representants dils redacturs e dalla suprastanza, ei sefatschentada cun quei problem. A caschun da nossa proxima radunonza da delegai vegn il niev concept presentaus. Nus stuein returnar agl Ischi annual. – Ord atgna iniziativa ha Adrian Dähler, Turitg, elaborau in register dils emprems 25 numers digl Ischi semestril.

EDIZIUN CUMPLESSIVA DALL'OVRA DA TONI HALTER: sco annunziau el davos rapport annual eran nus sin buna via d'edir gl'emprem tom da quella retscha: «Culan da Crestaulta». Mo sco Vus saveis ha la criua mort raffau il scribent ord nies miez. Las preparativas ein vegnidias interuttas. La famiglia Halter ha giavischau la realisaziun dall'ediziun sco stau previu e numnau il beadi dil permiert, student Pieder Antoni Halter, sco siu representant. Lez ha repassau il relasch litterar e registrau las differentas ovras. Per quella impurtonta lavur seigi engraziau cordialmein ad el. Las casas edituras Desertina e Romania han stuiu encuir in redactur per quell'ediziun ed anflau quel ella persuna da dr. Baseli Collenberg, Morissen/Mollis. Pieder Antoni Halter (che ha da sepreparar per la matura a Mustér) vegn a segidar vinavon.

A caschun da nossa radunonza da delegai dil november vargau a Sumvitg ha prof. Isidor Winzap deplorau che *l'ovra da Giachen Caspar Muoth* stetti buca a disposiziun al pievel romontsch e stimulau la Romania da s'empitschar era da quei scribent. Nus essan sedrizzai alla vischnaunca da Breil e havein anflau gronda capientscha. A caschun d'ina seduta en Casa Romontscha a Cuera ei vegniu decidiu d'incaricar ina grupper da lavur d'elavurar in concept d'ediziun. La Romania astga delegar Norbert Berther.

Bugen vein nus surpriu questa primavera l'ediziun *dallas poesias*

da Barclamiu Pelican da Vrin cul tetel «Rosas e spinas». Dr. Basel Collenberg ha scret l'introducziun. Quei cudisch cumpara aunc uonn e vegn a dar caschun a nus d'organisar ina sera litterara a Vrin.

Pliras cumpras da cudas han lubiu da completar pulitamein nossa biblioteca. Finalmein havein nus l'entira retscha da Nies Tsches-pet.

Scuntrada e formaziun Surselva

Il program da cuors e referats ed il rapport annual 1986/87 muossan la gronda lavur che suprastonza, secretariat, meinacuors e referents han prestau. Ad els tuts exprimin nus nies sincer engraziament.

A caschun da nossa seduta cul Cerchel cultural a Laax havein nus, en preschientscha dil president dalla Scuntrada e formaziun Surselva, Rest Luis Deplazes, discutau la collavuraziun da quellas duas organisa-zions sil sectur dils cuors. La Romania tgira buns contacts culla Scuntrada e formaziun Surselva ed ei stada representada ton alla radunanza generala dils 10 da schaner (1985/86) sco a quella dils 10 d'october 1987 (1986/87).

Bugen integrein nus siu rapport annual parcialmein en nossa bro-schuretta digl onn 1986/87.

Center della Romania

Ils 10 da fenadur, finalmein, havein nus survegniu dalla Fundaziun Cuort Ligia Grischa Trun ina risposta definitiva a scret arisguard nies project d'installar nies center ella Cuort a Trun. Deplorablamein ina negativa! Ulteriuras activitads en quei baghetg savessien disturbar il menaschi e purtar certas incunvegnentschas. Plinavon stoppi il ba-ghetg veginir renovaus duront ils proxims onns. Aschilunsch l'argu-mentaziun per quei na. – Nus essan trumpai! Donn ch'ins ha fatg piarder nus ton temps. – Ussa tscherchein nus novas localitads.

Autras acziuns e susteniments finanzials

La Ligia Romontscha e la Romania han giu communablamein in stan da cudas all'EX 86, *Mustér*. Era nossa exposiziun ambu-lonta ei stada presenta.

Era dall'*Exposiziun da Nadal 1986 a Domat* essan nus separticipai, quei puspei en stretga collavuraziun cull'Acziun Romontscha Domat. Dils 28 als 30 da november han las aspectaturas ed ils aspectaturs da quell'exposiziun saviu contemplar plirs desseguis dil comic «La historia dils Romontschs» da Peter Haas e nossa exposiziun ambulonta e secapescha era saviu pustar cudischs, plattas e cassetas.

Cun grond quitau persequitein nus il *diever da nies lungatg ellas radunonzas d'uniuns surregiunalas*. Pliras gadas ei la suprastonza sefa-tscentada da quei problem. Per coordinar nossa lavur en caussa essan nus era seconferi cul secretari dalla LR. En in'emprema fasa vulein nus encuir ensemens culs mistral e presidents da vischnaunca ina sligiaziun che risguarda il romontsch e che sa era vegnir acceptada da nos conburgheis da lieunga tudestga. Suenter duei la discussiun cun las uniuns pertuccadas vegnir instradada.

Economia e cultura, discussiun al podi en Lumnezia: Quell'acziun, bein ina novaziun per la Romania, ei vegnida preparada ed organisaada da cuminanza cull'Uniun da mistergners e professiunists Lumnezia-su. La perschuasiun ei che nies lungatg sa alla liunga vegnir mantienius mo sch'ei reussescha a nus da salvar el en nossas valladas. Il quitau muort la munconza da platz da lavur e sia consequenza, la digren dalla populaziun, p. ex. ella Lumnezia, han intimau nus d'era s'occupar da problems economics e da siu context culla cultura. Ils representants dils mistergners, oravontut il parsura Silvio Capeder, Valgronda/Cumbel, han demussau interess d'organisar quell'occurenza ed ein separticipai da pliras sedutas e discussiuns. La serada ella halla polivalenta da Cuschnaus, Cumbel/Morissen ha giu liug ils 13 da november. Sur dil decuors da quella sera vegn rapportau l'auter onn.

Nies incumbensader per scola e baselgia e nies collavuratur regiunal ein sentupai cun representantas digl *Institut s. Giusep* a Glion per intensivar l'instrucziun romontscha en quella scola.

Aschilunsch las acziuns impurtontas.

Sosteniments finanzials havein nus accordau:

- al Chor mischedau dalla Surselva (daner da start)
- al Chor mischedau Suraua (platta e cassetta)
- al Festival dalla musica romontscha, Mustér
- a Desertina pil cudisch «Prominenzas en l'anectoda»
da Gion Deplazes

Nos defuncts

Ils 27 da december 1986 ha nies valent scolast e scribent Toni Halter, Vella, bandunau nus per adina. Cun Toni Halter ha buca mo la Romania mobein l'entira Romontschia piars in da ses gronds umens dalla cultura. Per sias stentas en favur da lungatg e cultura ha la Romania giu undrau il permiert cul commembradi d'honur.

Engraziament

Nus essan sestentai – tenor nies motto – da romontschar il mintgadi. Tut ei buca gartegiau, mo enqual pass ei tuttina reussius. E nus essan perschuadi d'esser sill'a dretga via. A tuts quels ch'ein segidai cun nus exprimel jeu miu sincer engraziament. En emprema lingia patratgel jeu vid mias consuprastontas e mes consuprastonts, nies representant ella suprastonza dalla LR, il collavuratur regiunal, las redacturas ed ils redacturs da nos organs ufficials e nos collavuraturs subregiunals. In engraziel fetg era a tut quels ora el pievel che han dau suatiensch a nus ed han contribuiu cun lur tenuta alla realisaziun da nos intents. Bugen renconuschin nus la buna ed emperneivla collavuraziun culla suprastonza dalla LR e cun siu secretariat.

Ch'ei mondi vinavon aschia!

Gion Tumasch Deplazes, parsura

Suprastonza

Parsura:	Gion T. Deplazes, Domat
Viceparsura:	Claudia Gienal, Glion
Administratur:	Giusep Giuanin Decurtins, Cuera/Trun
Assesur(a)s:	sur G. M. Pelican, Sagogn; M. Tuor, Rabius

Publicaziuns

Tschespel	redacturs
Ischi semestril	Rest Martin Cabalzar, Cumbel Beatrix Bislin-Pally, Curaglia Ursus Brunold, Zir/Zizers sora Florentina Camartin, Mustér Giusep Decurtins, Cuera Haimo Heisch, Cuera

Uniun dals Grischs

A's tratta da mieu sesevel e cun que ultim rapport presidiel. La suprastanza s'ho raduneda quist an desch voutas. Ella ho gieu als 2 settember ün inscunter culs cuvihs ed als 22 settember ün inscunter culs predichants.

Il nouv suprstant illa Lia Rumantscha, dr. Jon Nuotclà, ho già prasto buna lavur a Cuira ed ho eir tschercho il contact cun l'UdG.

Quist an nun avains gieu da rimplazzer ad üngüns cuvihs. Scu già l'an passo, avains eir quist an passanto uras ed uras cun nos vicepresident per stüdger la problematica da nouvs tschantamaints. La discussiun culs cuvihs ho però musso cha neir l'ultima proposta steda pubblicheda i'l Fögl Ladin nu saja incontestabla, que chi s'ho verificho illa radunanza generela chi ho sbütto eir quist'ultima redacziun per surlascher a la nouva suprastanza da fer meglider. Dal rest es da dir cha nu dependa ne in prüma, ne in seguonda lingia dals tschantamaints, mo da que ch'ün fo e cu ch'ün fo sieu dovair. Pü cuorts, simpels e clers cha tschantamaints sun e pü efficazis cha saron.

Eir quist an haun las finanzas dumando tuot noss'attenziun:

Nus avains do sustegn

- a la Scuntrada e Furmaziun Ladina 10 000.- francs
- al Palc Ladin 2 500.- francs
- al proget Punts 1 000.- francs per laviors preparatorias
- a la secziun UdG da Tavo 300.- francs
- a la secziun UdG da Cuira 300.- francs
- a la Fundaziun Planta 1 000.- francs pel cuors da rumauntsch
- ad Eduard Biveroni 500.- francs per «S-chaglias da granit»
- a la scoula da Sent 500.- francs per ün viedi in Val Gardeina
- a las sours Bearth/Plouda 10% dapü sustegn per «Föglia aint il vent».

Il pü suvenz essans però gnieus confruntos cun ediziuns. La suprastanza ho decis cha sch'ella incumbenzescha ad ün autur da scriver, e be alura, vegna sia lavur remunereda. Las ediziuns sun stedas repartidas eguelmaing traunter las trais stamparias engiadinaisas. L'Uniun dals Grischs ho eseguieu las seguantas ediziuns:

- Restampa dals Proverbis rumauntschs da Lössi (quist cudesch obtgnit ün premi scu ün dals pü bels cudeschs svizzers. Il president es sto ad egen cuost a Genevra a piglier in consegna il diplom)

- trais cudeschs da la chesa editura Nord-Süd:
Il luf e'ls set usöls
Chapütschina cotschna
Il mat e'l pesch
- «Il gö cul dòdò» da Jon Nuotclà
- Rumauntsch in butia, edizion in 5000 exemplers cha's po cumpres per 1.- franc
- «Tips per l'economia», duos toms tradüts da Dorette Rohrer
- «Graupelzchen» es gnieu tradüt da M. Gubser e's preschainta scu «Grischin»
- «La chà dal sulai» da C. D. Bezzola gnaro stampeda per la fin da november
- Duri Gaudenz ho pront qualche «Bagatellas» per der in stampa
- Oscar Peer ans ho inoltros il text «Nozzas d'inviern» chi giaro eir bainbod in stampa
- «Floret» es l'istorgia d'ün aviöl chi vain edida directamaing tres la Lia Rumauntscha
- Göri ans preschantaro al principi dal 1988 ün cudesch da crimis.

Mia suprastanza ho refuso dad edir il cudesch «L'istorgia da la cascada», chi giouva per part in Grischun e chi tratta la problematica da l'emigraziun e dal retuorn, pussibilto tres la cascada chi attira il turism. E l'UdG avess d'edir ün cudesch chi vezza il positiv vi dal turism, chi muossa ün hotel, il schlargiamaint da la via e plazzas da parker? Vair las chosas scu cha sun e las accepter nu pera d'esser la forza da l'elita rumauntscha. Perche schnejer la realted, serrand ils ögls e s'insömgiand dal passo? Cun que cha la traducziun eira già fatta e cha tuot las otras regiuns haun lascho stamper in lur idioms, nu m'es resto oter cu d'edir l'istorgia ad egen quint. Niauncha l'üsito sustegn da 10% nu gnit concess!

Per nun avair in avegnir memma bgers formats, avains decis da'ns tgnair scha mê pussibel vi dal format tschernieu pel cudesch da Nuotclà. In princip po l'autur giavüscher che artist chi dess contribuir il purtret da la cuverta, l'Uniun pajess max. 300.- francs per l'illustraziun e'l queder gess in possess da l'Uniun. A füss da procurer cha uschè bgers artists rumauntschs scu pussibel gnissan resguardos.

Cassetas cun istorias, parevlas e chanzuns sun sortidas u in pre-paraziun.

In nossas localiteds a Schlarigna avains spüert l'aperitiv als magisters d'Engiadina ota chi haun gieu lur radunanza annuela e'ls vains eir regalo ün cudesch. Il chesin ho uossa üna porta nouva. L'administradura e sia agüdaunta haun prasto buna lavur, que demuossa il rendaquit. Ella ho giavüscho ed ho survgnieu dapü peja. L'UdG stuves as praster üna chascha da registraziun scu üsito in otras butias. Ils revisuors da quint avessan da fer lur revisiun sül lö e na cha l'administradura hegia dad ir sur munts cun cifras. Ella ho perfin surpiglio da fer la chascha già cha'l chaschier eira da chesa in Val Müstair e nu pudaiva güst esser d'intuorn cur cha faiva dabsögn. Quecò nu vo però! Ün'impiegheda nu po a glistess mumaint esser si'egna superiura. I'l Chesin, situo già vaira mel, nun ho gieu l'administradura be disguts cun la giuentüna illas localiteds attachedas, in possess da la baselgia, mo quist an surtuot cun l'ovazun. A füss propi da ponderer in seri scha nu's vuless vender il chesin e's stabilir in qualche oter lö pü bain situo.

Il president ho rapreschanto l'UdG diversas voutas a la Lia Rumauntscha, el es sto a la festa da la Biblioteca engiadinaisa ed ho discurrieu al cuors da la Fundaziun Planta. El ho piglio posiziun invers la dumanda: «Quaunt ladin es il preseminar ladin?»

Il president ho piglio posiziun critica a regard ün model per scoula bilingua.

La suprastanza ho scrit al cussagl da scoula da Puntraschigna pervi da la tscherna d'ün magister na rumauntsch.

Il president ho be d'incuort, cun acconsentimaint da la suprastanza, fat ün'instanza a la Lia Rumauntscha, per cha'ls Puters veggan a la fin ad ün egen vocabulari.

A vains gieu plaschair da la grand'activited da nossas societeds chi haun procuro per teaters ed oters arrandschamaints e na l'ultim ans algordains cun plaschair a l'inschmanchabla Festa Ladina dals 17 schnen 1987 a l'hotel da la Curuna a Puntraschigna. Il Palc Ladin as ho prodüt duos voutas in möd impreschiunant al public in divers lös. Da la valur dals duos töchs nun es cò il lö da s'exprimer, que es gnieu fat illa pressa.

Il collavuratur regiunel, Jacques Guidon, ho piglio duos mais congedi pajo da la Pro Helvetia per scriver auch'ün töch teater. Düräunt si'absenza ho signur Claudio Giovanoli as dedicho surtuot a la rumauntschaziun in singulas vschinaunchas. Cun sia candidatura pel

Cussagl naziunel ho il collavuratur procura per agitaziun e critica. La collavuraziun cun tuot las instanzas ed oraganisaziuns pussiblas es sainza dubi pü facila scha's es neutrel e nu's polarisescha. Il collavuratur avaiva a sieu temp gieu impromiss da nu s'expouner e da nun as polariser pü illa politica. La suprastanza avess gieu da tratter suletta ed a fuonz quist problem e füss alura forsa gnida a la conclusiun cha füss meglider da nu sustgnair la candidatura. Impè ans avains laschos sül vegl dret da mincha liber svizzer da pudair candider e l'avains perfin do curaschi. Quella vouta avaiva que gieu nom ch'el saja gnieu dumando dal partieu verd. L'andamaint da la candidatura es cuntschaint e darcho avains be taschieu. Que es sto nos sbagl. Tenor me stuvess il collavuratur ster a disposiziun e lavurer regulermaing in quel local cha l'UdG ho piglio a fit dal cumün da Zernez. Telefon e s-chudamaint paun sainz'oter gnir installos. Uniun e Lia stuvaron reponderer activited e möd da rapporter. Il president stu survgnir üna copcha da mincha charta chi vo our suot l'insaina ed in nom da l'Uniun e dal collavuratur, e que na pervi da maungel da fiduzcha, mo per esser oriento.

Scu cha pera haun eir otras valledas problems cun lur collavuratuors. Quels stuvessan gnir scholts cun üna collavuraziun aucha pü stretta cun las suprastanzas. Ils collavuratuors sun tuots idealists. Els managian bain ed il nos in mincha cas s'ho do fadia d'accumplir las pretaisas. Il post da collavuratur pretenda fina psicologia da diplomat e na da cumbattant e martir.

Per glivrer vögl repeter cha tenor me a füss ura da schmetter d'ir adüna in tschercha da culpabels per la situaziun dal rumauntsch e da's fer cotres inimihs. Bgeraunz as stuvaro tschercher tuot ils mezs pussibels per amegldrer la situaziun in prastand lavur positiva ed as distanz-chand d'ogni fanatissem. In connex cul Rumantsch Grischun stögl displaschaivelmaing constater cha decisiuns da principi stedas trattas e gnidas confirmedas nu peran da gnir adüna respettedas e ch'ün prouva sün tuot ils champs e cun tuotta forza da l'introdür. La spraunza da pudair salver cotres nossa lingua es sgür üna fosa.

Zieva traïs ans d'he inoltro mia demischien scu co-redactur dal Chalender Ladin e vuless eir in quist'occasiun avair ingrazcho a collega Töna Schmid per la grandiusa collavuraziun. Eir il responsabel per la part artistica, il pittur-artist Constant Könz ho demischieno. Grazcha fich eir ad el per la lavur prasteda cun grand'incletta.

Nus avains gratulo a seguaints meritaivels rumauntschs per l'anniversari:

- a signur J. U. Gaudenz (90)
- a signur Victor Stupan (80)
- a giunfra Domenica Messmer (85)

Scha da ses ans activited, be l'ultim porta rabgias, as po auncha esser cuntaint. Cun que vuless avair ingrazcho a tuot quels chi m'haun sustgnieu per la buna chosa, specielmaing a tuot ils impiegos da la Lia Rumauntscha.

il president scadent: Ottavio Clavuot

Suprastanza

Parsura:	Gion Tscharner, Zernez
Effectivs:	Göri Klainguti, S-chanf
	Anita Gordon-Steinrisser, Silvaplauna
	Renata Bott, Tschierv
	Otto Augustin, Sent
Suppleants:	Jon Domenic Parolini, Cuira
	Nina Dazzi, Zuoz
Revisuors da quint:	Claudio Gustin, Sa. Maria
	Roman Andri, Müstair

Publicaziuns

Il Chalender Ladin	redacziun Töna Schmid, Sent
Il Dun da Nadêl	redacziun dna. Anita Gordon-Steinrisser, Silvaplauna

Administraziun e deposit da litteratura

Chesin Manella Schlarigna	dna. Clara Stupan-Keller, Samedan dna. Claudia Moser-Lendi, Schlarigna
------------------------------	---

«La suprastanza veglia da l'UdG piglia eir cò la seguainta pusiziun a reguard quist rapport presidiel.

Ottavio Clavuot s'ho bainschi s-chüso pel tun e per la fuorma ch'el ho druvo in sieu rapport. Ma cu sto que cullas offaisas e las ümiliaziuns invers il collavuratur e l'administradura dal Chesin Manella?

Scha'ls imbüttamaints cha'l vegl president fo in sieu rapport sun per el be simplas 'constataziuns e propostas', schi nun ho'l cun que ne corret ne retrat sieus rimprovers agravants invers il collavuratur e l'administradura.

Perque as distanzchescha la veglia suprastanza definitivmaing da la critica na güstificheda.»

per la veglia suprastanza: Anita Gordon

Renania

Igl on 1987 e sto igl on da midadas internas: La suprastàenza à giu da vegin cumpletada cun 2 cumembers novs, igl parsura tocen da qua à banduno igl noss ravugl, ear ascheia igl noss anteriur cassier, ad post da l'administratura e vagnie suspendieu. Par quels motivs e'gl evidaint c'igl on passo e ear sto egn on sainza grànds evenimaints. Mo la lavur usitada da l'uniùn e vagnida adamplida sainza interupziùn.

Radunanza da delegos ad activitads da la suprastanza

A caschùn da 6 sasidas à la suprastanza tracto a schlibero las fatschendas usualas. Plenavànt ân gieu liac diversas sasidas da las cumissiùns temporalas cun incumbensas spezialas a da las cumissiùns stablas.

Igl parsura à prieu part da 2 saidas digl cunzegl da la LR.

La radunanza da delegos digls 1987 à gieu liac a Sched igls 28 da marz. An que conex lessan ver angraztgieu a la vischnànca da Sched ad a las puras par lur ospitalitat ad albier. Las fatschendas prinzipalas da la radunanza da delegos a stada quella da las ligidas. Igls suandànts

titulars vevan demissiuno: sear Luzi Battaglia (parsura), sear Gion Item (cassier), duna Barla Candrian (administratura) a sear Jacob Caviezel (cumember da cumissiun). Sco suprastànts novs en vagieus ligieus dr. Felix Pfister da Domat a duna Silvia Mark da Ziràn. Plenavànt à la radunanza da delegos dezidieu da schliear sei igl post da l'administratura a vendidra da cudeschs. Quella lavur e vagnida surdada gli colavuratur regiunal.

Igl nov cumember da la cumissiun «Fatscha dfa nos vitgs» sacloma Martin Gabriel da Vuorz/Cuiria.

Cun quella caschùn less jou exprimer igl noss miglier angraztgaint glis titulars cass, oravàntut a ser Luzi Battaglia c'e sto durànt 14 ons cumember da la suprastanza, digls quals 6 ons sco parsura. Quegl vut gir 14 ons angaschamaint ad unfrendas an favur digl rumàntschi, quegl e egna fetg grànda prestaziùn ca marea stema a ran-cunaschientscha tut speziala. Ad el ad a la sia famiglia giavischainsa tut igl bien par lur avagnir agl nos ravugl giò Malans.

Plenavànt less jou angraztgear a Gion Item c'e sto egna rosch'ons an suprastanza ad à tgiro cun quitos igls noss daners, a Barla Candrian ad a Jacob Caviezel par lur lavur c'els ân presto an favur digl lungatg rumàntschi.

Ravugls rumàntschs locals

Nus eassan leads ad angraztgevels c'igl e gartagieu da fundar a reanimar egn peer ravugls rumàntschs locals ca s'angaschan an difarain-tas vischnàncas pigl rumàntschi, surtut lessan numnar igl Comité Romontsch da Flem, la SORT (solidaridad romontscha da Trin) ad igl Ravugl Rumàntschi d'Andeer ca prestan custevla lavur a la basa.

Nus vagn la fearma sprànza ca quellas grupaziùns cuntinueschian lur lavur sco secziùns renanianas a c'igl vigni ànc fundo plirs samagliànts ravugls agl noss antschies.

Pigl mumaint en activas las sequaintas cumissiùns temporalas:

- la cumissiùn par reveder igls statuts da la Renania (4 dels)
- la cumissiùn par organisar la «Fiasta commemorativa da Risch Gau-denz
- la cumissiùn preparatoria par l'ediziùn da las ovras da Curò Mani
- la cumissiùn par reveder igl urden da salarisaziùn da la Renania

Las cumissiùns stablas en:

- la cumissiùn «Fatscha da nos vitgs»
- la cumissiùn Casa Paterna
- la cumissiùn La Pùnt

Partutgànt la cumissiùn «Fatscha da nos vitgs» â'gl do egna midada da parsura: Igl maritevel parsura cass Plasch Barandun da Veulden, c'e digl rest sto parsura davent da la fundaziùn da quella cumissiùn, â demissiuno. Ear ad el less jou angraztgear par la sia lavur durànt tànts ons d'activitat instancabla. Numerusas inscripziùns rumàntschas an las vischnàncias renanas da la Sur- a la Sutselva datan pardetga digl sieus art a da la sia premura par la tgossa rumàntscha. Sco suczessur â la cumissiùn tscharbieu Carli Scherrer da Trun.

Rumantschaziùns

An conex cun la lavur da la cumissiùn «Fatscha da nos vitgs» ad igl colavuratur regiunal â la Renania schlibero contribuziùns da sustegn par la rumantschaziùn da las inscripziùns an las mazlareias da Flem, Sagogn a Gliànt. An cunlavur cugls numnos e vagnieu instrado egn'acziùn par rumantschar inscripziùns an la Foppa.

Plenavànt à la Renania surpriu igl patrunadi da la cursa rapida populara da Péz d'Artgas a Vuorz, ad â quatras savieu rumantschar tutas comunicaziùns an conex cun quella cursa da scis.

Igl pledari da planisaziùn sutsilvan stat par vagnir edieu.

Santupadas cun la Romania

Igl on passo â gieu liac egn'usitada santupada cun la Romania. Las fatschendas prinzipalas, c'en vagnidas discussiunadas, partutgan l'edi-ziùn da la Bibla ecumena, la vendita da cudeschs a la coordinaziùn da la lavur digls colavuraturs regiunals.

Ediziùns

Igl dacurs digl on passo â la Renania edieu las sequaintas pubblicaziùns:

- Igl 3. a davos tom da las ovras cumpletas da Flurin Darms (sur-silvan)
- Professiuns, egna broschura pigl antruvidamaint da clamadas (sur-silvan)
- La Punt Crap, egn cudeschet ilustro par unfânts (sutsilvan)
- Dùn da Nadal, egn'ediziùn giubilara a caschùn digl 65avel on da cumpariziùn.

Mo malgro ca quell'ediziùn e gartageada, nus fa quitos igl regress da cumpraders, a la Renania vean uon a stuer s'ocupar cugl concept digl sieus organ par la giuentetgna.

Par la fegn

An lavur cuminevla a cun forzas unidas ve jou la spràンza ca nus vagnagn da manischar ear anavànt la nossa bartgeta, da maniera ca nus cuntanscheian plàn a plàn egn progress pigl noss lungatg mama. Sch'ign considerescha tut las activitads ân favur digl rumàntsch a sanizegiagn da la publizitat favurevla c'igl rumàntsch gioda pigl mu-maint, alura stgainsa ir optimisticamaing agl avagnir.

Par schinar igl mieus rapport anual, less jou angraztgear glis meas cunsuprastàntas a cunsuprastànts, surtut ear gli noss colavuratur regional, sear Bartolome Tscharner, par lur angaschi.

Igls meas migliers angraztgamaints less jou ear admeter gli redactur da la Casa Paterna / La Pùnt, sear Johann Clopath, ca sadat grànda fadeia d'edir egna giaseta actuala ad interessànta.

Martin Cantieni

Suprastonza

Parsura:	Martin Cantieni, Donat
Viceparsura:	dr. Felix Pfister, Domat
Actuara:	Vreni Caprez-Spreiter, Trin-Digg
Cassier:	Hans-Peter Meiler, Flem Jacob Pfister, Vuorz Gieri Luzi, Summaprada

Georgina Schaller-Gabriel, Donat
Bernard Demarmels, Andeer
Silvja Mark, Ziran

Suppleants: Christian Joos, Cuera
Anni Nicca-Dolf, Donat
Crist Casper Dolf, Vargistagn
Peter Janki, Luven
Plasch Barandun, Veulden
Vroni Minarik-Gabriel, Flem
Hedy Sixer, Flond
Elisabeth Coray, Sagogn

Revisurs da quen: Carl Hassler, Trimmis
Gieri Pfister, Vuors

Redacturs

Casa Paterna/La Pùnt: Johann Clopath, Trin-Mulin
Calender PmG: Martin Fontana, Favugn
Jacob Michael, Sagogn
Dun da Nadal: J. F. Cavigilli, Castrisch, part sursilvana
Jacob Michael, Sagogn, part sutsilvana

Uniun Rumantscha da Surmeir

Igl rapport da labour dall'Uniun rumantscha da Surmeir consista en chest onn digl rapport general digl parsoura e digl rapport da detagl davart las ediziuns ed acziuns preschanto digl collaboratour regiunal.

Suprastanza

La suprastanza dall'URS è sa radunada 8 gedas. A tottas sedutas èn er stadas anvidadas las delegadas dalla Meirana, noss represchantan an la suprastanza dalla Leia Rumantscha ed igl collaboratour regiunal pigl intschess dall'URS. Igl parsoura è anc sto preschaint allas sedutas digl Cunsegl dalla Leia Rumantscha ed ò represchanto l'URS a diversas occurencias, sedutas e discussiuns.

Cumischungs

Dantant tgi la cumischung «Fatscha da nossas vischnancas» e la cumischung da redacziun per la Pagina da Surmeir èn restadas sainza midadas, è la cumischung per la scolaziun da carschias «Scuntrada e formaziun» neida furmada da nov siva tgi Valantegn Bearth e Pina Jseppi on demissiuno. Ad els angraztgainsa per la labour prestada.

La suprastanza ò tscharnia 4 commembers, numnadamaintg Moscha Jegher da Tinizong, Lina Baselgia, Lai, Romano Plaz, Savognin e Beat Jenal, Alvagni. La cumischung vign tgamunada da Romano Plaz.

La Pagina da Surmeir

Igl nov redacter Peder Antona Baltermia è ossa circa en onn an uffezi ed ans ò do la cumprova tgi la suprastanza ò fatg ena bunga tscherna. El ò redigia la gasetta cun premura, plascheir e diligenza. Gl'ò bagn do chi e lò cass tgi n'on betg pudia cuntantar tots, tgossas pero tgi èn programmadas per en redacter nov tgi vot er dar en bol persunal alla gasetta. E chegl è dretg uscheia. Tgi la cumposiziun grafica na cuntainta betg adegna schea pitost tigl sistem tgi la gasetta

vign scretga a Savognin, tschantada a Muster e stampada a Coira. Per migliurar chella situaziun, ma er per raziunar la labour ò la suprstanza decidia d'acquistar en sistem d'elaboraziun da texts electronica. Chegl vot deir, cumprar en computer persunal cun en terminal ed en printer per pudeir colliier la redacziun a Savognin cugl computer dalla Stampa Romontscha Condrau SA a Muster ed a Coira. Cun chel indrez tecnic pò la gasetta neir scretga directamaintg a Savognin aint igl computer, ma igl redacter ò er la pussebladad da far la cumposiziun grafica a Savognin per mangs digl monitor. Da preschaint ischans permangs d'evaluar igls sistems per pudeir trer a nez la tecnica er per elaborar datas per l'administraziun, scu per exaimpel per la spedizion ed igl incasso dalla gasetta, digl Noss Sulom e digl Calender surmiran ed oter ple. Ma er segl sectour linguistic vign el a porscher buns sarvetschs, gio tgi exista la pussebladad da colliier igl sistem cugl computer dalla Leia Rumantscha, resp. digl post da lungatg dalla Leia Rumantscha. Ena investiziun tgi vign franc a sa paer, gio tg'ella n'è betg pi gronda tgi per l'ediziun d'en sulet simpel codesch per unfants.

Calender surmiran

Er igl Calender surmiran vign a compareir chest onn per l'am-prem'eda sot la batgetta dalla redactra nova, Violanta Spinas e nous spitgagn plagn marveglias anfignen tg'el compare.

Normas surmiranas

En plascheir tot spezial vaia d'Az pudeir preschantar las novas Normas surmiranas. Davent digl onn 1981 on igls autours, Mena Wüthrich-Grisch, Faust Signorell ed ia, luvro ved chella ovra tgi vess gio gia da compareir pi bod. Ma gl'ò cunvagnia da spitgier, partge i sa tratta ossa betg angal da «normas», mabagn d'ena grammatica pigl idiom da Sur- e Sotses tgi cumpeglia betg manc tgi 207 paginas. Sen dumonda dall'URS e dalla Leia Rumantscha ò la tgesa editoura cantunala per meds d'instrucziun surpiglia l'ediziun ad agen cost. Sen proposta dalla cumischung cantunala per meds d'instrucziun ò la Regenza grischuna la declarada scu med d'instrucziun uffizial an las scolas da Surmeir. La cumischung ans ò pero lubia da stampar en

domber d'exemplars supplementars tgi l'URS pò vender a privats, dantant tg'igl cantun venda sia ediziun an amprema lengia allas scolas.

A tots chels tgi on collaboro ved las Normas – sainza tg'ia sa ossa menziunar tots per nom – ma er a tots chels tgi on cunsiglia, currigia, u sustignia an l'egna maniera u l'otra igl project, e betg alla fegn all'editoura, lessa admetter en sinzer paiadia.

Sustign finanzial

La suprastanza dall'URS ò er do suatientscha a dus dumondas per sustign finanzial. Ella ò sustignia an ena furma modesta la 3. Notg da rock tgi ò gia li chest aton aint igl casti da Riom ed ò concedia ena contribuziun per l'ediziun digl codesch d'art tgi la tgesa editoura Dessertina da Muster ò edia pigl 70avel anniversari da noss pictour artist Ludwig Demarmels.

Onorificaziuns

Cun chella caschung lessa er gratular cordialmaintg a *Ludwig Demarmels* per sies anniversari e pigl grond success tg'el ò gia cun sia exposiziun da giubileum. Lagn sperar tgi el ans possa regalar anc bagn enqual ovra artistica. Igls 12 da fanadour ò *dr. Mena Wüthrich-Grisch* pudia festivar igl 80avel anniversari. Sias grondas prestaziuns a favour digl lungatg surmiran vainsa menziuno ed angratzgea an la Pagina da Surmeir. Ia less pero er an chest gremi exprimer noss sentimaint d'angrätzgevladad alla giubilara e gratular ad ella posteriourmaintg pigl anniversari e pigl premi dalla Cuminanza rumantscha da Radio e Televisiun, igl qual ella ó pudia ratschever igls 13 da zercladour a Samedan, e chegl scu (ia citesch): «... undrientscha dalla vasta labour scientifica e prattica prestada durant decennis a favour digl idiom surmiran, promovend cotras cun grond ideal chel idiom rumantsch, pigl qual ella è sa fatga maritevla an moda e maniera tot speziala.»

Periodicas ed ediziuns dall'URS

Pagina da Surmeir. Siva digl 1. da schaner 1987 schea la redacziun dalla Pagina ainta mang agl nov redacter, Peder Antona Baltermia, da Salouf. La Pagina cumprara an sia 41. annada cun en domber d'abu-nents da 1568.

Igl Noss Sulom è cumparia an sia 66. annada an en domber da 1100 ex. Christoffel Spinas e Gion Peder Thöni on redigia igl Sulom 1987 er chest onn communablamaintg.

Scu usito è cumparia er igl *Calender surmiran* an 900 ex. la davosa geda sot la redacziun da Faust Signorell, Valbella.

Ulteriouras ediziuns dall'URS e URS cun LR

Scu mintg'onn èn cumparias er chest onn 2 carnets OSL. Gion Peder Thöni e Roc Poltera on procuro las translaziuns digls dus car-nets. La labour redacziunala schea ad interim anc adegna ainta mang a scolasta Domenica Steier-Brenn.

An collaboraziun cun la LR e las otras uniungs affiliadas èn cum-parias er 2 codeschs d'unfants. ‘Las aventuras digl avioul Floret’, trans-lato an surmiran da Lina Baselgia è en’istorgetta originala rumantscha. Er igl sagond codeschet ‘La Punt Crap’ tratta ena tgossa tipica gri-schuna, l’istorgia d’ena famiglia ainten la tgavorgia dalla Rofla. La translaziun surmirana ò procuro Silvia Candreia. URS e LR edeschan mintg'onn codeschs d'unfants. Nous fissan leds d'aveir tgossas origi-nalas rumantschas. Schi ensatgi ò ena buna inspiraziun ans racuman-dainsa. En ulteriour codesch d'unfants tgi è cumparia gio igl 1986, ma betg sto an vendita avant la publicaziun dallas Normas è igl co-desch ‘Cò sung ia da tgesa’. An terma digls proxims dus meis duess compareir er en codesch da canzungs edia angal dall'URS. I sa tratta da radond 125 canzungs. L'URS spera cotras d'adhereir ad en grond giaveisch per canzungs popularas, canzungs da cumpagneia tg'ins pò er cantar aint igls chors.

Cumparia an atgna ediziun e stampa èn er las Mimorgias da Giacan Dora, dimorant a Barcelona. L'URS dispona d'en quantum limito.

Menziunar lessa er las publicaziuns impurtantas dalla LR. La LR ò edia chest onn en nov med d'instrucziun per igl curs da rumantsch.

Anfignen alla fegn da chest onn vessel dad esser sen meisa. Anfignen alla fegn da chest onn vign er terminada la labour per igl voc. adm. giur. an rg., en vocabulari principalmaintg per las canzleias ed uffizials, ma er per singulas persungas. Pinavant posseda la LR ossa 4 codeschets cun igl ‘Pled rumantsch’ tgi cuntignan sport/biologia/professiuns e tecnica per maschinas agricolias. La LR ò realiso siva digls comics Asterix e Tintin en nov comic sur dall’istoria digls Rumantschs, en comic tgi è nia preschanto l’emda passada alla pressa.

Alla fegn dalla glista da publicaziuns lessa menziunar er las cartas da gratulaziuns e condolentscha tgi vous savez cumprar ainten prest tottas buteias surmiranas.

Vendita da codeschs

Aint igl biro dall’URS a Grava vandainsa codeschs durant igl antier onn. Ena vendita da vischnanca a vischnanca vign an dumonda puspe l’oter onn. Preschaints ischans stos alla 3. fiera a Suagnign. Principalmaintg durant igls meis da stad vandainsa er blers codeschs a giasts e turists tgi s’interesseschan per la nossa cultura, cuntrada e lungatg e blers vottan er amprender rumantsch a tgesa aint igl ester e l’expérientscha fatga è chella tgi els canoschan cultura e lungatg magari pi bagn tgi nous. Igls codeschs, cassetas e cartas vandeidas durant igl davos onn montan en importo considerabel da 9 500.– fr. Ia sung persvadia tgi nous possan cuntinuar sen chella veia ed ia angraztg a tots chels tgi compran e ligian igls noss codeschs.

Ageid linguistic e labours da biro

Igl collaboratour è installo ainten en biro ansemen cun la redacziun dalla Pagina, ena stupenta sliaziun. La mia labour scu collaboratour regiunal era preveida grondamaintg scu animazion ainten las vischnancas, ed en curt taimp da biro. L’expérientscha fatga an chels treis onns ò musso gist igl cuntrari. Ia sung liia fitg cun labours da redacziun, correcturas e translaziuns da totta sorts, per affars, privats, societads ed uniuns. Aint igl avigneir stuainsa neir da saveir surdar da chellas labours er a terzas persungas.

Ia less animar egn e mintgign da translatar er sez mintgatant. Translatar n'è betg simpel, ma ins vign confronto cugl lungatg, ins tgappa pero rutina e fò chegl scu ensatge oter.

Scuntrada e furmaziun Surmeir

Igl onn 1987 vainsa realiso en curs da cuschinari a Casti cun 10 participants. Igl manader digl curs è sto Walter Candreia. La stad passada ò gia li cò a Stierva en' excursiun locala cun Emil Candreia cun 15 participants. A Radons ò gia li all'antschatta d'avost en' excursiun botanica cun angal 5 participants. La treid'ora e l'inauguraziun digl lai da Barnagn a Suagnign n'on betg mutivo daples da sa participar a chesta excursiun manada d'Astrid Thurner. Mesemda passada ò ing. for. Peder Spinatsch da Suagnign a Coira, salvo en referat cugl tetel 'Igl noss gôt'. Chel tema schea ainten en ciclus da referats tgi trattan igl ambiaint e tgi nous lagn cuntinuar igl 1988.

Chest aton purschainsa anc ena seira cun maletgs da dias a Lantsch cun ser Duri Loza. A Suagnign lainsa trattar igl tema: Ia ed igl mies auto, cun tips practices, mantignamaint e funcziun digl auto e scu ramplaneir en formular d'accident. Igl schaner ò li en curs da rumantsch per Rumantschs, 4 seiras noua tgi lessans introduceir las normas e mussar a screiver en curt rapport u protocol scu er la sintaxa e furmas tipicas. Mademamaintg igl schaner cuntinuescha igl 2. curs da cuschinari per omens a Casti. Ad Alvagni è sa furmo ena gruppa an vischnanca tgi vot sa fatschantar daple digl rumantsch. Talas gruppas ma figurescha er ainten otras vischnancas, principalmaintg an Sotses. Ins stò sa figurar sot chel tetel scuntradas regularas tranter Rumantschs u ameis digl rumantsch noua tgi vign discuto e realiso acziuns a favour digl rumantsch. Chellas scuntradas duessan er sensibilisar igls Rumantschs sezs per lour lungatg e cultura, per tg'els seian cunsziaints, persvadias tg'igl lungatg vegia ena valeta culturala e tg'ins na saptga betg igl pattar davent scu en toc sdratsch.

Curs da lungatg

Igl onn 1987 vainsa realiso 9 curs da lungatg cun passa 40 participants ainten 4 vischnancas. Per chest aton vainsa er gio 45 annunztgas.

Dasper igls curs da lungatg purschainsa a Murmarera/Sur/Mulegns, a Suagnign e Brinzauls ed igls proxims deis er a Casti curs per las vischnancas Casti, Alvaschagn, Mon e Stierva. Ena persunga ò gia l'idea da stgaffeir en tatgeder u en signet cun l'inscripziun: Discurri rumantsch cun me! Bleras persungas fon curs da lungatg e conv. rum. ma sa lamaintan savens tgi nous Rumantschs discorran adegna tudestg cun els. Chegl savainsa, stuainsa midar.

L'integraziun dallas mammas tudestgas aint igl program da scoligna vainsa pruo cun ena dieta d'infurmaziun per las mussadras a Casti. La discussiung ans ò musso tgi la realisaziun na saro betg schi simpla, pero vasessan las mussadras pitost da piglier igls unfants da 4 onns en mez de l'emda a scoligna e mussar rumantsch an furma da gis, canzungs e gimnastica. Tottas furmas da chella nateira na dispense-schan pero betg igls genitours da sa dar sez fadeia d'acleir ed am-prender rumantsch.

Barats da scolars

Barats da scolars è pitost en'incubensa surdada a me dalla LR. Cun barats da scolars u classas ins vot promover barats tranter differentas culturas e lungatgs segl intschess svizzer ma novissimamaintg cugl sustign digl departamaint er aintra igl cantun Grischun. Uscheia duessan aveir li contacts tranter tottas treis parts grischunas, tranter Tudestgs, Rumantschs e Taliangs per promover uscheia er la tgapientscha vicendevla tranter las differentas regiungs.

Teater – cant – musica – bibliotecas

Teater promova igl lungatg, la cultura e la cuminanza tg'ans mantga schi savens.

Er chest onn èn nias represchantos divers teaters ainten las vischnancas, teaters rumantschs exclusivamaintg an Surses, tenor igl mies saveir, a Tinizong, Riom, Suagnign e Salouf. Naturalmaintg vignan preschantos pitschens sketschs er per otras occurencias tgi n'èn betg publitgeidas.

La Leia rumantscha metta a disposizion teaters, tschertga pero er tocs novs e translatours. I cumpara an curt en terz mossaveias dra-

matic tgi cuntigna indicaziuns spezialas digl teater scu er curta resumaziun digl toc per sustign digl reschissour. Sch'ins catta damais en toc adatto ins viglia sa volver all'URS u alla LR.

En oter sarvetsch porschan l'URS e la LR er agls dirigents. Aint igl biro da Grava vainsa differents ordinatours cun bleras cumposiziuns per chors virils, masdos ed unfants, e nous las mattagn gugent a vossa disposizion.

Durant 4 emdas da stad ò Petra Uffer luvro per l'URS e scretg danov igls teaters da ser Willimann ed ella ò er fatg differentas translaziuns da tocs pi curts schinumnos sketschs tg'ins pò ratrer tar nous.

Rumantschaziuns

Las rumantschaziuns d'inscripziuns pretendan taimp e pazientga. Nous vagn spero da liquidar chest onn la rumantschaziun a Lantsch, ma i saro strousch pussebel da fittar. Spitzier ò magari er avantatgs. Uscheia èn scumpareidas igls davos onns differentas tavlas. Nous furnign tavlas da qualunque maniera, seja chegl a societads, uniuns, affars, buteias u privats, ustareias, cumegns e cirquits. Uscheia vainsa dastgea furneir tavlas per veias da fons chest onn er a Lantsch e Salouf e nous speragn naturalmaintg tgi chellas tavlas na svaneschan betg ainten ena trocla e fetschan se polver.

A tots cumegns vainsa tarmess collants u tatgeders per igls containers. L'associazion per la dismessa digl rusment s'occupa ossa er da chesta tgossa e niro cugl taimp er a preschantar tals tatgeders sur la regiung or.

Faschond la runda tar divers cumegns per ena statistica dalla popolaziun ed igl sies lungatg vaia constato savens tg'igls cumonds da pumpiers stoptgan esser an tudestg. La rasposta da dus responsabels cantunals per igls curs da pumpiers è stada tott'atra. Gist igl onn passo ò igl cantun organiso curs da scharschos angal per Rumantschs ed i fiss bagn contradicitoric sch'igls cumonds digls curs rumantschs fissan tudestgs. Perchegl vainsa translato tot igls cumonds da pumpiers an surmiran tenor igl nov reglamaint. Supra da chegl è l'associazion svizra sa declarada pronta da lascher stampar tiers igls cumonds er igl codesch da sarvetsch pigls scharschos. Nous speragn cotras tgi vignas da stidar igl fi an cass serious er an rumantsch.

Sen rocca stattan er las rumantschaziuns dallas tavlas dalla birareia da Coira.

Grond sustign galidignsa er dalla Posta tgi ò raspundia affirmativ-maintg a nossa dumonda da ramplazzar tot igls collants e las inscripziuns tudestgas allas postas.

Positiv sen igl sectour rumantschaziuns dastgainsa er numnar igls contacts cun las pendicularas an spezial cun la Nandro SA tgi è sa declarada pronta da risguardar er igl rumantsch.

Scu la banca cantunala metta er la Cassa da Raiffeisen a disposizun tavlas da cundiziuns da tschains an rumantsch. Mintga cassa stò pero pretender talas dalla centrala a s. Giagl.

La fegnameira da tottas rumantschaziuns è però la stipulaziun d'en artetgel ainten la lescha da biagier conc. tavlas ed inscripziuns. Ena tala regless cleramaintg la situaziun e spindress bagnenqual da mal-amparnevladads.

Conclusiun

Sch'ia menziunesch angaschamaint e sustign per la cultura manegia betg angal igl lungatg sulet. Cultura è grev da defineir. Mintga tgossa, mintga mastier, igl ager e cunfar da mintgign, la nostra veta e moda da veiver è ena part cultura. Igl lungatg è igl pi grond bagn tg'igl carstgang posseda. Sch'el perda igl sies lungatg perda'l ena part essenziala dalla sia cultura. Schi nous pardagn igl noss lungatg rumantsch pardainsa betg angal igl lungatg matern, nous pardagn la nossa identitat, vot deir nous vagn accepto ena cultura estra ed ischans tatgeas ad en oter bloc, per nous tudestg.

Az imagine tg'igls Svizzers tudestgs pardessan lour dialects e ruschanessan tgetganegna lungatg da scritgira scu igls Germans. Els na fissian betg ple Svizzers mabagn tatgeas ad ena cultura ed ad en lungatg ester.

Dasperas na dastgainsa er betg amblidar tgi cun igl lungatg vo er a perder la cuminanza ainten vischnanca, las uniuns e la baselgia. Ia na sa betg ma figurar p. ex. igl chor masdo da Stierva scu chor tudestg. Ia sung pitost dall'idea tg'igls noss chors surmirans 'crappessan' per deir an bung rumantsch pi tgunsch tgi far midada, e cun els caless er chella cultura ainten vischnanca.

Nign tgi pretenda fanatissem tgi destruescha. Tranter fanatissem ed indifferentad dattigl pero chella tenuta da sustign activ pigl lungatg cun la ferma devisa: Ni Tudestgs, ni Taliangs, Rumantschs lainsa rastar.

Angraztgamaint

E per la fegn na lessa betg tralascher d'angraztger sinzeramaintg a tots chels tgi on gido an l'egna maniera u l'otra da realisar igl programm da labour. Ia less angraztger agls gremis dall'URS e dalla Leia Rumantscha, agls collaboratours, redacters, contribuents ed inserents dalla gasetta e dallas periodicas, e betg alla fegn er a tots abunents e lectours da noss organs pertge sainza chels vess nossa labour strousch en scopo.

Approbo dalla radunanza generala dall'URS digls 7 da november a Stierva

*Gion Pol Simeon, parsoura
Reto Capeder, coll. regiunal*

Suprastanza

Parsoura:	Gion Pol Simeon, Lantsch/Domat
Viceparsoura:	Remi Capeder, Casti
Actuar:	Stefan Demarmels, Salouf
Cassier:	Giatgen Schmid, Riom
Assessour:	Tona Collet, Riom
Delegadas dalla Meirana:	Violanta Spinas, Lai Violanta Uffer, Tinizong

Administraziun: Giatgen Schmid, Riom

Publicaziuns

La Pagina da Surmeir	red. Peder Antona Baltermia, Salouf
Igl Noss Sulom	red. Christoffel Spinas, Sviz
Calender Surmiran	red. Gion Peder Thöni, Riehen
	Violanta Spinas, Lai

Uniun da scripturs rumantschs

Davo l'onur – la lavur, as pudessa dir, laschond passar per memoria ils «40 ans USR». Ils «Fastezis» (Litteratura 9) restan perdüttà d'üna richa collecziun bio- e bibliografica. Sch'ella tegna quai ch'ella imprometta, muossarà la lavur da l'avegnir per la defaisa da la libertà d'expressiun.

La radunanza generala dals 28 settember 1986 avaiva incumbenzà la suprastanza dad arrandschar la dieta da lavur da prümavaira 1987 cul tema: «Il scriptur / la scripture – seis drets, sia libertà e responsabilità.» Ingaschand referents da nos ambiaint rumantsch, dess la problematica gnir trattada suot ils aspects litterars, politics, filosofics, theologics e psicologics. La dieta dess esser publica.

La suprastanza ha constattà cun plaschair cha la Rumantschia ha blers exponents chi sun abels da trattar il tema menziunà. Uschè nun es la schelta stattà simpla, e la preparaziun dal simposium ha dat blera lavur. Passa üna trentina da preschaints ha demuossà seis interess in occasiun da la scuntrada e recumpensà cun sia preschentscha las fadias preparatoricas.

Sco mainadiscussiun s'ha miss a dispusiziun dr. Alexi Decurtins, Cuoira, chi ha sgüra gnü üna lezcha zuond agreabla, siond cha la brama da gnir a pled sbuorflaiva cuntinuantamaing. Da la vart etica e psicologica ha referi dr. Giosch Albrecht, resguardand dumandas da dret, dr. Giusep Nay, advocat, e trattand il tema suot l'aspet litterar, dr. Oscar Peer.

L'animada discussiun ha manà a glüm ils differents puncts da vista i'l rauogl da l'USR. L'incletta individuala invers drets, dovairs, responsabilità e libertà d'expressiun as distanzchescha vieplü d'ün pensar collectiv «a favur da lingua e cultura rumantscha», la responsabilità dal scriptur invers sai svessa survain la preferenza invers l'oblig da resguards invers il lectur. La müdada da generaziun chi s'ha fatta viva illa discussiun nun es in prüma lingia üna dumonda da l'età, dimpersè plütost d'üna nouva conscienza, main chalchada da dumondas da la jerta rumantscha, per la paja plü universala, resguardand litteratura eir sco mez per responder a las differentas imnatschas da quist muond e da noss dis.

Prof. Walter Ballard, Roma, ha demuossà interess d'edir üna «An-

tologia da poesias rumantschas». Fin la fin december dal 1986 s'ha pudü inoltrar texts da lirica.

Davart 1991 «700 ons Confederaziun» para cha tuot quai chi d'eira gnü in muvimaint s'haja darcheu stagnà, uschè cha la suprastanza avarà darcheu occasiun da revgnir a dumondas da cooperaziun e preschantaziun da la litteratura in ün' o l'otra maniera.

Quai chi pertocca las actas da l'USR ha meis antecessur, Toni Berther, collecziunà ils mussamaints tenor annadas in classificaduors e tils depuonats in üna s-chaffa pro la Lia Rumantscha.

Il reglamaint da finanzas resta intant provisori, fin cha las experienzas – schi fa dabsögn – dumondan da far müdadas definitivas. Las expensas principales da l'USR sun per: Administraziun, «LITERATURA», Giuria litterara, Premis e Prelecziuns.

L'esit da las prelecziuns in scoulas, in occasiun da nossas radunanzas generalas, nu satisfa. La suprastanza nouva as dedicharà cun premura a quista dumonda importanta, siand cha ill'età dals scolars van a perder blers lecturs potenzials.

La suprastanza ha decis da contribuir cun ün import da frs. 2000.– a l'ediziun festiva pels 75 ans USS: «Schriftsteller-Lexikon» e «Geschichte des Schweizerischen Schriftsteller-Verbands».

La Scuntrada da Scuol da l'avuost 1988 ha dat e dà inavant blera lavur organizerica. Pels «50 ons rumantsch sco lingua naziunala» sun previssas las seguantas manifestaziuns davart l'USR: Da lündeschdi fin venderdi, mincha di da las 09.00 a las 11.00, *SEMINARIS LITTERARS*. Las sairas sun reservadas a las PRELECZIUNS, als *autuors/auturas e lur texts, als texts da scriptuors morts* dürant l'ultim decenni, ad ün *bloc liber cun prelecziuns da surpraisa* per minchün, ad üna prelecziun d'ün' *autura o d'ün autur giast* e per glivrar, ad üna *spassegiada litterara*. Pels ultims giasts vegnan amo prelettas *ISTORGIAS DA BUNA NOT* illas differentas ustarias dal lö.

Per l'utuon 1988 es previssa la dieta da lavur in coordinaziun cul radio rumantsch. Tema: Il gö auditiv.

La suprastanza s'ha radunada tschinck jadas, tanter oter per preparar la dieta da lavur e per tscherchar commembers nouvs. Il resultat fich positiv ha manà 8 commembers nouvs ill'uniu, uschè cha pel mumaint fan part 54 commembras e commembers da l'USR.

Noss'uniu ha gnü da deplorar la mort da nos zuond meritaivel commember Toni Halter, Vella, chi'ns ha bandunats per adüna ils

27 da december 1986 davo greiva malatia. Nus til vulain tgnair in degna memoria.

La «LITTERATURA» es sortida cun «Scripturs agl ur», laschand gniir a pled auturas ed autuors chi per ün motiv o l'oter as cunfan cullas meras cha la redacziun avaiva previs pel numer 10/1 da l'organ uffizial da noss'uniu.

Per glivrar vuless eu ingrazchar in prüma lingia a meis antecessur T. Berther per sia granda lavur, a la suprastanza per la collavuraziun agreeabla, als revisurs, a la redacziun da la LITTERATURA per lur schlantsch, a la Giuria litterara per lur pacienza, al rapreschantant pro l'USS ed a tuot ils commembbers chi han güdà in ün o l'oter möd a cuntribuir per üna buna reuschida da l'on passà.

Il parsura: Clo Duri Bezzola

Suprastanza

President:	Clo Duri Bezzola, Oetwil am See
Cassiera:	Giovannina Brunold, Samedan
Actuar:	Gion Peder Thöni, Riehen
Assessur(a)s:	Irma Klainguti, Zuoz Flurin Spescha, Turitg
Revisur(a)s:	Annamengia Bertogg, Castrisch Mariano Tschuor, Laax

<i>Giuria litterara:</i>	Urs Baltermia, Turitg Baseli Collenberg, Mollis Flurin Darms, Domat Chasper Pult, Cuira Arnold Rauch, Cuira
--------------------------	---

<i>Redacziun «Litteratura»:</i>	Mevina Pestalozzi-Puorger, Turich Ursicin G. G. Derungs, Vacallo Felix Giger, Cuira
---------------------------------	---

Represchantant en l'USS: Ursicin G. G. Derungs, Vacallo

Cuminanza rumantscha radio e televisiun

Radunanza generala

La radunanza generala ha giu liug ils 13 da zercladur 1987 en la Tgasa communala a Samedan. Cun plascher e satisfacziun ha ella priu enconuschientscha davart la realisaziun dil niev program da radio tenor ils conclus dalla suprastonza centrala della SSR digl onn 1986. En quei connex ha il parsura orientau la radunanza generala detaigliadamein concernent las differentas mesiras per consolidar las emissiuns romontschas existentes, per la realisaziun digl augment dallas emissiuns da radio da $2\frac{1}{2}$ sin 4 uras per di, sco era arisguard la decentralisaziun da collaboraturs da radio ellas valladas romontschas respectiv da mieds tecnics da producziun per las emissiuns da televisiun da Turitg a Cuera.

Igl avrel 1987 ei il commember dalla suprastonza Hans Janjöri morts el spital cantunal a Cuera. La radunanza generala ha undrau il defunct cun in momento. Sco niev commember dalla suprastonza ei Carl Hassler, da Donath, sesents a Trimmis, vegnius elegius. Cun quella elecziun ei la Val Schons representada vinavon ella suprastonza dalla CRR. Ella suprastonza regiunala DRS vegn Hans Janjöri remplazaus entras Remi Capeder ch'ei dapi l'entschatta digl onn 1985 commember dalla suprastonza CRR.

A caschun dalla radunanza generala a Samedan ha il president dalla cumissiun da programs dalla CRR, Claudio Gustin, Sta. Maria/Val Müstair, orientau davart las incumbensas da quella impurtonta cumissiun dalla CRR. Il premi da radio e televisiun dalla CRR per 1987 ei vegnius surdaus a dunna dr. Mena Wüthrich-Grisch, Winterthur/Sur, sco undrientscha per la vasta lavur scientifica e pratica duront decennis en favur digl idiom surmiran e dalla scola respectiv dalla populaziun surmirana, ed a scolast Ludwig Morell, Samedan, sco undrientscha per la gronda lavur duront decennis sco dirigent da chors romontschs e da musica en la regiun engiadinesa e sco cumpionist da canzuns romontschas.

Cussegl

Il cussegl ha deliberau en pliras sedutas in grond diember tractandas. Sper la preparaziun dallas tractandas per la radunonza generala a Samedan ha el priu posiziun tier in diember fatschentas d'impurtonza. Tier quellas s'audan oravontut ils postulats da Franz Hagmann pertenent l'incumbensa e la structura dalla societad purtadra SSR, il sboz per ina lescha federala da radio e televisiun, il sboz per ina nova concessiun alla SSR, la revisiun parziala dils statuts dalla SSR e la damonda da concessiun dil «Radio Grischa». Plinavon ha il cussegl descutau la problematica en connex cun il diever dalla 4. cadeina da televisiun. Quella discussiun vegn continuada cun igl intent d'anflar per la CRR la megliera sligiaziun.

Suprastanza

La suprastanza ha tractau el decuors digl onn 1987 numerusas fatschentas da differenta natira. Per part pertuccan quellas la preparaziun da posiziuns, propostas e rapports per mauns dil cussegl e dalla radunonza generala. Ina autra part dallas fatschentas stat en connex cun la realisaziun digl augment dallas emissiuns romontschas da radio da $2\frac{1}{2}$ a 4 uras per di. Plinavon ei la suprastanza s'occupada da damondas da decentralisaziun da persunal da radio e da mieds da producziun dalla televisiun romontsch. En discussiun stattan adina puspei damondas finanzialas, sco era l'infrastructura e l'organisaziun digl entir andament dil studio regiunal romontsch. La suprastanza respectiv il parsura ha tgirau ils contacts cun ils representants dalla SSR e d'instanzas ordeifer la SSR. Contacts regulars cun ils responsabels dil studio regiunal romontsch lubeschan da liquidar communablamein biars problems. Quels contacts surveschan lu era ad in agir coordinau en favur da nos interess communabels.

Realisaziun dil niev program da radio

Sco gia rapportau igl onn vargau, ha la suprastanza centrala dalla SSR concludiu igl onn 1986 da consolidar il program romontsch da radio e televisiun en vigur e plinavon d'augmentar las emissiuns ro-

montschas da radio el decuors digl onn 1987 da 2½ a 4 uras per di. En quei senn ei lu era il credit per il persunal supplementar sco era per ils indrezs tecnics e las midadas da construcziun vegnius concedius. Suenter igl engaschament e la scolaziun dil persunal supplementar ed ulteriuras lavurs preparatorias eis ei stau pusseivel d'entscheiver calonda avrel 1987 cun la realisaziun dil niev program da radio da 4 uras per di. Quei program ha essenzialmein anflau ina buna accoglentscha. La populaziun romontscha apprezziescha las emissiuns romontschas e demuossa interess e tschaffen per il radio romontsch ch'ei senza dubi ina impurtonta mesira en favur dil manteniment e dalla promozion da lungatg e cultura romontscha.

Emprems collaboraturs da radio ellas valladas

Ensemencun igl augment dallas emissiuns romontschas da radio eis ei stau pusseivel da contonscher in emprem pass d'ina decentralisaziun da collaboraturs da radio ellas valladas. Dapi l'entschatta digl onn 1987 lavuran treis collaboraturs da radio cun pigns «studios» ellas regiuns, numnadamein in redactur stabel a Samedan, in redactur stabel a Mustér ed in collaboratur buca stabel a Salouf. En cuort temps ei quella «regiunalisaziun» sefatga e secumprovada stupent. Quella decentralisaziun ha possibilitau d'intensivar l'informaziun ord las valladas e la purschida allas regiuns. El medem temps ha quella mesira era giu in effect positiv sin il contact denter il studio regiunal a Cuera e la populaziun romontscha ellas valladas.

Decentralisaziun da mieds da producziun per la televisiun

En connex cun il conclus davart igl augment dallas emissiuns romontschas da radio da 2½ a 4 uras per di ha la suprastanza centrala dalla SSR plinavon concediu in credit annual per ina emprema decentralisaziun da mieds da producziun per emissiuns da televisiun da Turitg a Cuera. En quei senn ha la direcziun da televisiun DRS fatg cun ina firma privata in contract davart ils indrezs ed il persunal plazzai a Cuera per l'execuziun tecnica d'emissiuns da televisiun. Naven da l'entschatta december 1987 stattan quels mieds da producziun a

disposiziun al studio regiunal a Cuera. Cun l'entschatta digl onn 1988 eis ei pusseivel da producir l'emissiun «TELEGUARD» entiramein a Cuera. Pil futur ston ils collaboraturs dalla televisiun romontscha consequentamein buca viandar mintg'jamna a Turitg per realisar il «TELEGUARD». Ei setracta ussa da far las necessarias experienzas cun quella novaziun.

Lavur publica

La suprastonza dat gronda peisa d'informar la publicitat davart ils problems ch'occupeschan la CRR sco era concernent las decisiuns sin ils differents scalems dalla SSR e DRS. Ord quei motiv ha il par-sura orientau regularmein ella pressa romontscha e grischuna davart las pli impurtontas decisiuns ed ils problems principals dils differents organs dalla societad purtadra SSR. Alla informazиun dalla popula-zиun romontscha survescha era il «Fegl d'informazиun dalla CRR» che vegn preparaus dalla cumissiun per la lavur publica dalla CRR. Igl onn 1987 ei quei «Fegl d'informazиun» cumparius quater gadas en las gasettas romontschas da nies Cantun. Sper informaziuns davart la CRR e la SSR ei vegniu orientau arisguard la lavur dil studio regiu-nal romontsch e differentas emissiuns romontschas.

All'informazиun surveschan plinavon la presentaziun dil studio re-giunal romontsch e dalla CRR alla HIGA. Quei vala era per las seras da discussiun che la cumissiun per la lavur publica dalla CRR ha organisau igl onn 1987 en pliras vischnauncas en valladas romon-tschas. Quellas scuntradas ch'ein per regla bein frequentadas, ein ina buna occasiun per contacts cun audituras ed auditurs dallas emissiuns romontschas. Il publicum da nossas emissiuns romontschas ha cheu la caschun da presentar giavischs e propostas arisguard las emissiuns. La cumissiun per la lavur publica dalla CRR ed ils representants dil studio regiunal romontsch beneventan quellas pusseivladads d'infor-mar e da discutar e cheutras da promover ils contacts cun la popula-zиun romontscha. En quei senn vegn la cumissiun per la lavur publica dalla CRR a continuar cun quellas «seras d'informazиun e discus-siun».

Program da laver per ils proxims onns

Ils davos onns ha la CRR contonschiu in considerabel augment e progress dallas emissiuns romontschas da radio e televisiun. Quei fatg zun legreivel dispensa denton buca da planisar seriusamein la laver pil futur. Il program da laver dalla CRR per ils proxims onns preveda *oravontut*:

- a) in augment dallas emissiuns romontschas da televisiun respectiv dalla emissiun «La Svizra romontscha» el decuors digl onn 1987. In conclus da principi per ina dublaziun da quella emissiun ei già curdaus ella suprastanza centrala dalla SSR. Ei settracta ussa da concluder il credit necessari per il persunal. En quei connex tucca ei era d'anflar in temps d'emissiun favoreivel per quei augment. Quei ei difficil, essend ch'ina autra emissiun dalla televisiun DRS sto tschessar;
- b) ina modificaziun dallas emissiuns da radio. Ina tala vegn realisada già dapi il matg 1988 cun mieds oz avon maun. Ei settracta cheu oravontut d'in augment dallas emissiuns da radio per la giuventetgna. Plinavon vegn la preschientzha dil radio romontsch inten-sivada aunc en autras spartas.
In augment substanzial dallas emissiuns romontschas da radio ei previus per igl onn 1990. El plan da finanzas 1988–1992, concludius dalla suprastaonda centrala igl atun 1987, ei quei augment en prin-cipi cuntenius. Ussa settracta ei aunc da fixar las prioritads ed ils detagls. Igl ei da quintar ch'il conclus definitiv dalla suprastanza centrala SSR croda l'entschatta 1989.
- c) la promozion dalla realisaziun dil diever dalla 4. cadeina da tele-visiun el senn dil model da cooperaziun dalla SSR per migliurar la posiziun dallas minoritads linguisticas e dils territoris mun-tagnards el sectur dil provediment cun emissiuns da televisiun dalla SSR sco instituziun naziunala;
- d) la promozion dalla decentralisaziun da collaboraturs da radio ellas valladas e da mieds da producziun el Grischun.

Fidel Caviezel, parsura

Suprastanza

President: Fidel Caviezel, Cuera/Sumvitg
Vicepresident: Cristian Fanzun, Cuera/Tarasp
Actuar: Remi Capeder, Casti
Cassier: Carl Hassler, Trimmis/Donath
Assessur: Peider Ratti, Cuera/Malögia

Rendaquint da la Lia Rumantscha 1987

Expensas

		<i>Prev. 1987</i>	<i>Quint 1986</i>	<i>Quint 1987</i>
1.1	CONTRIBUZIUNS DIRECTAS			
1.1.1	<i>Uniuns regiunalas</i>			
3025	Romania	60 000.--	60 000.--	60 000.--
3030	Uniun dals Grischs	60 000.--	60 000.--	60 000.--
3035	Renania	60 000.--	60 000.--	60 000.--
3040	Uniun Rumantscha da Surmeir	60 000.--	60 000.--	60 000.--
		<hr/>	<hr/>	<hr/>
		240 000.--	240 000.--	240 000.--
1.1.2	<i>Uniuns surregiunalas</i>			
3055	Societad retorumantscha	20 000.--	20 000.--	20 000.--
3060	Cuminanza rum. radio e televisiun	500.--	500.--	500.--
3065	Uniun da scripturs rumantschs	32 000.--	32 000.--	32 000.--
		<hr/>	<hr/>	<hr/>
		52 500.--	52 500.--	52 500.--
1.1.3	<i>Pressa rumantscha</i>			
3085	Gasetta Romontscha	31 500.--	22 500.--	31 500.--
3090	Fögl Ladin	31 500.--	22 500.--	31 500.--
3095	Casa Paterna / La Punt	70 000.--	50 000.--	70 000.--
3100	Pagina da Surmeir	70 000.--	50 000.--	70 000.--
3105	Chardun	7 000.--	5 000.--	7 000.--
		<hr/>	<hr/>	<hr/>
		210 000.--	150 000.--	210 000.--
1.1.4	<i>Diversas contribuziuns</i>			
3115	Acziuns spezialas da las uniuns regiunalas	36 000.--	45 600.--	36 000.--
3120	Ediziuns ordaifer la Lia Rumantscha	15 000.--	18 133.--	12 402.50
3125	Uniuns culturalas	1 500.--		920.--
3130	Fundaziun Planta	1 000.--	1 000.--	1 000.--
3135	Fundaziun Retoromana	1 000.--	1 000.--	1 000.--
3140	Fundaziun Dialog	5 000.--	5 000.--	5 000.--
3145	Register Crestomazia		10 000.--	
3146	Cuminanza mussadras rumantschas	500.--		500.--
3150	Projects circumscrits	1 000.--	2 000.--	
3170	FUEV – delegaziun rumantscha	2 500.--	3 592.90	1 644.--
3175	Gasetta da scolars		5 000.--	

		<i>Prev. 1987</i>	<i>Quint 1986</i>	<i>Quint 1987</i>
3176	ARS HELVETICA	10 000.--		47 206.35
3177	Ediziun Buechi: Mitologia en GR	5 000.--		5 000.--
3180	Reservas per contribuziuns nunprevistas	5 000.--	10 755.10	5 088.05
		<hr/>	<hr/>	<hr/>
		83 500.--	102 081.--	115 760.90
		<hr/>	<hr/>	<hr/>
	<i>Total contribuziuns directas</i>	586 000.--	544 581.--	618 260.90
		<hr/>	<hr/>	<hr/>

1.2 ACZIUNS SPEZIALAS

3205	Program d'assimilaziun	40 000.--	42 185.45	35 273.10
3215	Curs rumantsch en scola a Cuira	14 000.--	12 720.--	11 560.--
3220	Scolaziun da crescids	11 000.--	16 261.10	4 802.40
3225	Scolas medias:			
	istorgia da la litteratura	7 000.--	5 900.--	7 080.--
3230	Scolas professiunalas	2 000.--	6 087.--	6 972.50
3245	Documentaziun, Public Relations	5 000.--	4 823.50	6 533.45
3255	Scuntrada rumantscha	3 000.--		4 614.60
3260	Barat da classas	1 000.--	458.40	1 585.45
3265	Promoziun chant rumantsch	3 000.--	2 115.10	5 392.80
3270	Contribuziun per promover l'ARS HELVETICA			2 040.--
3275	Rumantschaziuns	8 000.--	13 797.50	10 196.50
3280	Bibliotecas localas	1 000.--	1 863.80	1 577.95
3285	Acziuns na fixadas	20 000.--	6 867.--	17 809.10
3290	Med «assimilaziun/integrazion rumantscha»	10 000.--	13 926.--	22 190.10
3295	Mamma ed uffant			686.--
		<hr/>	<hr/>	<hr/>
		125 000.--	127 004.85	138 313.95

1.3. COLLAVURATURS REGIUNALS

3305	Pajas	274 250.--	264 168.--	259 695.--
3310	Supplement famiglia/uffants	12 500.--	12 480.--	11 320.--
3315	AVS/AI/UCG/AD	27 680.--	21 182.60	20 912.20
3320	Segiranza d'accidents	1 600.--	1 577.85	1 491.70
3325	Cassa da pensiun	24 100.--	23 673.85	21 601.--
3330	Fidaivladad	25 050.--	22 743.85	23 165.10
3335	Spesas viadi etc.	15 000.--	14 471.60	13 741.80
3340	Custs da biro	6 500.--	7 873.95	8 502.--
3345	Divers custs	1 000.--	666.40	223.35
3350	Fits biros	13 000.--	11 444.--	11 280.--
		<hr/>	<hr/>	<hr/>
		400 680.--	380 282.10	371 932.15

Prev. 1987   *Quint 1986*   *Quint 1987*

1.4 POST DA LINGUATG

3405	Paja manader dal post	53 000.--	44 250.--	47 564.45
3410	Pajas collavuraturs parzials	32 000.--	6 613.85	24 634.10
3415	Nettegiar biros		1 777.50	
3420	Supplement famiglia/uffants	2 800.--	3 457.--	4 052.--
3425	AVS/AI/UCG/AD	6 300.--	3 954.80	5 085.70
3430	Segiranza d'accidents	500.--	315.85	335.30
3435	Cassa da pensiun	5 950.--	3 929.35	7 341.85
3440	Fidaivladad	3 300.--	2 289.25	4 719.25
3445	Divers custs	1 000.--	44.--	
3450	Material da biro	2 000.--	2 449.50	2 990.70
3455	Elavuraziun electronica da datas linguisticas	12 000.--	10 558.55	12 286.70
3456	Indrizs tecnics EED			19 903.--
3460	Fit biro	5 000.--	6 154.35	5 000.--
3465	Stgaudament		1 512.15	
3470	Forz'electrica / aua		316.50	
3475	Biblioteca linguistica	2 000.--	1 063.90	1 098.30
		125 850.--	88 686.55	135 011.35

1.5 POST D'INFURMAZIUN E DOCUMENTAZIUN

3505	Pajas	69 400.--	26 616.25	66 750.--
3520	Fidaivladad	2 400.--	681.15	2 246.--
3525	AVS/AI/UCG/AD	6 650.--	2 055.50	5 291.55
3530	Cassa da pensiun	6 200.--	2 636.80	5 936.45
3540	Segiranza d'accidents	400.--	146.65	365.55
3550	Divers custs	500.--	748.70	94.20
3560	Fit chasa	2 000.--	2 000.--	2 000.--
3569	Material d'infurmaziun	2 000.--		1 392.30
3570	Material biro	500.--	10 461.40	1 000.--
3575	Informaticum		6 942.--	719.20
3580	Elavuraziun electronica da datas linguisticas			3 910.--
		90 050.--	52 288.45	89 705.25

1.6 RUMANTSCH GRISCHUN

3610	Pajas	46 900.--	42 586.45	41 854.--
3615	AVS/AI/UCG/AF	5 900.--	3 649.55	4 627.95
3620	Segiranza d'accidents	260.--	144.60	139.50
3625	Nettegiar biros		1 777.50	
3630	Material da biro	2 000.--	3 137.95	3 320.--
3635	Divers custs	500.--	435.--	1 971.05

		<i>Prev. 1987</i>	<i>Quint 1986</i>	<i>Quint 1987</i>
3640	Fits chasa	3 000.--	4 000.--	3 000.--
3650	Forz'electrica / aua		316.50	
3655	Publicaziuns	8 000.--	22 797.70	8 897.25
3660	Curs da rumantsch grischun	5 000.--	16 373.60	1 898.--
3665	Elavuraziun electronica da datas linguistica	5 000.--	5 142.15	5 882.45
3670	Incumbensas spezialas	17 000.--	14 839.60	15 981.20
		93 560.--	115 200.60	87 571.40

1.7 POST DA TEATER

3705	Incumbensas	5 000.--	13 235.--	6 130.20
3710	AVS/AI/UCG/AD	2 600.--	1 128.15	422.85
3715	Segiranza d'accidents		38.60	
3720	Spesas e contribuziuns	6 000.--	5 659.10	7 194.65
3725	Cussegiaziun dal rom	1 000.--	1 675.--	609.--
3730	Biblioteca	500.--	203.75	71.--
3740	Translaziuns	6 000.--	9 750.--	2 822.--
3750	Mussavia dramatic III	10 000.--		5 656.60
3755	Fegl d'infurmazion	1 000.--		660.40
3760	Contacts externs	1 000.--	1 057.60	1 954.90
3765	Divers custs	300.--	68.95	236.--
		33 400.--	32 816.15	25 757.60

1.8 EDIZIUNS (+ PREPARAZIUNS)

3805	Pajas	60 600.--	51 293.10	46 413.85
3810	Fidaivladad	4 770.--	1 899.30	2 946.95
3815	AVS/AI/UCG/AD	10 100.--	8 076.10	7 411.65
3820	Segiranza d'accidents	450.--	425.85	512.90
3825	Cassa da pensiun Winterthur		3 615.75	
3826	Cassa da pensiun	4 600.--	3 091.25	7 119.55
3830	Quaderns OSL	20 000.--	25 045.--	25 945.--
3835	Musicalias	2 000.--	3 793.90	1 119.50
3840	Meds didactics per scolas fundamentalas tudestgas	7 000.--	10 628.45	16 456.--
3845	Bibliografia retorumantscha		100 313.50	
3850	Correspidenza rumantscha WEKA	15 000.--	18 842.20	9 271.05
3855	Pled rumantsch 5		27 311.--	
3860	Istorgia da la litteratura	12 000.--	8 780.--	17 814.80
3865	Comics rumantschs	20 000.--	18 943.50	44 457.50
3870	Kodi/Enicapeni	32 000.--	28 967.90	29 520.35
3875	La scoletta		1 429.--	2 552.20
3880	Vocabulari bibliotecas		2 000.--	
3885	Cassettas paraulas etc.	5 000.--	5 280.05	5 000.--

		<i>Prev. 1987</i>	<i>Quint 1986</i>	<i>Quint 1987</i>
3890	Vocabulari administrativ-giuridic	40 000.--	47 912.35	53 728.--
3895	Rumantsch sursilvan		15 671.50	
3905	Flurs da pradas	12 000.--	4 387.80	7 960.--
3910	Reservas per projects betg fixads	15 000.--	8 886.30	8 501.40
3915	Cumpra per revendita	55 000.--	90 206.73	81 277.--
3920	Cudesch d'uffons S/L	15 000.--		30 776.30
3925	Cudesch da chant		5 000.--	5 868.--
3990	Meds audiovisuals		5 000.--	5 000.--
		340 520.--	486 800.53	409 652.--
1.9	CUSTS SECUNDARS EDIZIUNS			
4005	Spediziun	16 200.--	17 037.85	17 670.05
4010	AVS/AI/UCCG/AD	1 600.--	1 604.60	1 302.35
4015	Segiranza d'accidents	100.--	100.10	59.80
4020	Francatura e vitgira	1 000.--	1 990.--	1 900.--
4025	Propaganda	5 000.--	15 064.50	10 290.25
4030	Material spediziun	6 000.--	4 420.15	5 014.45
4035	Fits magazins da cedeschs	4 800.--	4 800.--	4 800.--
4040	Sminuaziun debiturs		4 804.10	
4045	Sminuaziun cedeschs avant maun		75 070.80	
		34 700.--	124 892.10	41 036.90
1.10	SCOLINAS			
4105	Pajas mussadras	81 150.--	77 990.25	78 765.--
4110	Nettegiar biros		1 777.50	
4115	Transports uffants	11 500.--	10 905.--	11 759.80
4120	AVS/AI/UCCG/AD	9 900.--	6 855.25	7 287.70
4125	Segiranza d'accidents	500.--	244.20	346.05
4130	Cassa da pensiun chantunala	300.--	256.30	252.35
4140	Cassa da pensiun Winterthur	3 600.--	3 614.20	3 325.--
4145	Fidaivladad	5 000.--	4 066.55	5 210.--
4150	Cussegliadras da lingua	10 000.--	7 888.--	13 094.60
4155	Spesas bus	6 000.--	5 129.55	6 715.20
4160	Divers custs	600.--	141.--	263.--
4165	Reparaturas	600.--	31.35	
4170	Curs perfecziunament mussadras	500.--	253.--	230.50
4175	Fits chasa	13 000.--	13 000.--	13 000.--
4180	Stgaudament		1 096.80	
4190	Forz'electrica / aua		283.--	
4200	Cuminanza mussadras rumantschas		500.--	
4205	Materialias da lavur	3 000.--	12 555.20	6 373.05
4210	Meds da lavur seminari mussadras	5 000.--	9 797.80	
4215	Subsidis spezials	5 000.--	700.--	2 154.70
		155 650.--	157 084.95	148 776.95
	<i>Total expensas generalas</i>	1 985 410.--	2 109 637.28	2 066 018.45

Organs, persunal, administraziun

		<i>Prev. 1987</i>	<i>Quint 1986</i>	<i>Quint 1987</i>
2.1	ORGANS			
4310	Radunanza da delegads	2 500.--	2 335.60	2 776.80
4315	Cussegl	2 000.--	1 785.60	1 373.--
4320	Suprastanza	15 000.--	15 196.75	10 489.--
4325	Revisurat	150.--	168.40	217.20
4330	President	10 000.--	10 000.--	10 000.--
4340	Spesas/represchentaziuns/viadis	8 000.--	6 320.90	5 707.40
4345	Diversas cumissiuns	3 000.--	2 384.80	425.--
4350	Fits locals tschentadas	3 800.--	4 800.--	3 800.--
		<hr/>	<hr/>	<hr/>
		44 450.--	42 992.05	34 788.40
2.2	PERSUNAL (ADMINISTRAZIUN)			
4405	Pajas	252 600.--	219 377.80	238 994.50
4406	Lavurs da terzas persunas	1 000.--	18.--	18.--
4410	Fidaivladad	20 650.--	20 294.85	20 221.85
4415	Supplement famiglia/uffants	3 360.--	3 942.40	3 360.--
4420	AVS/AI/UCG/AD	33 800.--	20 732.95	25 725.65
4425	Segiranza d'accidents	2 800.--	190.60	1 853.15
4426	Segiranza d'accidents suppl.	1 000.--	1 849.40	806.--
4430	Cassa da pensiun	18 700.--	16 438.15	16 589.95
4440	Nettegiar biros		1 777.45	
		<hr/>	<hr/>	<hr/>
		333 910.--	284 603.60	307 569.10
2.3	INFRASTRUCTURA GENERALA			
4505	Material	10 000.--	9 478.30	11 254.95
4510	Francatura e vitgira	5 500.--	1 985.20	3 598.06
4515	Telefon	9 500.--	8 396.15	8 346.50
4520	Spesas banca / schec postal	1 500.--	1 141.75	1 377.50
4525	Reparaturas	2 500.--	836.55	680.80
4529	Nettegiar	7 800.--		7 687.50
4530	Material per nettegiar	300.--	265.60	553.60
4535	Mantegniment da maschinas	2 500.--	1 252.80	4 649.--
4540	Fits chasa / parcadis	20 920.--	22 920.--	22 000.--
4550	Stgaudament	4 700.--	2 150.80	5 897.95
4560	Forz'electrica / aua	2 500.--	2 277.60	3 570.10
4565	Amortisaziun maschinas/mobiglias	13 000.--	18 424.70	15 699.15
		<hr/>	<hr/>	<hr/>
		80 220.--	69 129.45	85 315.11

		<i>Prev. 1987</i>	<i>Quint 1986</i>	<i>Quint 1987</i>
4605	Biblioteca / archiv	2 000.--	7 177.90	5 457.65
4610	Gasettas e revistas	1 000.--	920.70	934.20
4615	Rapport annual	6 200.--	6 801.--	6 590.--
4620	Inserats	1 000.--	2 282.--	234.15
4625	Contribuziuns annualas	2 500.--	2 768.--	3 037.05
4630	Lavurs da terzas persunas		800.--	
4635	Divers custs	2 000.--	2 625.01	1 733.65
4640	Segiranzas (materialias)	1 000.--	1 516,10	1 551.90
4645	Fits passivs		23.65	
4660	Scolaziun persunal	1 000.--	1 953.--	1 074.50
4665	Spesas persunal	4 000.--	4 985.20	5 236.60
4680	Scriver giu participaziun radio Turitg		199.--	
		20 700.--	32 051.56	25 849.70
<i>Total organs, administraziun</i>		479 280.--	428 776.66	453 522.31
<i>Total EXPENSAS</i>		2 464 690.--	2 538 413.94	2 519 540.76

Entradas

3.1 SUBSIDIS E CONTRIBUZIUNS

6010	Confederaziun	1 600 000.--	1 600 000.--	1 600 000.--
6020	Chantun Grischun	400 000.--	400 000.--	400 000.--
		2 000 000.--	2 000 000.--	2 000 000.--

3.2 ENTRADAS ORD INVESTIZIUNS

6055	Fits	11 000.--	24 343.60	26 363.40
6065	Fits da legats	680.--	680.--	1 444.95
		11 680.--	25 023.60	27 808.35

		<i>Prev. 1987</i>	<i>Quint 1986</i>	<i>Quint 1987</i>
3.3.	ENTRADAS SPECIFICAS			
6105	Chantun – scolinas d'exercizi	4 000.--	4 000.--	4 000.--
6110	Citad Cuira / per scolinas	60 000.--	60 000.--	60 000.--
6120	Citad Cuira / instrucziun rumantscha	5 000.--	5 000.--	5 000.--
6125	Citad da Turitg	5 000.--	5 000.--	5 000.--
6130	Uniun scolinas Cuira	2 500.--	2 200.--	2 400.--
6135	Program d'assimilaziun	10 000.--	14 492.--	14 170.--
6140	Cassettas curs audiovisuals	7 000.--	3 738.20	5 580.30
6145	BIGA / meds d'instrucziun		2 180.--	
6150	La Scoletta		27.60	
6155	Acziuns spezialas	1 000.--	15 181.10	2 225.--
6165	Diversas	1 000.--	767.--	207.--
6180	Restituziun supplement d'uffants	12 600.--	17 276.--	14 748.--
6190	Servetsch translaziuns rumantsch grischun	20 000.--	29 618.65	34 048.05
6195	Servetsch translaziuns / idioms	1 000.--	4 979.65	7 694.20
6200	Chantun Genevra / rumantsch grischun		87 000.--	50 000.--
6205	Curs en rumantsch grischun	2 000.--	3 790.--	270.--
6220	Contribuziun rumantsch grischun			2 000.--
6230	Scuntrada rumantscha		127.--	
6235	Fits parcadis	800.--	660.--	
6240	Scolaziun creschids	10 000.--	3 459.--	4 650.--
6245	Donaziuns en pia memoria		100.--	
6265	Teater		485.--	
6280	Servetsch da linguatg	1 000.--	12 249.--	9 358.--
		142 900.--	272 330.20	221 350.55

3.4 ENTRADAS EDIZIUNS

6405	Legat Cadonau		5 000.--	4 000.--
6412	Quarta Lingua			4 000.--
6415	Pro Litteris		1 939.20	163.20
6420	Divers sustegns	15 000.--		4 200.--
6425	Abunament Kodi/Enicapeni	15 000.--	9 366.--	12 924.--
6430	Ediziun rumantsch grischun	8 000.--	11 932.50	13 290.60
6435	Contribuziun Fondo Naziunal Bibliografia retorumantscha		40 000.--	
6450	Vendita Bibliografia		39 393.20	
6456	Augment debiturs			11 142.70

		<i>Prev. 1987</i>	<i>Quint 1986</i>	<i>Quint 1987</i>
6500	Vendita ediziuns Lia rumantscha	120 000.--	116 067.22	127 669.86
6502	Vendita musicalias	20 000.--	29 635.50	24 716.80
6504	Vendita outras ediziuns	55 000.--	72 031.74	54 487.65
6506	Vendita diversas	4 000.--	4 364.85	2 137.--
6508	Vendita cassetas paraulas	1 000.--	4 333.80	4 133.30
<hr/>				
<i>Vendita generala</i>		200 000.--	226 433.11	213 144.61
<hr/>				
<i>Total ENTRADAS</i>		238 000.--	334 064.01	262 865.11
<hr/>				
<i>2 392 580.--</i>		<i>2 631 417.81</i>	<i>2 512 024.01</i>	

Quint final

	<i>Prev. 1987</i>	<i>Quint 1986</i>	<i>Quint 1987</i>
ENTRADAS	2 392 580.--	2 631 417.81	2 512 024.01
EXPENSAS	2 464 690.--	2 538 413.94	2 519 540.76
AVANZAMENT / DEFICIT	- 72 110.--	+ 93 003.87	- 7 516.75

Bilantscha

ACTIVAS

		<i>per 31-12-1986</i>	<i>per 31-12-1987</i>
1000	Cassa	895.65	999.30
1010	Schec postal	49 420.85	8 009.80
1050	Banca chantunala, cto. cur.	153 850.70	100 288.50
1060	Cassa da spargn persunal Lia rumantscha	44 935.70	35 579.35
1065	Debitur maschina da café		10 308.25
1070	Credit svizzer FN / RG	143 162.90	106 903.30
1091	Uniun Bancas Glion	5 974.50	153 789.90
1100	Dun dr. Pieder Tuor	2 000.--	2 000.--
1120	Dun dr. Felix Calonder	15 000.--	15 000.--
1130	Dun G. Bazzi-Mengiardi	25 000.--	25 000.--
1200	Debiturs divers	53 756.70	21 861.90
1210	Debiturs Bibliografia	22 786.20	--
1220	Debiturs ediziuns	20 338.80	31 481.50
1300	Participaziun radio Turitg	1.--	1.--
1400	Cudeschs avant maun	1.--	1.--
1410	Marcas 2000 onns	9 000.--	9 000.--
1600	Maschinas da biro	1.--	1.--
1650	Bibliotecas Lia rumantscha e Caviezel	1.--	1.--
1700	Mobiglias da biro	1.--	1.--
1750	Mobiglias da scolinas	1.--	1.--
1920	Daivet	--	7 516.75
<i>Total activas</i>		<hr/> 546 128.--	<hr/> 527 744.55

PASSIVAS

		<i>per 31-12-1986</i>	<i>per 31-12-1987</i>
2000	Divers crediturs	144 250.95	114 590.30
2200	Emprest FN «Litteratura dals rum. e ladins»	3 264.--	3 264.--
2400	Emprest cassa da spargn persunal Lia rumantscha	45 116.30	46 373.40
2450	Credit svizzer FN RG	143 162.90	106 903.30
2500	Dun dr. Pieder Tuor	2 000.--	2 000.--
2600	Dun dr. Felix Calonder	15 000.--	15 000.--
2650	Dun G. Bazzi-Mengiardi	25 000.--	25 000.--
2700	Reservas ediziuns linguisticas	10 000.--	10 000.--
2800	Reservas ediziuns commemorativas	2 953.--	2 953.--
2850	Passivas transitorias	12 813.--	59 092.70
2855	Marcas 2000 onns	9 000.--	9 000.--
2900	Chapital	40 563.98	133 567.85
2920	Avanzament	93 003.87	--
<i>Total passivas</i>		<hr/> 546 128.--	<hr/> 527 744.55